

Ingyenes kiadvány

2022

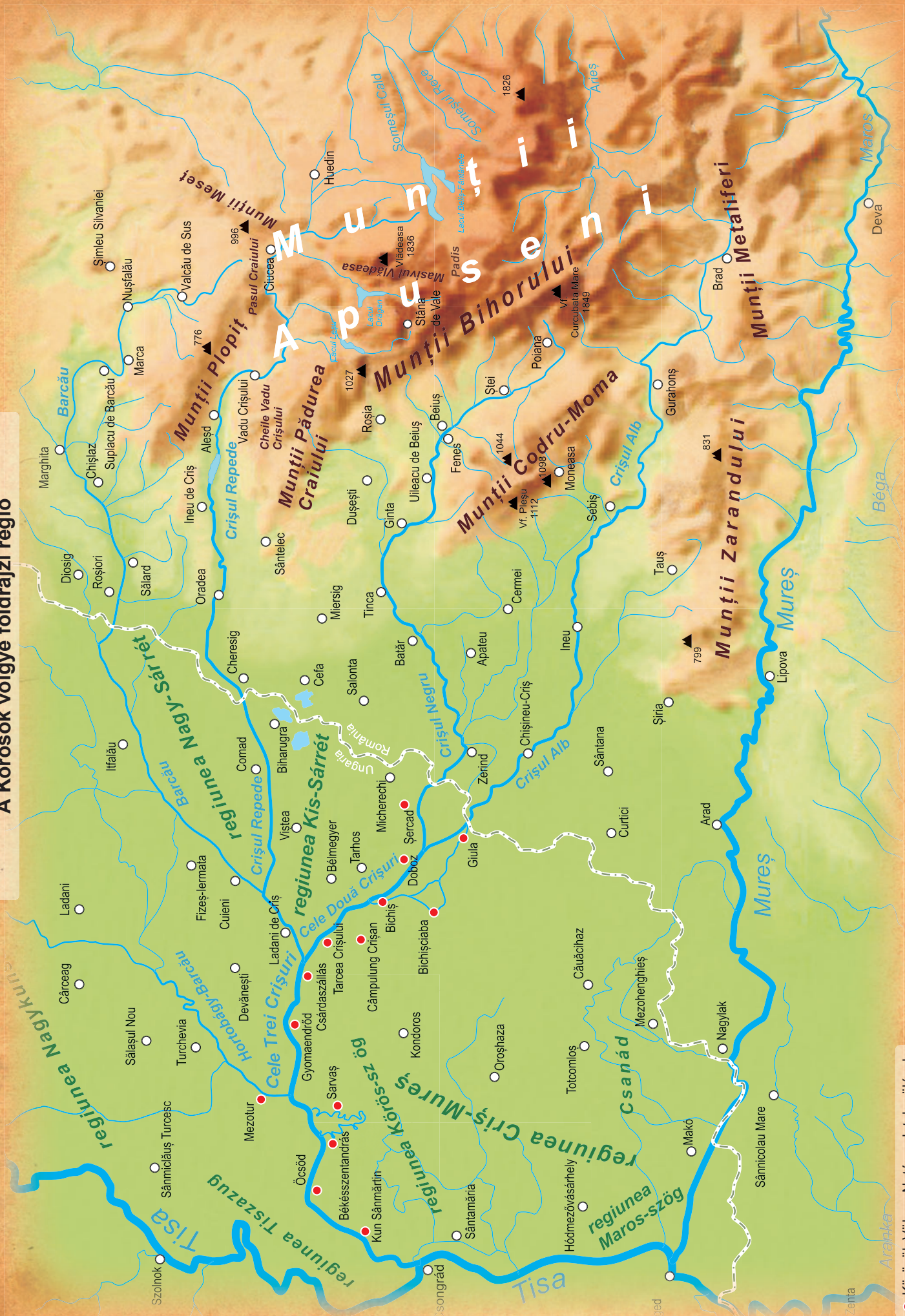
www.korosoknaturpark.hu

Körösök Völgye

...több mint
élménymagazin

- ▶ NATURE CORNER – TERMÉSZET
- ▶ NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK
- ▶ NATÚRPARKI PORTRÉ
- ▶ ZÖLD KINCSEK
- ▶ FOTÓGALÉRIA
- ▶ TÁJ ÉS KULTÚRA – TUDOMÁNY
- ▶ TÚRAÉLMÉNY
- ▶ ÉRTÉK A VIDÉKBEN
- ▶ SZEMLÉLET ÉS JÓ GYAKORLATOK
- ▶ KÖZÖSSÉGEK
- ▶ KÖRÖS-VÖLGYI ÍZEK

A Körösök völgye földrajzi régió

● Körösök Völgye Natúrpark települések

Köszöntő

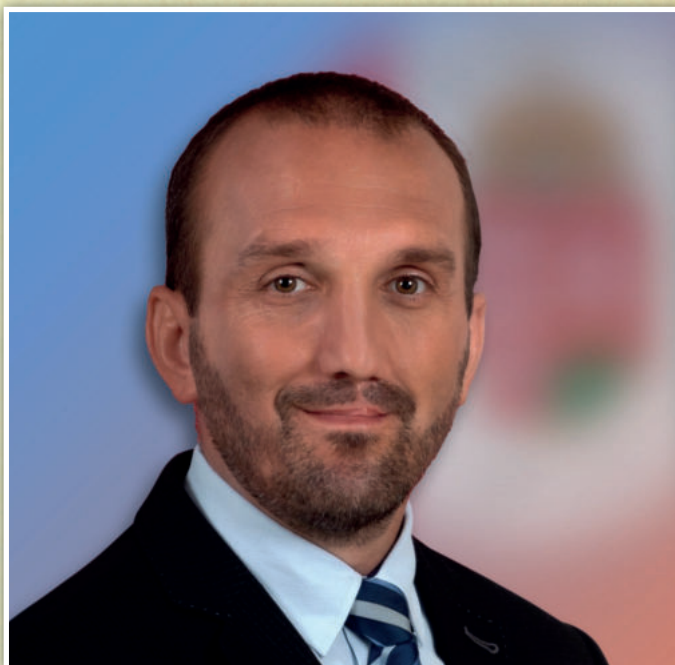
Tisztelt Olvasó!

Ha a közelmúlt globális eseményeit szemléljük, az emberiséget érő váratlan és új tapasztalások sokaságában azt is észre kell vegyünk, hogy egy tájegység értékeinek fontossága még sohasem volt ennyire felismerésre szoruló, mint ebben az egyént és társadalmakat egyaránt próbára tevő világidőben. Táji életterünkre immár teljes tudatossággal úgy kell tekintenünk, mint a helyre, amely legalapvetőbb módon áll rendelkezésünkre egészségünk, munkánk, családi hátterünk, személyes kapcsolataink, pihenésünk, örömeink, jövőreményeink, tehát mindenkori létminőségünk szempontjából.

Környezetünk értéket hordozó legapróbb elemei is kulcsfontosságot nyernek ebben a felismerésben. Rá kell ébrednünk, hogy egy térség legfőbb brandje többé nem merülhet ki csupán egy-egy település nagy attrakciókat jelentő látványosságaiiban, fesztiváljaiban, tömegeket vonzó élménylehetőségeiben. Jelenkorunk kihívásai egyértelműen rávilágítottak arra, hogy a szó legszorosabb és átvitt értelmében sem lehet ez hosszútávon „egészséges” és biztonságos célkitűzés.

Kényszerűen – de talán nem érdemtelenül – szembesültünk azzal a ténnyel, hogy a szabadon átjárható, nyitott globális tér hirtelen saját környezetünkre korlátozódott, ez pedig a világ újbóli „kinyílása” esetén is bármikor bekövetkezhet. Ebben az alkalmazkodást kívánó helyzetben meg kellett értenünk, hogy adott esetben csak is az otthonunkat övező szűkebb térség lehet hordozója mindennapjainknak, az ott felfedezhető értékek képesek csak támaszunkká válni külső, belső egyensúlyunkhoz. A tágabb tér megnyílása esetén ezt a tájszeretetet tudjuk leghitelesebben közvetíteni vendégeink számára is, illetve magunkkal vinni majd, ha mi indulunk máshová.

Új időkhöz, új szemléletre van szükségünk. Olyan törekvésekre, amelyek egyrészt képesek térségi értelemben is felkarolni ezt a vidéket, másrészt szerepet tudnak vál-

lalni a prioritást élvező helyi értékeink megtartása mellett a kisebb, esetleg még fel nem ismert, illetve egymással mindig is összefüggő, összekapcsolható tájkincsek felszínre emelésében.

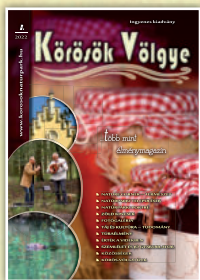
A pihenésre, csendre, nyugodt feltöltődésre, aktív rekreációra való fokozottabb vágyódás érzékelhetően kiegyenlíti, illetve átformálja korábbi értéksúlypontjainkat. Saját környezetünk mint az élethez legközvetlenebbül rendelkezésre álló tér felértékelődése pedig egyre inkább követeli, hogy a legrangosabb rendezvényeink és a legimpozánsabb épített örökségeink mellett féltve őrzött kincsként közvetlenül ott sorakozzanak szépséges folyóink, virágos utcáink, élővé maradt mesterségeink, hagyományokat őrző tudásunk, egymást támogatni képes közösségi erőink.

Ezekkel a gondolatokkal mint a fenntartható jövőbe vetett feltétlen bizalommal ajánlom mindannyiunk értéklátó figyelmébe magazinunk legújabb lapszámát.

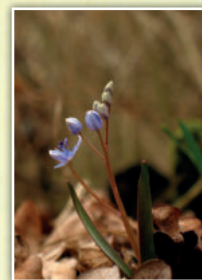
Kálmán Tibor

A Körösök Völgye Natúrpark Egyesület elnökhelyettese
Békés város polgármestere

Tavasza a Sebes-Körösön

Tartalom

Címlapfotó:
A Fényesi Kamra savanyított termékei
Fotó: Tószögi György

Hátlapon:
Csillagvirágportré
Fotó: Kocziszky Andrea

6-23

NATURE CORNER

- 6 / Interaktív találkozás a Körösök világával
- 7 / Tűzok Fészek, egy megvalósuló álom
- 8-11 / Természet határok nélkül

„Élveztük a feladatok megoldásainak minden percét! Nekem, személy szerint nagyon tetszett, hogy a kreativitást, a kritikus gondolkozást és a csapatmunkát részesítették előnyben.”

(Kincs Gréte, pedagógus)

- 12-15 / Természetvédelem határtalanul
- 16-19 / Mezőgazdálkodás és a táj zöld hálózatai, I. rész
- 20-23 / Halom és ember

NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK

- 24-27 / Egyedi, ha apró is
- 28-30 / Körösladány – a Sárrét örököse
- 31-33 / Sarkad – a vízkincsek „édene”

NATÚRPARKI PORTRÉ

- 34-36 / Írottó Natúrpark
- 37-39 / Gerecse Natúrpark

40-41

KÖRÖS-VÖLGYI ZÖLD KINCSEK

- 40-41 / Hódító hódok a Körösök völgyében

FOTÓGALÉRIA

- 42-51 / Bemutakozik: Kocziszky Andrea

52-63

TÁJ ÉS KULTÚRA – TUDOMÁNY

- 52-55 / Letelepedési körülmények a Körösök vidékén az Árpád-korban
- 56-59 / Szemlvények az Erdélyi-szigethegység nyugati részének geoturisztikai értékeiből
- 60-61 / Sárrétek nyomában
- 62-63 / A Sárrétek meghódítása

TÚRAÉLMÉNY

64-67 / Megújuló aktív turizmus a Körösök völgyében

ÉRTÉK A VIDÉKBEN

68-71 / Körös-völgyi Kamra Mustra

72-73 / A Gerlai Wenckheim Társaság

SZEMLÉLET ÉS JÓ GYAKORLATOK

74-75 / Élmenygazdaságok felé

76-79 / A kisebbik rossz

80-89

KÖZÖSSÉGEK

80-83 / Muzsikál az erdő a Körösök völgyében

„Ekkor csoda történt, mintegy varázsütésre megnyílt a zárt felhőtakaró, és a melegítő napsugarak végigpásztáztak a résztvevőkön, a művészekén, a közönségen és a fákon egyaránt.”

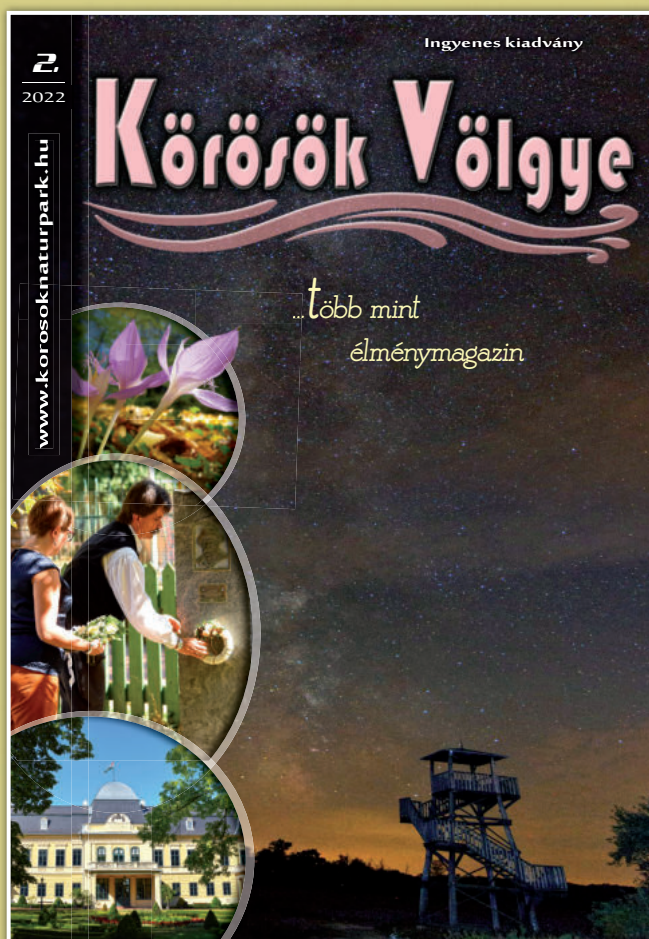
(Szabó Lajos)

84-87 / Ifjúsági munka, közösségfejlesztés

88-89 / Égig érő csillagalmok

KÖRÖS-VÖLGYI ÍZEK

90-91 / A Tusjak-tanya – a tanyasi ízek világa

Ingyenes kiadvány

2022

Körösök Völgye

...több mint
élménymagazin

www.korosoknaturpark.hu

Következő lapszámunkból:

NATURE CORNER

– Mezőgazdálkodás és a táj zöld hálózatai, II. rész

NATÚRPARKI TELEPÜLÉSEK

– Mezőtúr – a Sárrét nyugati kapuja

NATÚRPARKI PORTRÉ

– Hét Patak Gyöngye Natúrpark

KÖRÖS-VÖLGYI ZÖLD KINCSEK

– Bihari márna: a hal, ami csak a miénk

TÁJ ÉS KULTÚRA – TUDOMÁNY

– Fluidumok a Körös-vidék mélyén

TÚRAÉLMÉNY – KÖZÖSSÉG

– Közösségi túrázás: a természetjárás reneszánsza

ÉRTÉK A VIDÉKBEN

– Erdi iskolák

Interreg
Románia-Magyarország
Európai Regionális Fejlesztési Alap

Partnerség egy jobb jövőért
www.interreg-rohu.eu

Kiadó: Körösök Völgye Natúrpark Egyesület (5600 Békéscsaba, Szent István tér 7.), elnök: Szarvas Péter • Szerkesztőség: Körösök Völgye Natúrpark Egyesület (Körösök Völgye Látogatóközpont, 5600 Békéscsaba, Széchenyi liget 810., e-mail: info@korosoknaturpark.hu) • Főszerkesztő: Tószögi György – Szerkesztő: Pócsi Gabriella – Olvasószerkesztő, korrektor: Széll Katalin • Grafikai és nyomdai munka: Kolorprint Nyomdaipari Kft. (5600 Békéscsaba, Teleki u. 6., Tel.: +36 66/446-209) – Felelős vezető: Knyihár János – ISSN 2063-7233 • Megjelenés: Magyarország és Románia határ menti megyéiben, 6 alkalommal, ingyenesen – Példányszám lapszámonként: 1500 magyar és 500 román nyelvű • Címlapfotó: A Fényesi Kamra savanyított termékei – Fotó: Tószögi György; Hátlapon: Csillagvirág portré – Fotó: Kocziszky Andrea • A magazin teljes tartalma szerzői jogi védelem alá esik. Az ehhez fűződő jogok gyakorlására kizárólag a magazin kiadója jogosult. © Körösök Völgye Natúrpark Egyesület • A Körösök Völgye élménymagazin az Interreg V-A Románia–Magyarország program ROHU-14 azonosítószámú, „The Nature Corner” – Nagyszalonta–Békéscsaba határ menti térség természeti értékeinek védelme és fejlesztése c. projektjének keretében kerül megjelenésre. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, valamint Magyarország és Románia kormányának társfinanszírozásával valósul meg. • Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Szerző: Békés Város Önkormányzata

Békés turisztikai adottságait hangsúlyosan természeti környezete határozza meg, amely főként a kerékpáros- és vízi turizmus, illetve a horgászat szempontjából egyre csábítóbb rekreációs célt jelent. A Kettős-Körösön üzemelő békési kishajókikötő és a Körös gátjának túloldalán lévő Dánfoki Üdülőközpont mindig is egyedülálló bázislehetőséget jelentett a Körös-völgyi szabadidős kikapcsolódás, valamint az ifjúsági táboroztatás terén.

Békés Város Önkormányzata elkötelezett a településfejlesztés, a településrendezés magas színvonalú megvalósításában, melyet az elmúlt évek beruházásai, fejlesztései is bizonyítanak. A „The Nature Corner” – Nagyszalonta–Békéscsaba határ menti térség természeti értékeinek védelme és fejlesztése c. pályázatban megvalósuló turisztikai szolgáltatásfejlesztés az önkormányzat számos ellátandó feladatával áll közvetlen összefüggésben. A pályázat segítségével többek között egy interaktív látogatóközpont jöhetett létre a Dánfoki Üdülőközpont területén.

A békési kishajókikötő és a Dánfoki Üdülőközpont madártávlatból

Az üdülőközpont főépületének átalakításával megvalósult fejlesztés célja, hogy a bemutatóhely a város természetvédelmi területeiről, helyi természeti értékeiről, növény- és állatvilágáról, az Élővíz-csatorna, a Fehér-, a Fekete- és a Kettős-Körös menti települések múltjáról és jelenéről részletes tájékoztatást nyújtson az odalátogatóknak, illetve szakmai és szemléletformáló zöld programoknak adjon helyet.

A „Körösök Világa” terem élményközpontú, interaktív elemekkel (enteriőrökkel), egyedi szoftverekkel és informatikai eszközökkel, projektorokkal, LED-televíziókkal, illetve hagyományos kiállítási és bemutató eszközökkel igyekszik Békést és környezetét feltárni. Egyik részében különleges, háromdimenziós vetítőtermet alakítottak ki, ahol az állatok szinte életre kelve mozognak, virtuálisan beleléphetünk egy fodrozódó, csobogó patakba,

A „Körösök Világa” bemutatóterem tudás- és információanyaga többórás interaktív élményt kínál

a lábunk körül halak úszkálnak. Emellett játékok és filmek teszik még teljesebbé az interaktív élményt. A látogatók, diákcsoportok akár több órát is eltölthetnek a köz-

A konferenciaterem szakmai és szemléletformáló programok fogadására egyaránt alkalmas

hiszen könnyed, játékos formában történik az ismeretterjesztés, a Körös-vidék népszerűsítése. Az akadálymentesített épületben egy kiváló hangtechnikával felszerelt konferenciaterem is létrejött, ahol szakmai előadások, szemléletformáló rendezvények, zöldiskolák, ökoklub-foglalkozások, tapasztalatcserék, workshopok valósulhatnak meg.

A látogatóközpontnak köszönhetően Békés-Dánfok a jövőben már nemcsak a szabadidős kikapcsolódás térségi zöld szívét jelenti, hanem a Körösök világának mind eddig hiányelemet jelentő interaktív turisztikai attrakcióját is.

Fotók: www.dropia.eu

Szerző: Andrea Berce

Tűzok Fészek, egy megvalósuló álmom

Nagyszalonta település – a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület, a Milvus Transilvania Vest Egyesület és Békés város mellett – szintén fő partner a ROHU-14 „The Nature Corner” – Nagy-

szalonta–Békéscsaba határ menti térség természeti értékeinek védelme és fejlesztése elnevezésű projekt keretén belül, melyet az Európai Unió finanszírozott az Európai Regionális Fejlesztési Alap által, és a két ország, Románia és Magyarország kormányának közreműködésével, az első Interreg V-A Románia–Magyarország Program keretében.

Nagyszalonta település közigazgatási területének egy része a Natura 2000 hálózathoz tartozik, a Cséffai Halastavak – Radványi-erdő térsége egy jelentős madárvédelmi terület. A hely egyik legjelentősebb természeti értéke az utolsó romániai életképes tűzokpopuláció (körülbelül 50 madár). Ugyanakkor a Nagyszalonta déli részében elterülő rétek fészkelő és táplálkozási területek a hamvas rétihéja, a kis őrgébics, a szalakóta, a kékes rétihéja számára is. A helyi természeti értékekről, azok megvédésének módjairól az érdeklődők a nagyszalontai, a ROHU-14 pályázatból megvalósult Tűzok Fészek látogatóközpontnál tudnak teljes körű információkat szerezni, amely a város délnyugati részében épül, az Arad és Magyarország felé vezető úton. A befektetés segít majd a projektben megjelölt célok és eredmények elérésében, vagyis a régió természeti örökségének népszerűsítésében és megőrzésében.

A központ egész évben beltéri és kültéri oktató- és tudományos programokat ajánl diákok, családok, turisták számára: állandó és időszakos kiállítások, prezentációk, műhelymunkák, tudományos konferenciák, környezetvédelmi oktató jellegű programok keretében. Ebből a célból különféle tevékenységekhez igazítható, moduláris épületkialaktásra került

A nagyszalontai Tűzok Fészek látogatóközpont látványterve

sor, az eliptikusan nyitott tér körül a fő funkciókat adó helységek találhatóak. A természetvédelem iránti érzékenyítés és annak oktatása a központ fő céljai között szerepelnek, ezekhez kapcsolódnak a város által hozott további intézkedések, melyek a helyi fajok megővését szolgálják. Ennek egyik legjelentősebb elemét egy középvezetű légvezeték 6 km hosszán történő föld alatti elvezetése, illetve a tűzokálományt veszélyeztető kisragadozók számára befogó csapdák felállítása jelenti.

A központ szabadidős lehetőségeket is fog ajánlani – a látogatók tematikus útvonalakon keresztül és egy tavon áthajózva juthatnak el egy megfigyelőtoronyhoz, ahonnan védett állatokat lehet megpillantani a környező tájban.

A Milvus Transilvania Vest Egyesülettel a természeti értékekhez kapcsolódóan két tematikus útvonal is kialakításra került: az egyik a központ közelében az új kerékpárút mentén, a másik a már meglévő Nagyszalonta–Békéscsaba közt húzódó kerékpárútnál. Az útvonalak érintik a régió természetes módon kialakult vizes területét a Nádas-ér és Köles-ér eutróf, magasfüvű mocsári növényzettel borított réteit. Ezen a rehabilitáció alatt lévő Natura 2000 helyszínen a projekt keretén belül feltérképezésre kerültek az ott található növényfajok, a kételtűek, a hullók, illetve a halfauna és madárpopuláció képviselői.

A projekt szakértőinek helyi természeti források megőrzésére és korszerűsítésére irányuló törekvéseit tanulmányutak segítették Magyarországon, Németországban, Ausztriában és Nagy-Britanniában. Mindez a tudás és eredmény a Tűzok Fészek látogatóközpontban ismerhető meg, amely modern, interaktív környezetben várja mindazokat, akik a Nagyszalontát övező természeti értékekről és azok megőrzéséről szeretnének többet megtudni.

Fotók és illusztráció: www.facebook.com/dropia.eu

Tanulmányúton a projektcsapat a Kiskunsági Nemzeti Parkban

Nagyszalontai tűzokcsapat egy marhacsorda közelében

Természet határok nélkül

Szerző: Milvus Csoport Egyesület

szakmai munka és társadalmi tudatformálás a tűzokokért

Natură fără frontiere

- concurs interșcolar -

DESEMNAREA CĂȘTIGĂTORILOR - ONLINE

Természet határok nélkül

- diákverseny -

ONLINE DÍJKIOSZTÓ

Nature without borders

- pupils' competition -

WINNERS' ANNOUNCEMENT

secția română: joi, 17 decembrie 2020, ora 19:00

magyar tagozat: 2020. december 17. csütörtök, 18:00 órától

Romania, 2019-2020

A nagyszalontai tűzokállomány kutatásával és védelmével már több mint tíz éve foglalkozó Milvus Csoport Egyesület „A természeti értékek megőrzése, védelme és népszerűsítése a Nagyszalonta–Békéscsaba határmenti térségben, ROHU-14 – The Nature Corner” projektben elsősorban szakmai-szakértői feladatokat vállalt. Munkájuk eredményeként mind a természetvédelem, mind a társadalom számára egy sokkal teljesebb képet sikerült megrajzolni a nagyszalontai tűzokokról.

MONITORING, VÉDELMI JAVASLATCSOMAG

A projekt természetvédelmi-szakmai része kifejezetten a tűzokok védelmét célozta meg. Ennek során rengeteg adat került begyűjtésre, aktualizálódott és bővült a területhasználati adatbázis, megtörtént a tűzokállományt veszélyeztető tényezők felmérése és kiértékelése. Mindennek az outputjaként elkészült az a szakmai jelentés, amely egyrészt kielemezi és bemutatja a nagyszalontai tűzokok védelmi státuszát, másrészt a veszélyeztető tényezők figyelembevételének fontosságára is rámutat. A szakmai tanulmány alapját jelentheti annak az akciótervnek, amelyben a szükséges és a gyakorlatban is alkalmazható legfontosabb védelmi intézkedések a későbbiekben meghatározhatók. A szakmai tanulmány révén sokkal részletesebb és pontosabb képet sikerült festeni a Nagyszalonta–Mezőgyán területegység tűzokállomá-

nyának helyzetéről, ez pedig nagyban segíti a további, más pályázati forrásból, illetve a Milvus Csoport Egyesület saját erejéből végrehajtott lépéseket.

SAKMAI PARTNERSÉG, TANÁCSADÁS

A Milvus Csoport folyamatos szakmai partnerséget biztosított a projekt résztvevőinek vállalt feladataihoz. Ennek az együttműködésnek a keretében történt meg a tűzokok életterét beszűkítő, 6 km hosszú középfe-szültségű légvezeték lecserélése földkábelre, a tűzokok természetes ragadozóinak gyérítése, valamint egy tematikus tanösvény kialakítása. A Milvus partnerségnek köszönhetően kerülnek kialakításra a Nagyszalontán épülő látogatóközpontnak és az ehhez kapcsolódó tanösvénynek az információs tájékoztatóablái, illetve egy ehhez illeszkedő útikalauz is, amelyben nem csak a

Téli tűzokszámlálás
Nagyszalonta
térképében

határok nélkül” elnevezésű, 3–8. osztályos, általános iskolás tanulók számára szervezett vetélkedő keretében. A tudásviadal kifejezetten azokat a diákokat szólította meg, akik a Natura 2000 védelem alatt álló területeken élnek Nagyváradon, Nagyszalontán, illetve a két város közti településeken. A program lehetőséget biztosított számukra, hogy megismerkedhessenek közvetlen környezetük helyi természeti értékeivel, felismerjék azok megbecsülésének, védelmének fontosságát.

A vetélkedő szervezése az iskolák felé történő közvetlen megkeresés útján történt, amelyben az első lépést egy, a pedagógusoknak tartott képzés jelentette. A *„Szeminárium a tűzokról, avagy hogyan vigyük be a tűzokat az iskolába?”* elnevezésű kétnapos kurzus Nagyszalontán és Nagyváradon, két-két iskolában, két felkészítő által, 4x4 óra előadást jelentett magyar, illetve román nyelven, amelyben 81 résztvevő, 18 munkacsoportban vett részt.

A rengeteg ötlettel, kreatív együttműködéssel zajló szemináriumok célja egyrészt az egyetlen életképes romániai tűzokpopulációnak mint kiemelkedő értéknek a bemutatása volt, másrészt olyan módszertani eszközök átadása a pedagógusok számára, amelyek segítik őket abban, hogy a természetvédelmet és a helyi természeti értékek megismer-

A pedagógusszeminárium fontos előfeltételét jelentette a vetélkedőnek

Nagyszalontát övező természeti értékek kerülnek bemutatásra, hanem a történelmi és tájtörténeti aspektusok. A begyűjtött óriási anyagnak köszönhetően Nagyszalonta környezetének tájértékei az eddigi legkomplexebb módon ismerhetők meg.

KOMMUNIKÁCIÓ ÉS TUDATFORMÁLÁS

A helyi gazdálkodókkal, állattartókkal, növénytermesztőkkel történő találkozók, a szakértőkkel folytatott tapasztalatcserék mellett nagy hangsúlyt kapott a társadalmi tudatformálás, amely elsősorban a fiatalabbak generációját célozta meg a *„Természet*

tetését, megszerettetését saját szakjuknak megfelelően tudják beépíteni az oktató-nevelő tevékenységeikbe.

Íme néhány vélemény és benyomás a résztvevőktől:

„A szeminárium jól sikerült. Én román nyelvet tanítok, de a természetvédelemre nevelés mindannyiunk felelőssége. Nem is tudtam, hogy él tűzok Nagyszalonta környékén. Úgy éreztem, hogy része lettem a tűzokvédelmi projektnek.”

Roxana / tanárnő, Nagyszalonta

„Meggyőződésem, hogy mindenkinek kötelessége, hogy a maga szerény módján hozzájáruljon a közvetlen környezete védelméhez. Kiváló szervezés, meggyőző előadásmód. Jó ötletnek tartom, hogy a pedagógusok képzésével próbálnak a gyermekek érzékenységére és érdeklődésére hatni. Eddig nem sokat tudtam a tűzokokról, így az ismereteim jelentősen gazdagodtak ezen a területen.”

Katalin / tanítónő, Nagyvárad

„A szemináriumról ötletekkel töltődve távoztam, izgatottan várom, hogy a gyakorlatban is alkalmazhassam ezeket, és ezáltal a gyerekeket is elindítsam a környezetvédelmi magatartás kialakulását megalapozó úton, melyet én is fontosnak tartok.”

Lilla / tanítónő, Nagyvárad

A pedagógusok képzését egy kiadvány is segítette

Kompozíció tűzoktollal – A művek teljes mértékben tükrözik a gyermekek alkotóerejét, erőfeszítéseit és a jó csapatmunkát

A vetélkedőre végül 184 csapat adta le a jelentkezését, ami 552 gyermek részvételét jelentette, akik 65 pedagógus segítségével készültek fel.

A három-három diákból álló csapatoknak a vetélkedőnek köszönhetően lehetőségük volt a logikus gondolkodásukat, a képzeletüket, a kreativitásukat és a csapatjátékos képességeiket fejleszteni. Gyakorlati feladatokat oldottak meg, fogalmazásokat írtak (pl. egy tűzokkakasokat megszólító társkereső hirdetést), illusztrációt készítettek (pl. képzőművészeti kompozíció egy tűzoktollal), közös környezetvédelmi tevékenységet szerveztek vagy különböző szerepeket játszottak el (pl. egy udvarló tűzokkakast dürgés idején, vagy egy környezetvédelmi bíróságon bírót, ügyvédet vagy vádlottat). A diákoknak egy igazán kreatív feladattal is meg kellett küzdeniük: a tűzokot veszélyeztető tényezőkre figyelmeztető reklámot kellett készíteniük.

A vetélkedő két előselejtező fordulóból és egy döntőből állt, ahol a csapatok 3–4. osztályos, illetve 5–8. osztályos korcsoportban, külön magyar és román tagozat szerint vettek részt. Az előfordulókban a gyerekek az iskolában, illetve otthon, a pedagógusok irányításával egyszerűbb digitális tesztfeladato-

kat oldottak meg, ahol többek között a tájra jellemző állatokat kellett felismerni – tűzok, ürge stb. –, illetve természetvédelemmel kapcsolatos kérdésekre kellett helyes választ adni, például: Mit értünk élőhely kifejezés alatt?

Az eredeti elképzelés szerint a döntő a bekerült 24 román és 20 magyar általános iskolai csapat személyes

részvételével került volna megrendezésre, de a vírus-helyzet miatt a díjkiosztó végül csak online valósult meg egy videókonferencia keretében. Egy ötfős zsűri pontozta a munkákat: egy pedagógus, egy kommunikációs szakértő, Nagyszalonta Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának képviselője, egy biológus és egy egyetemi tanár.

Néhány javaslat, amit a gyerekek fogalmaztak meg a gazdáik felé:

„Jó lenne, ha minden gazdálkodó tudná, hogy az ő területén élhet tűzok. Így már idejében ültethetnének fiókbart növényeket, pl. lucernát. A legelők is fontosak lehetnek, főként, ha nem zavarják a madarakat (a kutyákat tartásuk távol, gépekkel se zavarják a költést).”

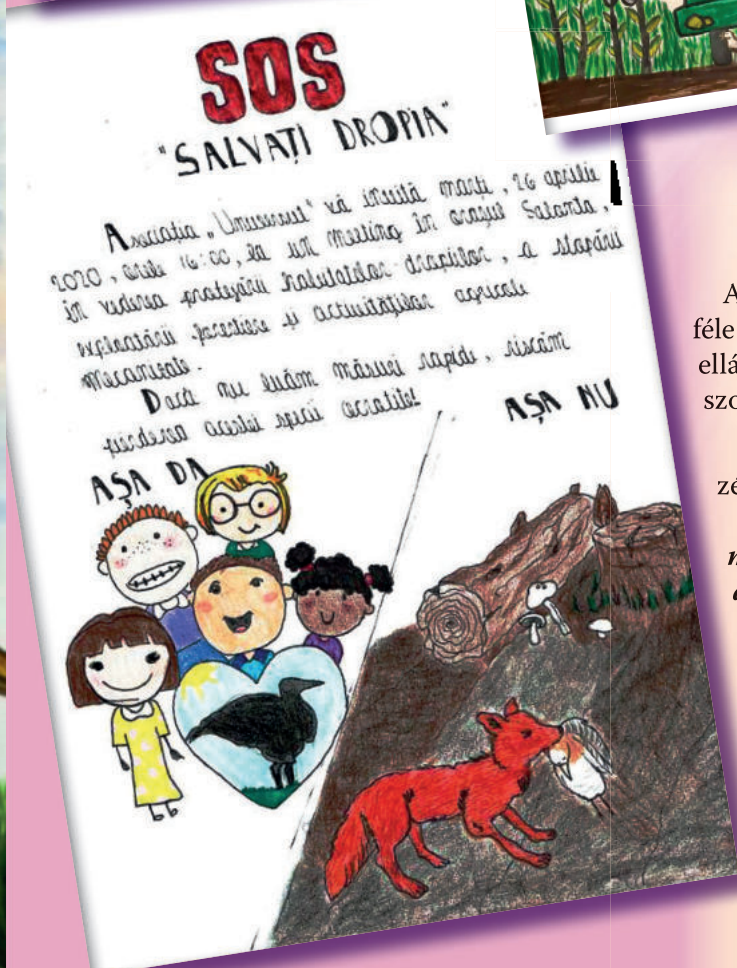
„A gyepek megőrzése, lucerna- és repevetések biztosítása mellett kiemelten fontos lenne a vegyszermentes termesztés, hiszen a kellő mennyiségű rovarláplálék hiányában a fiókák nem érik meg a kéthetes kort.”

„Hagyjanak mezsgyét a parcellák között, mert a tűzoktyúk itt biztonságosabban tudják vezetni a fiókákat a számukra átjárhatatlan mezőgazdasági területeknél.”

„Azt javasolnám, hogy a marhalegelő közelében próbáljanak meg búzát vetni. Mert akkor egymás mellett lenne jó költő- és táplálkozó hely.”

A magyar és román tagozaton készült alkotásokból néhány

Az online megrendezett eredményhirdetésen oklevelek, különféle díjak, illetve a tűzok és más természeti értékek emblémájával ellátott emléktárgyak (pólók, vízálló kabátok, hátizsákok, termoszok és bögrék) kerültek kiosztásra.

A vetélkedő céljainak teljesüléséről, mintegy befejező összességként, álljanak itt az egyik felkészítő tanárnő gondolatait:

„Köszönjük a lehetőséget, hogy részt vehettünk ebben a nagyszerű témájú és szerkezetű versenyben! Élveztük a feladatok megoldásainak minden percét! Nekem, személy szerint nagyon tetszett, hogy a kreativitást, a kritikus gondolkodást és a csapatmunkát részesítették előnyben. Rendkívül sokat dolgoztak a gyerekek és nagyon jól érezték magukat közben.”

Kincs Gréte, pedagógus / Nagyváradi Szacsvey Imre Általános Iskola

Fotók és illusztráció: www.facebook.com/dropia.eu

Természetvédelem határtalanul

A Pannon biogeográfiai régió belül a két ország területét érintő Körösök völgye is egybetartozó természeti környezetnek tekinthető – előtérben a magyarországi Biharugrai-halastavak, háttérben a romániai vízgyűjtő hegyvonulatai

Földünk globális életterét különböző élőhelytípusok és ökoszisztémák alkotják. Ezek közül nem véletlen, hogy külön névvel megjelölt és lehatárolt egységet képez az úgynevezett Pannon biogeográfiai régió, ami a Kárpátok ölelésében több országnak érinti a területét. Természeti kincsek tárházaként egybetartozó természeti környezetnek tekinthető, számos nemzetközileg fontos, illetve veszélyeztetett növény- és állatfajjal, valamint máshol nem található fajok előfordulásával (endemizmusokkal).

Ennek a biogeográfiai értelemben egységes tájnak többek között a Körösök (Sebes-, Fekete-, Fehér-Körös) és a Maros is alakítói, amelyek a romániai Erdélyi-sziget-hegységből zúdulnak alá a magyarországi alföldi területek felé. Ezeknek a folyóknak az évezredek tájformáló hatása hozta létre azt az életteret, amire később nagyon erős hatást gyakorolt az ember tájalakító tevékenysége. Ennek legdrasztikusabb elemét közismerten a folyók 19. századi szabályozása és a nagy mocsártestek lecsapolása adta. Az erdőterületek kivágásával, valamint az ármentesített területek mind nagyobb arányú mezőgazdasági hasznosításával az eredeti síkvidéki tájforma végül teljesen megváltozott. A legfontosabb természetes környezeteket ma az eredeti vagy ahhoz közeli állapotban megmaradt zöld oázisok mozaikos rendszerei alkotják.

Az Alföld „peremét” a romániai Tenkegörszemenél néhány évtizede még hatalmas kiterjedésű erdők borították (fotó: Tószögi György)

Réti sas
a határ menti Biharugra térségében (fotó: Szendőfi Balázs)

Az országhatár ebben a környezetben nyilvánvalóan nem képez elválasztó barriert – azaz választóvonalat –, mivel a természet számára egymással kétoldalúan átjárható és folytatódó. A szomszédosan összefüggő határ menti élőhelyi környezetek és az ott élő fajok ügye ezáltal nem lehet kizárólagosan „magyar” vagy „román” ügy, hanem nemzetközi kezelést, összefogást is igényelnek.

Ezt a feladatot a magyarországi állami természetvédelem részéről a Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóság, a határ másik oldaláról pedig a megyei természetvédelmi ügynökségek (Arad és Bihar megye), továbbá a Romániában az egyik legpatinásabb – 1991-ben megalakult – természetvédelmi civil szerveződés, a marosvásárhelyi Milvus Csoport Egyesület látja el. Utóbbi szervezet – fokozatosan növekvő potenciált képviselve a

A Sebes-Körösből 2016-ban új fajként leírt bihari márna (Barbus biharicus) sehol máshol nem található meg a Körösök völgyén kívül (fotó: Szendőfi Balázs)

természetvédelemben – Románia európai uniós csatlakozásakor (2007) a Natura 2000 területek kijelölésénél már meghatározó szakmai segítséget tudott nyújtani. Az egyesület kifejezetten határ menti feladatait 2011 óta jórészt az egyesület nagyváradi székhelyű helyi csoportja, a Milvus Transilvania Vest Egyesület végzi.

A két ország természetvédelmi szervezeteinek szakmai kapcsolata a már említett uniós csatlakozással teljesedett ki, amelynek első állomását a 2006–2010 között megvalósuló, „A kék vércse védelme a Kárpát-medencében” című LIFE-Nature projekt jelentette, melynek kedvezményezettjéhez, a Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóságához Romániából a Milvus Csoport Egyesület és a Bihar Megyei Környezetvédelmi Ügynökség teljes értékű partnerként kapcsolódott. A projekt partiumi területeket érintő terepi feladataiban a Milvus szakemberei oroszánrészt vállaltak.

Nemzetközi kékvércse-megfigyelésen a Milvus Csoport Egyesület munkatársai Dévaványán

(fotó: Ezer Ádám)

Többek között ezek a számlálások világítottak rá arra, hogy itt a partiumi, határ menti térségben szintén jelentős gyülekezőhelyei vannak a kék vércséknek.

Az említett LIFE-Nature projektől kezdődően a közös és eredményes munkafolyamatoknak köszönhetően a Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóság és a Milvus Csoport Egyesület további természetvédelmi feladatokban működött közre. Az ún. téli sasszinkron szintén együttműködésben valósul meg. A minden télen ide érkező sasok számlálása is összehangoltan folyik. A cenzus során feljegyzésre kerülnek az egyéb itt telelő ragadozó madarak is, mint például a különböző sólymok, rétihéják, gatyás ölyvek.

Közös madármegfigyelésen a KMNPI és a Milvus Csoport Egyesület munkatársai (fotó: Ezer Ádám)

A kékvércse-szinkron-számlálásról

Az immár tizenöt éve zajló őszi kékvércse-szinkronszámlálást számos szakmai szervezet, nemzeti park-igazgatóságok és önkéntesek végzik Európa-szerte. A magyar–román területegységi régióban ezt a KMNPI és a Milvus szervezi, a közép-európai adatsorokat pedig a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület kékvércse-védelmi munkacsoportja összesíti.

A hálózatban megvalósuló szinkronszámlálásra a kék vércsék sajátos viselkedése ad lehetőséget. A fiókák kirepülése után – mielőtt Afrikába vonulásuk megkezdődne – ezek a madarak napközben kisebb-nagyobb csapatokban vadásznak, de estére egy-egy jól meghatározható pusztai facsoportba húznak be, amit a szakemberek őszi gyülekezőnek neveznek. Ilyenkor az ismert éjszakázó helyeknél az egy időben végzett számlálással – minden hét szerdáján – nagyon jó közelítéssel meg lehet becsülni azt, hogy a Kárpát-medencében adott napon mennyi kék vércse tartózkodik – a keleti sztyeppe területéről ilyenkor beáramló egyedek együttes állományaival együtt –, illetve, hogy az augusztus második felétől október első hetéig tartó folyamatnak milyen a dinamikája. A fajvédelmi lépések megtervezéséhez ez nagyon fontos információ, amelyhez egyre vastagabb adathalmaz áll rendelkezésre.

Kékvércse-védelmi nemzetközi konferencián 2009-ben Szarvason (fotó: Kovács Krisztina)

A határ két oldalán lévő, egymással szomszédos halastavi környezet madárfaunájának a monitoringja további együttműködési alap, amely a Körös–Maros Nemzeti Park Kis-Sárrét részterületén fekvő Biharugrai- és Begécsi-halastavakat, valamint romániai oldalon a Cséffai-halastavakat érinti. Ezeken a vizes élőhelyeken egész évben jelentős számban tartózkodnak madarak, adott időszakban más-más fajok. A vonuló, a telelő és a költő állományokra vonatkozó összehangolt számlálások nemcsak egymás számára, hanem az egész Európában zajló, vonuló vízimadár monitoring kapcsán is rendkívül fontosak, hiszen e nélkül aligha lehetne pontos képet rajzolni a Kárpát-medencei állományokról, a vonuló vízimadarak létszámáról, arányairól, összetételéről.

A kétoldalú szakmai kapcsolatrendszer elengedhetetlen szükségességét talán mindezeknél is jobban indokolja a Mezőgyán–Nagyszalonta határ menti térségében hol Magyarország, hol pedig Románia területén tartózkodó tűzokállomány is, amely Románia utolsó megmaradt életképes tűzokpopulációjaként emblematisztikus természetvédelmi ügy a két ország közös törekvéseit illetően. Már pusztán ebből kifolyólag is magától értetődő, hogy a határterületek két országot érintő élőhelyeinek védelme és az ott élő fajokkal történő „törődés” csak a közös munka révén lehet igazán eredményes.

A két ország közös természetvédelmi törekvéseinek talán legmesszebbre ható eredményeként említhető a határtérség romániai

Közös kincsünk – tűzokkakas a Szalontai-gyepen (fotó: Motkó Béla)

oldalán hivatalosan 2010 decemberében létrejött Cséffai Természeti Park megalakulása. A folyamatban a Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóság rendkívül fontos szakmai szerepet vállalt.

Az egykor állandóan vízjárta, hajdanvolt mocsaras Kis-Sárrét, Mezőgyán térségében (fotó: Tószögi György)

A Cséffai Természeti Park

Az 5002 hektáros park Cefa (Cséffa) és Sănnicolau Român (Oláhszentmiklós) községek határában, Nagyváradtól mintegy 30 kilométerre, délre található. Védetté nyilvánítását leginkább a Radványi-erdő és a környező gyepterületek értékes élőhelyei, valamint a közel 700 hektáros Cséffai-halastavakhoz kötődő gazdag madárvilág indokolta. Jelentőségét Magyarország szempontjából az adja, hogy közvetlenül kapcsolódik a KMNPN területeihez, egy összefüggő, határon átnyúló, 13 ezer hektáros védett területet alkotva.

A Cséffai Természeti Park létrehozásának előzményei másfél évtizedes múltra tekintenek vissza. A két or-

A fentiekből világosan kirajzolódik, hogy a két ország határ menti térségében nélkülözhetetlen a természetvédelmi törekvések összehangolása. Ami az egyik fél saját területén feladat, az a táj összetartozósága révén sok esetben szervesen kapcsolódik a másik fél által végzett munkához. A két szervezet természetvédelmi kapcsolata ezért a jövőben sem merülhet ki pusztán az adatok cseréjén. Elengedhetetlen az egymás területén történő szakmai tapasztalatcsere, a személyes, akár baráti kapcsolatok megléte, a közösen végzett időszakos és állandó feladatok, a saját konferenciákra való – akár előadói – meghívás, amelyeket a természetföldrajzi szempontból mindig is összetartozó táj kívánalmi kétoldalúan kell ébren tartsanak.

A romániai oldalra eső, magyarországi vizes élőhelyekkel szomszédos Cséffai Természeti Park tipikus példája egy országhatárokkal elválasztott természeti területesség problémájának (fotó: Nagy Attila)

szág több államközi megállapodásban rögzítette a közös szándékot, amelyhez a KMNPI partnerségével futó, határon átnyúló korábbi pályázatok szolgáltatottak alapot a romániai oldal védetté nyilvánításának előkészítésében.

A Cséffai Természeti Park területéről 604 növényfaj, 35 halfaj, 11 kétéltű- és 4 hüllőfaj, valamint 213 madár- és 43 emlősfaj ismert. A növényfajok közül külön kiemelendő a métegyfű és a kispéskű aszat jelentős állománya, valamint több orchideafaj. Az állatfajok közül a Radványi-erdőben található 600–700 páros vegyes gémtelepet, a halastavakon több tízezres nagyságrendben átvonuló vízi- és parti madarakat, valamint a nagy patkósorrú és a tavi denevér állományait érdemes kiemelni.

A Fekete-Körös Romániában és Magyarország területén

Mezőgazdálkodás és a táj zöld hálózatai, zöld infrastruktúrája

A vidéki tájak, natúrparkok mezőgazdálkodása megújításának szükségessége és európai példái 1. rész

Egyszerre tűnik egyértelműnek és rendkívül összetettnek a mezőgazdaság és a zöldinfrastruktúra-hálózatok kapcsolata. A nehézség főleg abból adódik, hogy napjaink társadalmá folyamatosan keresi a mezőgazdaság természeti, társadalmi és gazdasági szerepét, feladatát, hol elismerve jelentőségét, életadó, fenntartó szerepét, máskor pedig az elmaradottsággal társítja, vagy éppen a csúcstechnológia világába emeli, sok esetben kizárólag gazdasági, termelői tevékenységét hangsúlyozva. Látható mindez a különböző elnevezések használatából, keveredéséből és tartalmának tisztázatlanságából, közös, széleskörben elfogadott jelentésének hiányából is. Elég megemlíteni a különböző szinteken és intézmények által használt megnevezéseket, földművelésügyi (és/vagy vidékfejlesztési), majd agrárminisztérium (AM), agrárgazdasági kamara (NAK), vidékfejlesztési stratégiá(k) (pl. Nemzeti Vidékstratégia), hogy csak néhányat említsünk.

A mezőgazdasági területek zöldinfrastruktúra-elemeinek több funkcióját is figyelembe kell venni, a sokszor emlegetett ökológiai, természetvédelmi és tájképi szerepe mellett számolni kell a gazdasági haszonvételével és a fenntartás költségeivel is, szem előtt tartva, hogy az agrártáj megélhetést nyújtó funkciója alapvető jelentőségű. Ugyanakkor a táj zöld hálózatai a mezőgazdálkodás ökológiai alapjait, kereteit határozzák meg a vízre, a talajra, a klímára és az élővilágra ható különféle ökológiai szolgáltatásaival.

A mezőgazdaság mellett, hogy az ország meghatározó területhasználója, egyben a tevékenysége, az esz-

közrendszere (gépparkja) és tudásbázisa következtében a **zöldinfrastruktúra-hálózat kiterjedését és minőségét is legjelentősebb mértékben befolyásoló ágazata** is. Az Európai Unió különböző tagállamaiban végzett kutatások megállapították, hogy az intenzívebbé váló mezőgazdasági tevékenység nemcsak a szántóföldi művelésben lévő területeken csökkentette a biológiai sokféleséget, zöld infrastruktúrát, hanem a szomszédos területeken (pl. gyepterületeken) élő fajok pusztulása is jelentős mértékben összefüggést mutat a szántóterületek művelési gyakorlatával.

Az Európai Számvevőszék 2020-ban megjelent különjelentésében, amelynek címe „Biodiverzitás a mezőgazdasági területeken: a közös agrárpolitika mindeddig nem tudta megállítani a hanyatlást”, többek között az alábbi megállapításokat teszik az elmúlt időszakok mezőgazdasági gyakorlatáról:

♦ **Jelentős ráfordítások.** „A 2014–2020-as időszakban a Bizottság az uniós költségvetés 8,1%-át (86 milliárd euró) tervezte a biológiai sokféleségre fordítani; ennek az összegnek 77%-a (66 milliárd euró) a közös agrárpolitikából származik. Az Unió kulcsszerepet játszik a mezőgazdasági területek biológiai sokféleségének védelmében és javításában, mivel jogszabályok révén környezetvédelmi normákat

határoz meg és társfinanszírozást nyújt a tagállamok mezőgazdasági kiadásainak zöméhez.”

♦ **A tagállamok azonban viszonylag ritkán alkalmazzák a nagyobb hatással járó – például az eredményalapú – vidékfejlesztési intézkedéseket.** „Az uniós mezőgazdasági kiadások 70%-át kitevő közvetlen KAP-kifizetések által a mezőgazdasági területek biológiai sokféleségére gyakorolt hatás részben korlátozott, részben nem ismert. A közvetlen kifizetéshez kapcsolódó követelmények némelyike – nevezetesen a zöldítési és a kölcsönös megfeleltetési intézkedések – potenciálisan támogathatják a biológiai sokféleséget, de a Bizottság és a tagállamok a kisebb hatással járó alternatívá-

kat részesítik előnyben. Az uniós vidékfejlesztési eszközök a közvetlen kifizetéseknel nagyobb potenciállal bírnak a biodiverzitás fenntartása és növelése szempontjából.”

♦ **Egyre intenzívebbé váló mezőgazdasági gyakorlatok.** „Az Európai Környezetvédelmi Ügynökségnek (EEA) a környezet állapotáról szóló 2019-es jelentése szerint továbbra is az egyre intenzívebbé váló mezőgazdasági gyakorlatok jelentik az egyik legfőbb okát annak, hogy Európában csökken a biológiai sokféleség és romlik az ökoszisztémák állapota. Európa számos területén a korábban változatos, sok kis parcellából és élőhelyből álló tájkép az intenzív gazdálkodás nyomán egységes, egybefüggő, nagy gépekkel és jóval kevesebb emberi munkával megművelt területekké alakult át (lásd: 1. ábra). Emiatt csökken a természetes vegetáció – és ennek nyomán az állatállomány – egyedszáma és sokfélesége.”

♦ **Csökkenő biológiai sokféleség.** „A legfrissebb közzétett aggregált madárpopuláció-index tanúsága szerint 1990 óta csökkent a madárfajok populációja: a legszembeötlőbb példa az, hogy a mezőgazdasági területek madárpopulációira vonatkozó uniós mutató (FBI) 34%-os csökkenést regisztrál a mezőgazdasági területeken gyakran előforduló 39 faj esetében. Az erdei madarak populációs indexe ugyanebben az időszakban 0,1%-os növekedést mutatott, ami arra utal, hogy a mezőgazdaság jelentős szerepet játszik a biodiverzitás csökkenésében” (lásd: 2. ábra). „A legfrissebb európai mezeipillangó-index 2017-ből származik. Eszerint 1990 óta 39%-kal esett vissza 17 jellemző pillangófaj

teljes populációja, tehát jelentős mértékben csökkent a füves területek biodiverzitása.”

♦ **Ökológiai hálózatok, élőhelyek, továbbra is veszélyben vannak.** „A Natura 2000 ritka és veszélyeztetett fajok költő- és pihenőhelyeit, valamint egyes ritka természetes élőhelytípusokat felölelő uniós hálózat. A Natura 2000, illetve a kapcsolódó élőhely- és madárvédelmi irányelv tekintetében rendszeresen figyelemmel kísérik az uniós érdekű fajok és élőhelyek helyzetét. A legújabb, a 2013–2018-as időszakra vonatkozó beszámolási ciklus tanúsága szerint a helyzet a 2007 és 2012 közötti időszakhoz képest romlott: 69%-ról 72%-ra nőtt a kedvezőtlen védettségi állapotú élőhelyek aránya. Az EEA 2019-ben arról számolt be, hogy egyértelműen a mezőgazdaság gyakorolja a legnagyobb nyomást a Natura 2000 hálózat védett füves élőhelyeire” (lásd: 3. ábra).

♦ **A legtöbb európai uniós közvetlen kifizetés nem járul hozzá, vagy nem megfelelő mértékben járul hozzá a mezőgazdasági területek biológiai sokféleségének fenntartásához vagy javításához.**

„A több mint 40 milliárd euró összegű közvetlen kifizetés 2019-ben a teljes uniós mezőgazdasági kiadás több mint 70%-át tette ki (lásd: 4. ábra). A közvetlen támogatási rendszerek három eleme az *alaptámogatási rendszer* (amelynek keretében a mezőgazdasági termelők az általuk bejelentett támogatható földterület arányában hívnak le támogatási jogosultságokat), az *egységes területalapú támogatási rendszer* (amelyben a mezőgazdasági termelők által bejelentett támogatható terület kapcsán is folyósítanak kifizetéseket) és a *zöldítési intézkedések*.

Féltermészetes élőhelyek és extenzív mezőgazdaság: sok faj és füves élőhely

Intenzívebbé váló mezőgazdaság: a fajok és füves élőhelyek fokozatos csökkenése

Intenzív mezőgazdaság: nagy tápanyagbevitel, a fajok és füves élőhelyek jelentős hanyatlása

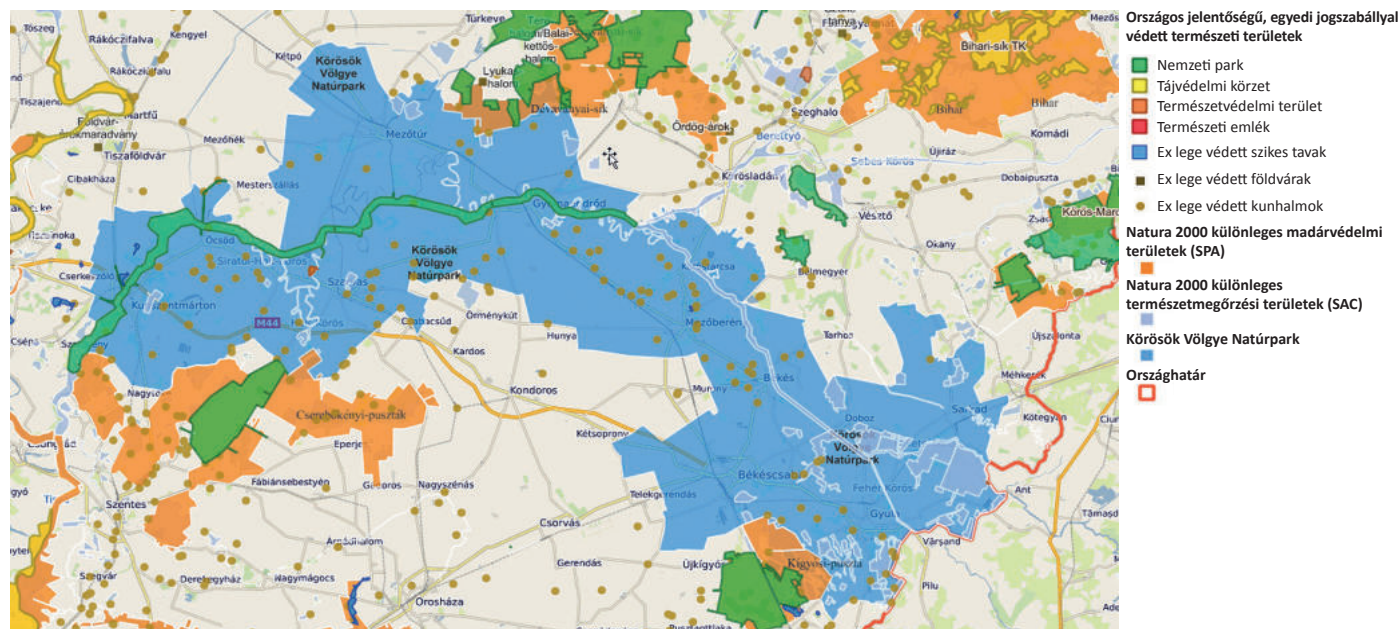
1. ábra: A mezőgazdasági területek biodiverzitásának hanyatlása az intenzívebbé váló földhasználat miatt (forrás: Európai Számvevőszék, 2020)

A mezőgazdasági területeket az általuk gyakorolt befolyás és hatások mellett abból a szempontból is ki kell emelni, hogy mind természeti, mind nemzetgazdasági, illetve társadalmi szempontból is **jelentős meglévő és**

potenciális értékeket hordoznak. A mezőgazdasági művelésben lévő területek használati módja, ahogy rombolhatja, úgy növelheti is a táj ökológiai szolgáltatásainak körét, minőségét. Javíthatja és fenntarthatja a ta-

laj, a vizek és más élőhelyek stabil ökológiai működését, ami a mezőgazdálkodás hosszú távú biztonságának is az alapja. Mindezek mellett a mezőgazdasági művelésű területek, tájak kulturális és turisztikai szolgáltatásokat

is nyújthatnak a társadalom tagjai számára. A mezőgazdasági területeken és azok szegélyében található és fenntartott zöldinfrastruktúra-hálózati elemek ökológiai és társadalmi értékek koncentrációs pontjai is egyben.

2. ábra: A Körösök Völgye Natúrparc településeinek területe és a Körös–Maros Nemzeti Park Igazgatóságához tartozó védett területek számos természeti és kulturális érték hordozói, amelyek szoros kapcsolatban vannak a területek használatával. (Forrás: okir.hu)

A zöld infrastruktúra megőrzését és gyarapítását, minőségi javítását érintő érdekelttség, a mezőgazdasági ágazaton és szervezeteken belül az ökológiai kultúra és személetmód bizonyos mértékű hiánya mellett kialakulatlan a közös értékelismerés. A mezőgazdasági területek többfunkciós jellegének, értékgazdagságának elismerése kimondottan hiányzik. Rendkívül lényegesnek és fontosnak tartjuk, hogy az egyes gazdálkodói összefogások, kezdeményezések megismerésére és támogatására egyre több lehetőséget teremtsünk térségi és országos szinten is. Azokra a gazdálkodókra gondolunk, akik az általuk művelt földterületben nemcsak a gazdasági területet, a várható jövedelmet látják, hanem a terület ökológiai, természeti és kulturális értékeit, ezen értékekre gyakorolt hatásait is észreveszik, értékelik és felelősen hozzák meg gazdálkodói döntéseiket.

A sokféle résztvevő mellett számos kezdeményezés indult el a zöld infrastruktúra megőrzését és fejlesztését érintően, ugyanakkor alacsony az együttműködési szint, és kevés a jól bemutatott példa, illetve az elszigeteltség és hálózati szervezethez hiánya jellemzi a jó gyakorlatokat. Emellett számos kezdeményezés van már napjainkban, amire lehetne építeni. Lásd többek között az egyes natúrparcok és más szervezetek kezdeményezéseit.

A 2014–2020-as időszak tekintetében az egyes tagállamokban megvizsgált, a biodiverzitás szempontjából releváns agrár-környezetvédelmi éghajlatpolitikai intézkedések közül csak kettő volt eredményalapú. Összességében is általánosan jellemző az eredményalapú rendszerek kis aránya. A kutatások során az EU tagállamaiból vett mintákban szereplő 44 agrár-környezetvédelmi éghajlatpolitikai intézkedés keretében a gazdák-nak nem az elért eredményekért fizettek támogatást,

3. ábra: Élővilágvédelmi, illetve klímaellenállóság szempontjából sem mindegy, hogy hogyan kezeljük, ha egyáltalán vannak, a parcellák szegélyében vagy a művelt területek (szántók, gyepek) belső részein található zöldinfrastruktúra-elemeket

4. ábra: A víztestek (folyók, csatornák, tavak stb.), a vizes élőhelyek szempontjából meghatározó jelentőségű, hogy milyen módon bányunk a partjaival, a partok menti területekkel, alapvető fontosságú, hogy a víztest szerves részének tekintsük a parti zónát, a part menti területeket is

hanem mert kötelezettséget vállaltak bizonyos tevékenységekre (vagy azok mellőzésére).

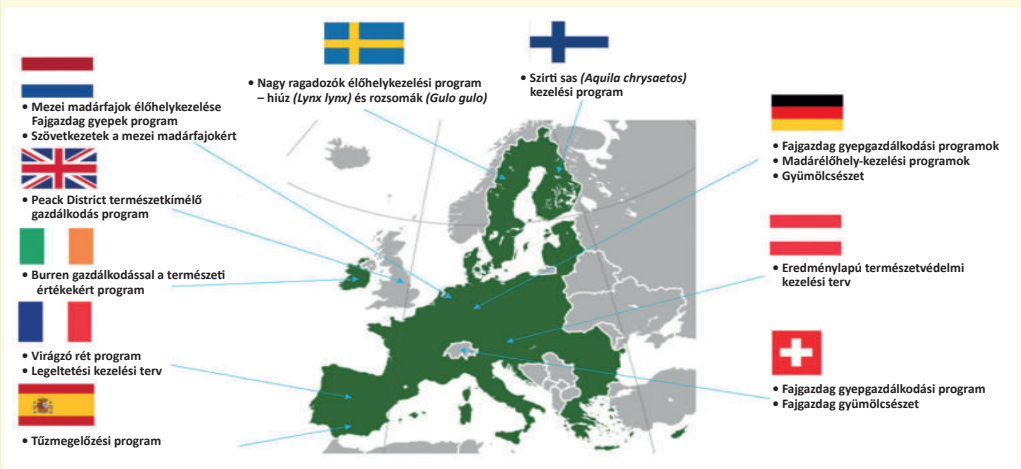
A Számvevőszék által felkeresett nemzeti és regionális hatóságok véleménye szerint az **eredményalapú vidékfejlesztési rendszerek kedvezőbbek lehetnek a biodiverzitás számára**. Hangsúlyozták, hogy az ilyen rendszerek kialakítása és kifejlesztése több erőfeszítést kíván ugyan, viszont rajtuk keresztül jobb monitoringadatok is nyerhetőek.

Példa az eredményalapú megoldásokra egy olyan pontrendszer (Eco-scheme) kialakítása és alkalmazása, amely megmutatja, hány különböző növényfaj található egy adott parcellán. Az eredményalapú rendszerek

(lásd: tagállami esetek és hazai példák bekeretezett rész) nagyobb szabadságot hagynak a termelőknek annak eldöntésére, hogyan kezelik területeiket, így azok több felelősséget éreznek az elért eredményekért. A pontrendszer hazai alkalmazására vonatkozóan több javaslat is született már, bevezetése előkészítés előtt áll.

Eredményalapú rendszerként javasolt kidolgozni a konkrét területeket célzó (pl. ökológiai hálózat részeként, ökológiai folyosó vagy érzékeny vagy védett területek puffertületeként létrehozandó, megőrzendő) **zöldinfrastruktúra-fejlesztési intézkedések beépítését és mezőgazdasági tevékenységként történő elismerését, akár támogatható területként is.**

Európában és a világon számos példát találhatunk az eredményalapú agrár-környezetvédelmi és éghajlatpolitikai intézkedésekre, amelyek központi eleme a gazdálkodás természeti környezetre és az egyes fajokra, élőhelyekre gyakorolt és elvárt pozitív hatása.

5. ábra:

Európai példák azokra a gazdálkodási programokra, amelyek számára a természeti értékekre gyakorolt pozitív hatás is olyan lényeges elem, mint a gazdálkodási eredmény (a gyűjtés és összeállítás alapjával a *Guidance Handbook for Results-based Payments for Biodiversity* kiadvány szolgált: <https://ec.europa.eu/environment/nature/rbaps/handbook/docs/rbaps-handbook.pdf>)

Az **írországi Burren-program** középpontjában az áll, hogy egy adott területen (a Burren-karsztvidéken) megőrizték az egyedülálló mezőgazdasági tájképet. A program 2016 óta része az ír vidékfejlesztési programnak. A környezetvédők által irányított program az intézkedéseket és az eredményeket is jutalmazza. A gazdálkodókat tanácsadók segítik olyan tevékenységi terv kidolgozásában, amelynek révén fenntartható vagy javítható a mezőgazdasági parcellák védettségi állapota. Az eredményeket évente értékelik. Aki túl alacsony pontszámot ér el, nem részesül kifizetésben. Magasabb pontszámért nagyobb összegű kifizetés

jár. A program bevezetése óta évről évre fokozatosan javul az érintett területek, illetve parcellák átfogó biodiverzitási teljesítménye.

(forrás: EU ÁSZ, példákat és videókat lásd: <http://burrenprogramme.com>)

Németországban (Rajna-vidék–Pfalz) a regionális hatóságok külön természetvédelmi programot hoztak létre az állandó legelők számára. Az ebben részt vevő gazdálkodóknak meg kell számolniuk és dokumentálniuk kell a területükön élő növényfajokat. Ha az adott parcellán élő növényfajok száma nem ér el egy megadott küszöbértéket, nem jár kifizetés. (forrás: EU ÁSZ)

6. ábra: Az ír program keretében értékelik, fontosnak tartják a gazdálkodási területek természeti sokszínűségét, gazdagságát (forrás: <http://burrenprogramme.com/farming-for-nature-march-and-april-2021-newsletter/>)

7. ábra: A Burren-programban résztvevő gazdaságok között sok a családi kisgazdaság (forrás: <http://burrenprogramme.com/farming-for-nature-march-and-april-2021-newsletter/>)

HALOM ÉS EMBER

*Az ember tájhoz való kötődésének
legmélyebb megnyilvánulásai*

*„Olyan kevés dolog van – legyen az kastély vagy bármi –,
amit meg tudunk mutatni az utókor számára.*

Maradjanak meg!

„Nagy szavak nélkül, de tényleg ezt gondolom.”

(Gerencs, 46 éves)

Korábbi írásaim során megismerhette az olvasó a kunhalmokat. Kitértünk keletkezésük hátterére, halomtípusokra, a történelmi korokra, a befogadó táj alakulására, alakításra. Rámutattunk a halmok jelentőségére, hogy miért is fontos a megőrzésük. Felhívtuk a figyelmet a halmok védelmének fontosságára is.

Ugyanakkor kutatásaim során arra is kerestem a választ, hogy a halmokat létrehozó ember, a tájat alakító kéz, hogyan vélekedik a halmokról, mi a hozzáállása, motivációja, hogy vélekedik az ember az általa létrehozott halmok megőrzésének fontosságáról. Így a halomtulajdonos gazdálkodókkal interjúk beszélgetéseket folytattam, összesen 20 személyt érintően ún. strukturált mélyinterjút készítettem. Az elkészült interjúkat kvalitatív értékelés, tartalomelemzés alá vontam. Fokozott figyelmet fordítottam a beszélgetések alkalmával arra, hogy ne lépjek ki a kutató szerepéből és ne befolyásoljam a kérdezettet a válaszaiban. A munka során a megfigyeléseimet igyekeztem pontosan és részletesen is rögzíteni, valamint a megkérdezettektől származó idézetekkel igyekeztem alátámasztani a megállapításaimat a feldolgozás során.

Az interjúk során elhangzottak szerint megállapítható, hogy a gazdálkodók többsége igen csekély ismeret birtokában van a halmokról. „Olyan 150–200 éve keletkeztek, szerintem építették őket.” (Tamás, 41 éves).

A beszélgetések rámutattak, hogy a kunhalmok korábbi védelmét biztosító, a természet védelméről szóló törvény nem épült be a köztudatba. A kérdezettek közül csekély számban tettek utalást a törvényre. „Azt hiszem, hogy '91 környékéről, mert akkor olvastam, hogy talán az állattartás is káros rá...” (Valéria, 44 éves).

A beszélgetésekből kiderült, hogy kicsi azon gazdálkodók köre, akiket nem érintett hátrányosan a szabály. Mindazonáltal az interjúkból látható, hogy az esetleges jogkövetkezmények miatt hagytak fel a legtöbben a halmok területének művelésével. Mária (29 éves) is ezt nyilatkozta: „Félünk a szankciótól, még jobban próbáljuk azt, hogy ezeket a kunhalmokat megőrizzük.”

A megkérdezettek közül néhányan a halmokat károsító folyamatokkal sem voltak tisztában. Látható, hogy nem jól mérik fel az érintettek a káros folyamatokat. Attila (37 éves) így látja: „A művelés szerintem egy nagyon-nagyon lassú erózió volt...” Greksza János szakértő ellenben így véli: „A szántás az egyik legkárosabb folyamat...”

Az interjúk során megosztottak voltak az érintettek a halmok felhagyásából adódó esetleges terméskiesések problémájával kapcsolatban. Voltak, akik arra panaszkodtak, hogy terméskiesésük jelentkezett, de voltak, akik ezt másként látták. „Még a legelő sem jó rajta, mert hamar kiszárad, kiszül.” (Sándor, 64 éves), „Nehezebben megy fel rá a traktor, ennyi.” (György, 46 éves).

Az érintettek egy kisebb köre elfogadja a védelmi szabályozást. Demeter (66 éves) azon a véleményen volt, hogy „ha azt mondja a törvény, hogy ne műveljem azt, akkor nem fogom azt”. Ugyanakkor az előírás szigorítása is felmerült Valéria (44 éves) részéről: „Én szigorítanám a szabályt.” A szakértők ebben a kérdésben óvatosak voltak.

Látható volt, hogy a halmok területének földhivatali rendezése fontos lehet. Ez mind gazdálkodói, mind szakértői oldalról felmerült. „Ezt a földhivatali rendezést meg kellene oldani.” (Sándor, 64 éves), „A földhivatali rendezésnek nagy jelentősége lenne...” (Tóth Veronika, MVH).

Az ember halmokhoz való kötődése minden korszakot érintően tetten érhető

Eltűnően lévő, szántott és erdősült halmok a Csanádi-háton

A halmokkal kapcsolatos ismeretek bővítésének igénye mindkét oldal felől felmerült. „*Előadások, baráti beszélgetések keretén belül tudatukra és a lelkükre beszélni.*” (István, 64 éves).

Mind az érintettek, mind a szakértők esetében felmerült a rendeletbe beépült halmok körének újragondolása, kategorizálása, a kisebb területi kiterjedésű halmok kiemelése az előírásból. „*Még több kutatás és kategóriák felállítását javaslom, mert amely halom alacsony, és kis területi kiterjedése van, azt én már nem védem.*” (Tóth János, MVH).

A többletforrások megítélése széles körben elhangzott az érintettek részéről. László (39 éves) úgy látja: „*Nekünk az anyagi oldalát kell mérlegelnünk...*”. A szakértők megfontoltak a támogatások ügyében. Az interjúk során a megnyilvánulásokból azt is tapintani lehetett, hogy az anyagi támogatáson túl erkölcsi elismerésre is vágnak a gazdák. „*Azt kihagyjam, kezeljem, kopjafát tegyenek oda, én azt minden ellenszolgáltatás nélkül megtenném*” – nyilatkozta György (26 éves). A halmok területének a kezelésében is megosztottságot tapasztalhattam. A kérdezettek egy köre állami feladatnak látja, a szakértők jellemzően inkább a gazdákra bíznák ezt. A halmok helyszínen történő kijelölését is igen sokan támogatnák. Erre a szakértők is kitértek. Ezt támasztja alá István (64 éves) véleménye is: „*Fontos, hogy valamivel meg kellene jelölni ezeket.*” „*A halmokat az ügyfelek jelenlétében ki kellene tűzni*” – véli Tóth János szakértő.

Az interjúk beszélgetések végén feltétlenül ki szerettem volna térni arra, hogy az érintettek hogyan vélekednek a halmok jövőjéről. Válaszaikkal a saját kutatásom jelentőségére, létjogosultságára és támogatottságára is választ kaptam. Azt gondolom, hogy ebben a kérdésben az általuk elmondottak a leghitelesebbek. „*Olyan kevés dolog van – legyen az kastély vagy bármi –, amit meg tudunk mutatni az utókor számára. Maradjanak meg! Nagy szavak nélkül, de tényleg ezt gondolom.*” (Ferenc, 46 éves).

A mélyinterjúink eredményeiből kiderült, hogy a gazdálkodók alapvetően elfogadóak a tájban található tájképi elemeinkkel kapcsolatosan még akkor is, ha a megmentésük saját gazdálkodásuk korlátozásával is jár. A korábbi kutatási eredményeket figyelembe véve kutatásom megerősítette, hogy a kunhalmok több évszázadon át tartó jelentős pusztulása – néhány kivételtől eltekintve – nem tudatos emberi tevékenység eredménye volt, csupán a velük kapcsolatos ismeretek hiányára vezethető vissza. Interjúink eredményeiből az is kiderült, hogy a tájat alakító ember általános ismeretekkel rendelkezik a halmokról, mindazonáltal történelmi sajátosságaikról, a pusztulásukat előidéző vagy elősegítő folyamatokról – néhány kivételtől eltekintve – csak felületes tudás birtokában van.

Interjú - Megemlékezés

Az interjúalanyok között volt Pallér István Imre is, akiről külön meg kell emlékezzünk. Régóta foglalkozott az agráriummal, igen nagy tapasztalattal bíró ember, aki külföldi tanulmányutakon is részt vett számos esetben. Az Ő szabadkígyósi tanyája mellett található a Keresztes-halom. Amikor a tanyáját vette, a halom még mezőgazdasági művelés alatt állt. A halmot kettévágó közigazgatási határ miatt rajta kívül volt még egy tulajdonosa a területnek. Pallér István Imre, mikor bővebb ismeretet szerzett a tanyája mellett lévő halomról, azonnal felhagyott annak mezőgazdasági bolygatásával. Sőt a halomvédő mozgalomhoz csatlakozva példát mutatott több megyei gazdaembernek is, zászlóvivő szerepet vállalva. Később önerőből látogathatóvá tette a halmát. Bejárót épített, padot helyezett ki, emléktáblát állított, sőt segédkezett egy totemoszlopba faragott Mária-szobor felállításában is. Később magyar zászló is került a dombra. A vele készített interjú fontosabb töredékei alább olvashatók, így emlékszünk rá:

Temetőnek használt halom Arad közelében

A keresztes halom korábban mezőgazdasági művelés alatt állt, ma kegyhelyként hirdeti az ember tájhoz való kötődésének legmélyebb megnyilvánulásait

„Mennyi szalag van rajta? Mert mondanám, hogy Szabó Teréz a pécsi Janus Pannonius Egyetemnek a kutatója, aki járt '93-'94 táján itt, és akkor hasonló interjúalany voltam. És akkor este kilenckor kezdtük, és reggel háromkor fejeztük be. Hasonló kérdést tett föl ő is elsőként, úgyhogy onnan... A lényeg az, hogy az őseim azok parasztok és iparosok voltak, úgy 1880 körülről tudom a dolgot.” (István, 64 éves).

„Az én tanyám melletti kunhalmot (...) '93 környékén volt egy feltárás, azt én is segítettem, még a sajtó is követte. Amióta az enyém, eszembe sem jutott, hogy műveljem. Én a mindenkori országgyűlési képviselővel jó kapcsolatban voltam, és jeleztem neki a Lacival (Szelekovszky László: a szerző), hogy ebben most már mozdulni kell.” (István, 64 éves).

„Amikor én felállok a halomnak a tetejére, a horizont kitérül, és látom a világosi hegyeket. (...) És jó érzés oda-látni, ami autóval 65 kilométerre van. És van egy fogadalmam: ha majd eltörlik a határt, akkor lóháton elme-gyünk a kis nagyfiammal, és a várfokról és a világosi hegy várfokáról mobiltelefonnal felhívjuk az itthoniakat, hogy megérkezünk... A világosi polgármester megígérte, hogy vár...” (István, 64 éves).

„Na, most állj meg! Most olyat fogok mondani, amit még szerintem senkitől nem hallottatok. Ennekem a végrendeletében az van – látva, hogy a mostani keresztény és akármelyik vallásnak a temetkezési szokásait vesszük, rossz irányba megy, nem mindenki olyan fontos ember, hogy mauzóleumot kelljen neki építeni. Ez undorító, ez a kulturálatlanságnak a netovábbja. Na, honnan indultunk, messziről (...) A végrendeletem pedig az, hogy nekem nem lesz mauzóleumom építve, hanem a hamva-járuk, hogy – a saját földterületem, a kunhalmomon, a kunhalmomra, a déli, bocsánat keleti oldalára, oda fogják szórni a hamvaimat. Én azt javaslom, hogy ahogy az őseink is el tudták fogadni, hogy halomba, halomra temetkezzenek, és temetőknek nyilvánítanám őket, hamvak szétszórására.” (István, 64 éves).

Az, hogy egy ember végrendeletkezett arról, hogy a halála után a hamvait a tanyája melletti kunhalom területén szórják szét, igen szoros kötődésre utal a tájban élő ember és a halmok, a táj kapcsolatában.

Pallér István Imre 2020-ban sajnálatos módon elhalálozott, ám ahogy az interjúban azt megemlítette, úgy is történt, a kunhalma ad neki végső nyughelyet. Csakúgy, mint számos más korban élőknek, azoknak, akik a halmot építették, lakták, alakították, vagy megvédték az utókor számára.

Fotók: dr. Rákóczi Attila, Tószögi György

**Pallér István Imre emlékhelye
a keresztes halmon**

Egyedi, ha apró is

- három natúrparki településről...

Szerző: Földesi Csenge

A csárdaszállási református templom

A Körösök völgye számos időtálló értékén több település osztozik, melyek egymáshoz mérten így rendelkezhetnek hasonló vagy épp teljesen különböző adottságokkal. Elhelyezkedésük, méretük, történelmi-kulturális múltjuk, infrastruktúrájuk nagyban befolyásolja, mennyire vannak jelen a köztudatban. Világunk információs zajában megvan a veszélye annak, hogy a – fentiek tekintetében – „szerecséesebb” városok nagyobb figyelemben részesüljenek, holott a pár száz vagy ezer lelket számláló települések, mint Tarhos, Bélmegyer és Csárdaszállás, is rendelkeznek felfedezésre váró történetekkel, egyedi értékekkel és élményt ígérő programokkal.

CSÁRDASZÁLLÁS - A MŰLT LENYOMATAINAK TÜKRÉBEN

A települési tekintetben apró község a Szentjánosi csárdáról kapta nevét, melyben állítólag maga Rózsa Sándor is megfordult az 1800-as évek elején. A terület sokáig „csárdaszállási tanyák” néven volt ismert, de 1945 után földmérők ezeket felmérték, majd középük utcákat rajzoltak. 1952. január 1-ig Mezőberény és Köröstarcsa külterületeként volt számontartva, amikor közigazgatási értelemben is önállóvá vált. Azonban a község sorsa egybefonódott a szövetkezetével: 1975-ben átmenetileg ismét Mezőberényhez csatolták, amit a lakosság 22 évvel később, 1997-ben a népszavazás útján váltott ki, majd visszatért az önállóságához. Az 1980-as évekre virágzó mezőgazdasági falu lett, híres volt rizsvetőmag-termeléséről.

A település natúrparki jelentősége kiemelkedő. A mai Csárdaszállás környékén, a hajdan Körösök által szabdal

tájban a meanderek között jól védhető halmok, szigetek emelkedtek, ahol már az őskori ember megtelepedett. A halmokon túl a feltárt sírok és településmaradványok bizonyítják, hogy a helyszín lakott volt az ős-, réz- és bronzkorban is, szkíták, szarmaták és avarok által – legutóbb 1999 és 2000 között a falu határában feltártak egy nagyjából 1700 éves szarmata temetőt is.

Csárdaszállástól északra, a Gyomára vezető országút északi oldalán egy ovális alakú, kb. nyolcvan méter alapátmérőjű, 4,5 méter relatív magasságú halom emelkedik, amelyet a középkori forrásokból ismert Fábián várával lehet azonosítani. A rézkori kurgán neve, valamint egy 1806-os ásatás alapján feltételezhető, hogy egy Árpád-kori kisvár központja is lehetett. A múlt század végén a kiemelkedés tövében égetett téglafalat találtak, amely körbevette a halmot. 1906-ban téglasírokat találtak ugyanitt. A földesúri központ a 14. század végére valószínűleg elnéptelenedett, és a templom is magányosan állt a következő évszázadokban. A téglasírok feltehetőleg későbbi eredetűek, mert a domb közepében nagy üreget lehet sejteni, ami valószínű szintén ki lehet téglázva. A Barát-halom nevet Fábián vára a mellette lévő két kisebb halomtól örökölte, amely név az egész dűlőre áterjedt. A rajta lévő életfát 2008-ban állították.

(Forrás: korosvidek.blog.hu/Kunhalmok földjén 3.)

A Barát-halom

Csárdaszállás közelében születik a Hármas-Körös, a Sebes- és a Kettős-Körös találkozására

A Félhalmi-holtág madártávlattól

Az évtizedek óta zajló intenzív rizstermesztés következtében a terület kiemelt természeti jelentőséget hordoz magában: az északi határában lévő, vízzel elárasztott rizsparcellák tápanyagban dús közegében számtalan alsóbb rendű növényi és állati szervezet, illetve az azokkal táplálkozó halivadékok és kételtűek élnek, amik ideális táplálékot biztosítanak a vizes élőhelyekre jellemző madárfajok számos egyedének. A magától kialakult, organikus közeg következtében a rizsföldeken szinte madárrezervátumi állapot figyelhető meg, a kócsag-, gém-, gólya- és réceféléktől a búbicekig, illetve a környéken portyázó ragadozó madarakig rengeteg állat tűnik fel.

A falu lenyűgöző természeti értéke ezen felül a közelben lévő körösi vízrendszer egyik legnagyobb holtmedre, az öt részre osztott Félhalmi-holtág,

Túrázók, horgászok és üdülni vágyók egyaránt megtalálják itt a helyüket. Bár bizonyos szakaszai beépítettek, de legnagyobb része szabadon körüljárható, a vastag nádfalakkal szegélyezett egykori Körös-ágak rejtélyes világa megismerhető. A holtág alsó és felső vége a Hármas-Körös gátjához csatlakozik, ami – a körösi vízrendszer legtekintélyesebb elemeként – széles hullámterével kiemelt természeti értéket képvisel, Tiszáig tartó vonala a Körös-Maros Nemzeti Park részterületeként van jelen. A hullámtér Félhalmi-holtág vetületében található kubikgödrei – halbölcső szerepük miatt – kiemelt védeltséget élveznek; a nyár végére halivadékoktól hemzsegő vizet olykor tömegesen lepik el a vízimadarak, melyek között, a környéken évtizedek óta fészkelő, igen ritka fekete gólya is megfigyelhető.

TARHOS – A ZENEI ÖRÖKSÉG FELLEGVÁRA

Tarhos története 1775-ben kezdődik, amikor Békés vármegyei pusztából a Wenckheim család birtokának egy részévé válik. A 19. század közepén kastély épült rá, amelyet később több gazdatiszti és cselédház vett körül. Ezzel a békési külső tanyazónában egy települési gócpont jött létre, mely alapjául szolgált Tarhos községnek, a zenei oktatás egy későbbi otthonának.

A második világháború után, a földosztást követően 1946-ban Gulyás György szervezésében a volt grófi kastélyban énekiskola nyílt, az Országos Állami Ének és Zenei Szakirányú Líceum és Tanítóképző Intézet és

vele kapcsolatos Ének-zenei Gyakorló Általános Iskola és Tanulóotthon. Az ország első zenei szakirányú középiskolájaként, tanítóképző intézeteként és az első ének és zenei elemi iskolájaként Tarhos nevét országos hírűvé tette; tanterve és követelményrendszere ugyanis a Zeneakadémia képzési programját tükrözte. Később, 1952 és 1953 között létrejött a Zenepavilon, amit a zene-pedagógiai álmának megvalósulását látó Kodály Zoltán jelenlétében adták át rendeltetésének. „(A) tarhosi iskola az egyetlen ez idő szerint, amely énekesalpból indul ki, és ezzel a zenei műveltséghez rendíthetetlen alapot ad.

Tarhos apró, de annál hangulatosabb, virágokkal szegett polgármesteri hivatala

A Tarhosi Wenckheim-kastély és Zenepavilon – a zeneművészet több évtizede teszi az ezer fő alatti kistelepülést a kultúra egyik hazai fellegvává

Egyedi, ha apró is – három natúrparki településről...

A Libás-tanya

Ebben látom Tarhos fontosságát és jövőjét” – nyilatkozta. Ezzel szemben a komoly és alázattal teli oktatás mindössze egy éven át tarthatott számára méltó környezetben: 1954-ben az általános iskolát, zenei gimnáziumot és zeneművészeti szakiskolát egy népművelési miniszteri rendelettel megszüntették, hogy a helyét gyógypedagógiai intézet vehesse át.

Később, 1976-ban Gulyás György létrehozta a Békés-tarhosi Zenei Napokat, amelyet az iskola emlékére őrizve máig megrendeznek, és amely a magyar komolyzenei élet egyik legrangosabb eseménye. A kéthetes komoly- és népzenei esemény koncepcióját a hangversenyek, kurzusok, táborok, továbbképzések, kiegészítő programok egymásra épülő rendszere alkotja.

A zenei örökséget emelve évente megrendezésre kerül az „Én hangom” tehetségkutató verseny a Kecskeméti Gábor Kulturális Központban. A kulturális központ szórakoztató

programok szervezése mellett számos amatőr művészeti csoport munkáját segíti, de nem merül feledésbe a hagyományörzés sem, kiváltképp a hímzés és kosárfonás tekintetében.

2013-ban az egykor elhagyatott és kihasználatlan kastély magánkézbe került és a Megújuló Tarhosért Alapítvány megkezdte az épületek felújítását. A gazdag botanikai kinccsel, értékes faállománnyal rendelkező park helyileg védett, amit madarak népesítenek be.

A Tarhos környéki egykor gazdag tanyavilág előregedőben van, de találkozhatunk erős gazdasági funkcióval bíró ellenpéldákkal is, mint például a Libás-tanya. Itt megmaradtak a hagyományos lakó- és gazdasági funkciók, azonban itt is funkcióbővülés (falusi vendégasztal, tanyasi közösségi tér) figyelhető meg. A Libás-tanya falusi szálláshelyként, falusi vendégasztallal és a Kultúrpafta programjaival várja vendégeit: Szent György-nap, új kenyér ünnepe, Márton-napi Ludasságok.

BÉLMEGYER – EGYEDI TERMÉSZETI ÉRTÉKEKTŐL ÖVEZVE

A Berettyó–Körös-vidék több ezer év óta folyamatosan lakott hely, hasonlóan a Kárpát-medence további vízjárta és víz közeli térségéhez. Bélmegyer is hasonló területen található, mely nevét a valamikori Megyer törzsbeliék után kapta, és amely számos, a népvándorlás idejéből megmaradt leletet és relikviát őrzött meg az utókor számára. Írásos emlékek már 1346-ban feltüntették Meger néven.

Bélmegyer ékessége Fáspuszta, ami a Körös–Maros Nemzeti Park részeként 644 hektáron természetvédelmi terület, amiből 141 hektár fokozottan védett. Itt találhatóak az ősi körösi táj különböző jellegzetességei, a tölgy- és vadkörteelgetes erdősztyepp, illetve Magyarország utolsó, épen fennmaradt sziki tölgyesei. Természeti értékei, ritka állat- és növényvilága páratlan flórát és faunát biztosít; védett növényei közé tartozik a fátyolos

nőszirm, a réti őszirózsa és a sziki kocsord is; életciklusával ez utóbbihoz mint tápnövényhez kötődik a szintén védett lepkefaj, a nagy szikibagoly; a csapadékosabb időkben a legelőkön megjelennek a bíbicek, az erdőben pedig egerészölyv, barna kánya és holló is fészkel, míg a közeli Fehérháti-halastavakra a szürke gémekek járnak táplálkozni.

A közelben található a fáspusztai Wenckheim-vadászkastély is, amihez Békés-Dánfok felől narancsperfa-ligeteken keresztül vezet az út, és amit gróf Wenckheim Béla magyar miniszterelnök építtetett, Ybl Miklós tervei alapján, romantikus stílusban, égetett téglából. Az épület 1945-ig a gróf családjának lakhelyéül szolgált, majd 1998. április 15-ig nevelőotthonként működött. 2007-től magántulajdonban van, elzártan az idegenforgalom elől.

A bélmegyeri művelődési ház

A fáspusztai természetvédelmi terület

A Bélmegyer külterületén lévő, magántulajdonban lévő Wenckheim-vadászkastély

BIBÓ ISTVÁN, SZABÓ LŐRINC, SINKA ISTVÁN, PÜSKI SÁNDOR ÉS A BÉLMEGYERIEK NAGY TALÁLKOZÁSA: A FÜGGETLENSÉG NAPJA
(Molnárné dr. Tarkovács Márta)

Alig fejeződött be a második világháború, a bélmegyeriek saját kezükbe vették a sorsuk irányítását. Delegációval keresték meg Erdei Ferenc belügyminisztert, hogy a tanyacsoport, amelynek akkor 2660 fő lakosa volt, önálló szeretne lenni. Bár Békés Község Nemzeti Bizottsága és Képviselő-testülete is az elszakadás ellen szavazott, mert szerintük Békés VIII. kerületének kiválása Békés község fejlődését megakasztaná – a folyamatot már nem lehetett megállítani. 1946. február 13-án kelt iratában a belügyminiszter a Békés községhez tartozó Bélmegyer lakotthely községgé alakulását 1946. április 1. napjával engedélyezte. A döntést az a Bibó István készítette el, aki ebben az időben üstökösként robbant be a magyar közéletbe a demokrácia válságáról írt tanulmányával.

Alerombolt, kifosztott és éhező országban volt egy közösség, amelynek lakói rövid időre örömmünnetet tartottak: megszületett Bélmegyer község. Püski Sándor, a legendás Püski könyvkiadó és könyvterjesztő Bélmegyer község születésnapjára ünnepségére meg-

Sinka István a Bélmegyerrel határos kárászmegyeri uradalomban volt falkásbojtár, majd számadó juhász. Az egyszerű emberek annyira szerették a közülük való írókat, hogy a Nemzeti Bizottság javaslatára a Földigénylő Bizottság 5 kat. hold szántóföldet juttatott Sinkának

hívta Szabó Lőrinc és Sinka István költő-írókat. „Szabó Lőrincnek a tipikusan városi embernek ez volt az első – és azt hiszem egyetlen – találkozási tiszta paraszti hallgatósággal. Izgultunk is, hogy milyen lesz a fogadtatása. S végül őt is, akár Sinka Istvánt, alig akarták leengedni a dobogóról” – írja Püski Sándor a visszaemlékezésében.

Fotók: csardaszallas.hu, tarhos.hu, belmegyer.hu

Községavatás Sinka Istvánnal, Szabó Lőrincsel és Püski Sándorral

Körösladány

A Sárrét örököse

Szerző: Körösök Völgye magazin szerkesztőség

Körösladány látképe a Sebes-Körös felől

Körösladány első említése a Várad Regestrumból, 1222-ből ismert, amelyben a helynév a nadányi alesperes nevében tűnik fel. A Nadányi család a 14. század végén már az ország kétszáz legnagyobb birtokú családja közé tartozott, miután mintegy 20 falut bírt. Nadányt első ízben 1466-ban említik Ladány néven. A Körös előtag a többi Ladánytól való megkülönböztetés miatt került a helynév elé, lakossága mintegy 90–100 lelket számlált.

Gyula várának 1566-os eleste után Körösladány is török hódoltságba került és többször elnéptelenedett. 1712-ben ülték meg végleg Körösladányt a mai lakosok ősei. 1720-ban, amikor Harruckern János György átvette a Nadányiak Békés megyei uradalmát, az addig a régi földesuruknak szintén adózó ladányiakat is eltiltotta ettől. Ezzel szűnt meg a Nadányiak negyedszázad híján fél évezredes birtoklása Körösladányban. A birtokváltással egyben hivatalosan is Nadányról Körösladányra változtatták a település nevét, azzal az indoklással, hogy még a helynév se utaljon a község egykori uraira.

1728-ban zajlott le az a per, melynek alkalmával visszaállították Körösladány és Köröstarcsa között a még

1479-ben megállapított határt. Ez szolgálta alapul a vén Márkusról szóló monda megszületéséhez, amit

Arany János is megénekelte *A hamis tanú* című művében.

Az 1780-as években már állt a „helységháza”, s a középkori templom helyén 1778–84-ben egy újat építettek, amit 1794-ben nagyobbítottak meg, s melléje tornyot is emeltek. 1790-től 1840-ig pe-

dig Békés vármegye egyik szolgabírájának lakhelyévé, ezzel a Sárrét hivatalos központjává is vált a község.

A báró Harruckern család férfiági kihalása után, 1798-ban Körösladányt és tágabb környékét a Wenckheim család bárói ága örökölte. 1803 és 1805 között építették föl – vélhetően a Nadányiak várkastélya helyén – a copf stílusú kúriájukat id. Czigler Antal tervei alapján, amivel a község újból uradalmi központtá vált. Ebben az időben vette kezdetét Körösladányban a vízszabályozás, melynek során báró Wenckheim József számos csatornát ásott a belvizek levezetésére, illetve töltéseket készített az árvizek megelőzésére.

1826-ra készült el id. Czigler Antal tervei szerint klasszicista stílusban a báró Wenckheim család körösladányi kápolnája és kriptája. Első halottja az 1827-ben odatemetett özvegy báró Wenckheim Xavér Ferencné, Rosenfeld Czekelius Karolina bárónő volt.

A 19. századi ármentesítő munkálatok Körösladányt végleg felszabadították a Kis-Sárrét uralma alól
(fotó: Tószögi György)

Harruckern János György által a Nadányiak közel fél évezredes birtoklása ért véget
(forrás: bekeswiki.bmk.hu)

Az 1845. december 7-én alakult és 1846 elejétől báró Wenckheim Béla irányítása alá került Körös Szabályozási Társulat 1847. szeptember 19-én, Körösladányban tartotta ülését, amelyen gróf Széchenyi István mint a Körös szabályozása érdekében kinevezett királyi biztos elnökölt.

1890-re befejeződött a Sebes-Körös szabályozása, ami a mocsaras ősi kis-sárréti természeti környezetet teljeséggel átalakította, megteremtve ezzel a mai kultúrtáj gazdasági fejlődésének alapjait. Ennek fontos állomását jelentette az 1896-ban beindított Első Körösladányi Góztégla és Agyagárugyár.

Körösladányi téglagyári munkások 1955-ben

1903-ban báró Wenckheim János adományából felállították Körösladány első köztéri emlékművét, az Erzsébet emléket, a királyné halálának 5.

évfordulója alkalmából, a róla elnevezett Erzsébet ligetben. 1904-ben a Tenk-ér parti Újülésen (ma Újladány) 388 házhelyet mértek ki.

A József főherceg látogatásának emlékét is őrző I. világháborús emlékmű

A háború halottaira emlékezve 1929. május 5-én leplezték le Kallós Ede alkotását, a Hősök szobrát, amely az ország 100. első világháborús emlékműve volt. Az avatásán megjelent József főherceg (1872–1962) is. Az eseményt a filmhíradó is megörökítette.

Körösladányt 1944. október 7. hajnalán szállták meg a szovjet csapatok, és közel egyéves tartózkodás után, 1945. szeptember 29-én vonultak ki.

1949-ben Körösladány lakosainak a száma elérte a mindaddigi csúcstól jelentő 8269 főt. Nagyberuházás keretében 1977-ben duzzasztómű épült Körösladány Szeghalom felőli határszélén a Sebes-Körösön, amivel a sebes-körösi vízrendszer elnyerte mai arcát.

A Henkel cég Körösladányban való megjelenése megszüntette a rendszerváltozás utáni földárverések következtében kisebb területre zsugorodó, Barátság Mezőgazdasági Szövetkezet hegemoniáját is, nagyban meghatározva a város, korunkhoz vezető fejlődési irányait.

A MAI KÖRÖSLADÁNYRÓL

Bár a táj vízrajzát a folyószabályozások rendkívüli mértékben átalakították, a Sebes-Körös révén Körösladány, mint kis-sárréti település, ma is páratlan ökológiai értékekkel rendelkezik. Az itt élők számára a gátakon átszaladó őz, fácán, el-elsurranó mókus látványa mindennapos, de az olyan védett madarak, mint a fekete gólyák, a különféle sasok és kócsagok jelenléte sem szokatlan különlegesség. A dévaványai területekkel való határosság miatt nem ritkán még tűzok is előfordul a térségben.

A gazdag természeti környezet okán nem meglepő, hogy a vadász- és a horgász hagyományok tradicionális gyökerekkel rendelkeznek, utóbbi különösen nagy lendületet kapott a természetes vízi halászat 2016. évi beszüntetését követően, ami történelmi fordulópontot jelentett a horgászati hobbi erősödését illetően.

A körösladányi református egyházközösség több mint két évszázados temploma

Kulturális értékek tekintetében a Weinckheimek fontos örökségnyomot hagytak a településen, egykori kastélyuk (1803) ma általános iskolaként működik, sírboltjuk pedig a Nemzeti Örökség Intézetével, valamint a Kormány támogatásával kerülhetett felújításra.

A református templom (1776) és római katolikus templom (1822) szintén patinás épített érték, de az 1928-ban századikként felavatott I. világháborús emlékmű – ahol a díszvendég József főherceg volt – szintén megbecsült öröksége a városnak.

A ma általános iskolaként funkcionáló egykori Wenckheim-kastély főkapuja

Kulturális vonatkozásban ki kell még

emelni a látogatók által sokat dicsért helytörténeti gyűjteményt, illetve a szinte eredeti állapotuk szerint felújított gazdaházakat is, amelyek patinás utcaképeket adnak a településnek.

Körösladány turisztikai vonzerejét ma legfőképpen a természetközelség adja, illetve az abból nyerhető, csendet, háborítatlanságot kereső élményszerzési lehetőség. Ez az adottság az aktív turisztikai rekreáció közelmúlti felértékelődése szempontjából kedvező irányt jelent.

A település közvetlen közelében lévő sebes-körösi duzzasztómű ugyan a vízi turizmus számára akadály, de kiindulópontként a településtől a folyóhálózat egészen a Tiszáig vízi úton bejárható.

Kéktúra-településként Körösladány a gyalogtúrázás városa is egyben, a helyi természetjárókör különféle túraprogramokkal igyekszik népszerűsíteni a bakancsos közösségi élményeket.

A kerékpárturizmus térhódítása kapcsán Körösladány számára is fontos célkitűzés, hogy a külterületi kerékpárút-hálózat a jövőben minden irányba kiterjesztésre kerülhessen. Ennek egyik legfontosabb elemét a Köröstarcsával való összeköttetés létrejötte adná, hiszen így a román határtól egészen Füzesgyarmatig átszelhetővé válna két keréken a Körös-vidék. Ennek a mintegy 10 kilométeres összekötő szakasznak a tervek szerint az adna plusz különlegességet, hogy a kerékpárút-építési gyakorlattal ellentétben nem közvetlenül a főút nyomvonalát követné, hanem egy háborítatlanabb környezetben, a Mérgesi árvízi szükségtározó másodlagos árvízvédelmi töltésén kerülne kialakításra. A település turisztikai jellegű fejlesztési elképzelései között szerepel továbbá egy folyóvízi szabadstrand, illetve egy kishajókikötő megvalósítása is, amelyek a település rekreációs felértékelődésében szintén nagy szereppel bírnának.

Bár turisztikai jellegű fesztiváljai a településnek nincsenek, az itt élők és elszármazottaink számára a Körösla-

Körösladány legfőbb turisztikai vonzerejét a természetkörnyezeti rekreáció adja – sárréti nordic walking túra

dányi Napok mindenképpen egy fontos nagyrendezvénynek tekinthető, de a szintén kedvelt éves programként megvalósuló Népi Ételek Főzőversenye, illetve a minden november elején esedékes disznótoros bemutató nap is vendégcsalogató.

A hagyományokat életben tartó civilszervezetek – a népdalkör és a citerazenekar esetében több évtizedes – működésében komoly kihívásként jelentkezett a pandémia időszaka, de remélhető, hogy a mintegy harminc közösség újra aktívan tudja folytatni a munkáját. Ugyanez mondható el a körösladányi helyi termékek vonatkozásában is, ezek elsősorban a sajtkészítés és a bioméhészet révén viszik messzire a település jó hírét.

Népi Ételek Főzőversenye

Mézeskalács-készítő szakkör

Körösladány számára a jelen kihívásnak tükrében az eddig elért eredmények megtartása adja a legfontosabb célt amellet, hogy elsősorban a természeti értékek révén igyekszik a natúrparki jövőképek pilléreibe illeszkedni.

Fotók: korosladany.hu, Körösladányi Művelődési Ház/Facebook

SARKAD

– a vízkincsek „édené”

Szerző: Körösök Völgye magazin szerkesztősége

A vadregényes Fekete-Köröst a megye legnagyobb erdőterületei övezik Sarkad környezetében (fotó: Tószögi György)

sok Peckes-vár néven említenek. Sarkad fejlődése az 1241-es tartárjárás során torpant meg, ekkor komoly károk keletkeztek a – feltételezhetően agyagból, fából és sárból épített várban is. A 12. században jelentek meg a település környékén az egyik legrégebbi, ma is létező sarkadi családnak, a Leel-Őssieknek a távoli ősei, akiket minden évszázadban megemlítenek a városról szóló források.

A török háborúk Sarkadot sem kímélték, állandóak voltak a kisebb-nagyobb összecsapások. Az igen leromlott Peckes-vár helyett új erődítményt építettek az 1510-es évek második felében, amelyet a Rákóczi-féle szabadságharcot követően romboltak le végül 1711-ben.

A 16. század nemcsak a török háborúk miatt emlékezetes a város történetében, hanem azért is, mert ebben az időszakban jelent meg a reformáció Sarkadon, amit az erdélyi fejedelmek hajdúi hoztak be a városba, s az 1550-es években olyan neves prédikátorok is megfordultak Sarkadon, mint Dévai Bíró Mátyás vagy Szegedi Kiss István.

Sarkad egészen a 19. század végéig megőrizte mezővárosi jogállását, viszont a város fejlődését jelentősen lelassította a mocsaras környezet, és a Körös, illetve a Gyepes gyakori kiöntése. A város földesura 1799-től Almássy Ignác lett, aki 1829-ben klasszicista kúria építését rendelte el. Kápolnát is kialakítottak az épületben, valamint

A települést – villa Surcud – először a dömösi prépostság alapító oklevele említi a 12. században. A város környékének „stratégiai értékét” jelentősen növelte, hogy igen jól védhető, mocsaras vidék volt, s ezt felismerve már a honfoglalást követő időszakban erődítményt építettek ezen a területen, melyet a forrá-

Wilhelm Dillich rézmetszete a sarkadi várról a XVII. század közepén

vadsparkot is létrehozattak a településen. Az 1848–49-es szabadságharc alatt itt szállt meg Nagysándor József, Knézich Jenő és lovag Poeltenberg Ernő honvéd tábornok – későbbi aradi vértanúk.

A város gazdaságtörténete szempontjából igen fontos évszám 1836, amikor először megindult a később komoly hagyományokra szert tevő cukorgyártás.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején 119 sarkadi harcolt a magyar honvédség egyenruháját magára öltve, majd Világos után a település kastélyában őrizték Nagy-Sándor József és Knézich Károly honvédtábornokokat, de a Szent Korona is eltöltött egy napot a városban.

A város történetének egyik fekete napja volt 1866. május 1., amikor tűzvész pusztított a településen, s 73 ház égett le a református templommal és a városházával egyetemben, ahol rengeteg dokumentum is megsemmisült.

A dualizmus korára jellemző gazdasági fellendülés Sarkadon is érezte hatásait a 19. század végén, ugyanis a méltán híres cukorgyár mellett a századfordulón tégl- és cserépgyár is működött a városban, továbbá jelentősen segítette a város gazdaságának fejlődését a vasútépítés is. 1871 szeptemberében megnyitották az Alföld-Fiume Vasútvonal utolsó (Csaba–Nagyvárad közti) szakaszát, mely Sarkadot is bekapcsolta Európa folyamatosan fejlődő gazdasági vérkeringésébe.

A közigazgatásilag Bihar vármegyéhez és a Cséfa–Nagyszalonta járáshoz tartozó Sarkad mezővárosi jogát 1887. április 25-én vesztette el, azonban ennél sokkal súlyosabb veszteség érte a települést 1920. június 4-én, amikor az első világhábo-

Szent István mellszobra Sarkad közel ezeréves múltjának is emléket állít

rút hazánkkal lezáró trianoni békediktátum ugyan Sarkadot „Magyarországon hagyta”, viszont teljesen kiszakította történelmi és gazdasági gyökerei közül.

1950. március 15-én megszűnt Bihar megye, s a megyerendezés, illetve a tanácsi rendszer bevezetése keretében Sarkad Békés megye része lett, viszont járásközpont maradt 1966-ig, amikor is a sarkadi járást felszámolták, s a nagyközség a gyulai járáshoz került. A gyulai járás 1984-es megszüntetése után Sarkad, a meghatározó bihari gyökerekkel rendelkező település ismét az önállósodás útjára léphetett, amit 1989. március 1-én az tett teljessé, hogy visszakapta városi jogállását.

A rendszerváltást követően, már az önkormányzatiság első éveiben megkezdődött az a Sarkad által elindított folyamat, mely eredményeként a környező településeket összefogva megszületett az ország első kistérsége. A kistérség gyökerei egészen 1992-ig nyúlnak vissza, de a kistérség létrehozása mellett szinte azonnal megkezdődött a napjainkban is tartó kiváló együttműködés a határ másik oldalán lévő Nagyszalontával is, amit jelentősen segített a közúti határátelérőhely és az országhatár–Nagyszalonta közötti út megépítése.

A kistérség létrehozása egy sikertörténetként is felfogható, ahogy az európai integráció által megnyitott lehetőségek és a történelmi bihari települések közötti határ megszűnésének folyamata is, megteremtve ezzel annak a történelmi régióknak az egységét, melynek településeit évszázadokon át nagyon erős történelmi-gazdasági szálak kötötték egymáshoz.

Sarkad város, a virágos város napjainkban

Forrás: sarkad.hu

A MAI SARKADRÓL

A település jelene ma is szorosan összefonódik a vizekkel. A város határában kanyargó Fekete-Körös valamint az egykori élő vízhálózat részét képező Kopolya-, Gyepes- és Bárkás-csatornák fontos vízkincsekként vetülnek Sarkad jövőképe elé. Ennek ékes példáját adják a település centrumában lévő, mind városképi, mind rekreációs szempontból különlegességet jelentő Éden-tavak, illetve azok festői környezete.

A város ékszerét jelentő Éden-tavak festői környezete ma már infrastrukturálisan is fejlett rekreációs terület

Létrejöttét a Gyepes-csatorna korábban mocsaras, hulladékoktól sem mentes területi rehabilitációjának köszönheti, amelyet az 1990-es években hajtottak végre. Az elmúlt évtizedek törekvései az Éden-tavakat olyan kulturált természeti, tájképi, illetve rendezvénykörnyezté fejlesztették, ami városi környezetben ritkaságnak mondható. Ötszintes kilátó, rendezvénycsarnok, vizesblokkal ellátott szállásadó épület, kemence, grillterasz, tószínpad, fedéssel ellátott úszómedence, közösségi tér, sétány és további számos jövőbeni fejlesztés gondoskodik arról, hogy az Éden Campnek nevezett egykori ifjúsági tábor egyre népszerűbb szolgáltatásai mind többeket csábítsanak Sarkadra.

Az Éden-tavak természetesen a halfogás szerelmeseinek is élménylehetőséget kínálnak, akár csak a Bárkás-csatorna, illetve maga a közeli Fekete-Körös, amely vízterületek horgászszervezeti hasznosításban állnak.

Sarkad kulturális-építészeti látnivalói közül kiemelkedik a világon egyedülálló, kilenc tornyú református templom, amely az 1700 körül épült „ősi” egyház helyén áll. Szép színfoltja a városnak az 1809-ben épült, majd 1899-ben lebontott és újraépített római katolikus templom, illetve a millennium évében állított Szent István és az Árpád vezért ábrázoló lovas szobor, továbbá az I. és II. világháború hőseinek, valamint az aradi vértanúk emlékére emelt emlékmű. Műemlékjellegű történelmi épületként a ma iskolaként funkcionáló volt Almásykastélyt érdemes említeni.

A település történeti értékeit a Márki Sándor Helytörténeti Gyűjtemény mutatja be. Névadója, Márki Sándor (1853–1925) történetíró, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Sarkad történetének írójaként él a köztudatban.

A kulturális életének szívet jelenti a városi könyvtár és a Bartók Béla Művelődési Központ, amely rendezvényszervezői feladatokat is ellát. Kulturális

A Bartók Béla Művelődési Központ

A 2019-ben megrendezett II. Békés Megyei Vadász-Horgász Nap különleges programélményt jelentett a település életében

fesztiválesemények tekintetében Sarkad olyan különleges rendezvényeknek is otthont adhatott már, mint a 2019 augusztusában jelentős látogatószámot vonzó II. Békés Megyei Vadász-Horgász Nap, amelynek programjában többek között tradicionális vad- és halízek versenye, solymász- és vadhívó bemutató, gyermekhorgászverseny, valamint trófeakiállítás is szerepelt.

Nem szabad elfeledkeznünk azonban a település határain kívül található értékekről sem. Sarkadot Békés megye egyik legzöldebb természeti környezete övezi, melynek fő verőerét a javarészt eredeti mederágyában kanyargó Fekete-Körös jelenti. A vadregényes folyó nem csupán a horgászatot és vízitúrázást kedvelőket csábítja, de a közeli Gyula-Városerdő révén a szabadstrand vízparti üdülés egyik neves területe Békés megyében. Szintén itt található a Délalföldi Erdészeti Zrt. által üzemeltetett 138 férőhelyes erdei iskola és vendégház is, ahová a környező erdő rendkívül gazdag állat- és növényállománya minden évben rengeteg táborszót csábít.

Bel- és külterületi adottságaihoz mérten Sarkad folyamatos fejlesztések révén igyekszik a kistérség tizenegy települése közül a legnagyobbként megfelelni a kor kihívásainak. Ezt fémjelzi, hogy 2021 tavaszán kétszázmillió kormányzati támogatásban részesült a Sarkadbelvárosi Református Egyházközség templomfelújító programja, illetve hogy a városvezetés részéről kiemelt célkitűzésként került meghatározásra a Táncsics téri kiserdő területének rehabilitációja és közösségi térré történő alakítása, valamint a „Sétakertként” is nevesített Kossuth kert fejlesztése.

Kiemelkedő – több mint 1 milliárd forint értékű – beruházást jelent továbbá a 2020 novemberében elkezdődött, kétmedencés, szociális blokkokkal rendelkező, gépkocsiparkolóval ellátott sarkadi tanuszoda építése, amely sportlétesítmény egy más típusú, de minden bizonnyal szintén meghatározó vízkinccsel gazdagítja majd a települést.

Fotók: Sarkad Város/Facebook

A világon egyedülálló nyolc fatoronyú református templom

Írottkő Natúrpark

„Határtalan természet, ezeréves kultúra”

- **Alapításának éve:**
1997, Magyarország első natúrparkja
- **Kihirdetés éve:** 2006
- **Területe:** 16 településen 24.849 hektár,
lakossága mintegy 21 ezer fő
- **Települései:** Bozsok, Cák, Csepreg, Gyöngyösfalu,
Horvátzsidány, Kiszsidány, Kőszeg, Kőszegdoroszló,
Kőszegpaty, Kőszegszerdahely, Lukácsháza,
Nemescsó, Ólmod, Peresznye, Pusztacsó, Velem
- **Képviselője és működtetője:**
Írottkő Natúrparkért Egyesület
- **Székhely:** 9730 Kőszeg, Kelcz-Adelffy u. 5.
- **Honlap:** www.naturpark.hu

ELŐZMÉNYEK

A natúrpark létrehozásának ötlete már a 80-as években felmerült. Az előkészületeket a Fertő–Hanság Nemzeti Park megalakulása nagyban segítette. Egy magyar–osztrák vegyes bizottság ajánlásai alapján az EU Phare programja keretében először 1996-ban az osztrák Geschriebenstein Natúrpark jött létre, ezt követte egy évvel később az Írottkő Natúrpark. Mindkettő célul tűzte ki a települések természeti és épített környezetének, idegenforgalmának, gazdaságának összehangolt fejlesztését, valamint a környezettudatos oktatás és nevelés elősegítését.

TERMÉSZETFÖLDRAJZI, TERMÉSZETI ÉS TÁJI JELLEMZŐK

Az Írottkő Natúrpark a Nyugat-dunántúli régióban, Vas megye északnyugati részén fekszik. Nevét a Dunántúl legmagasabb pontjáról, a magyar–osztrák határon található 882 méter magas Írottkő hegycsúcsról kapta. A Kőszegi-hegy-

Írottkő, Kőszegi-hegység

ség előterében 280–300 m magas dombok szegélyezik a területet, melynek vízgyűjtője a Gyöngyös-patak. A Keleti-Alpok tömbjéhez tartozó hegység 5–800 m közötti főgerincéről meredek falú völgyek futnak le a Gyöngyös-patak völgyének 220–260 m magasságú síkjára. Jelentősebb patakjai a Hármaspatak, a Szerdahelyi-patak és az Arany-patak.

A natúrpark részét képezi a Kőszegi Tájvédelmi Körzet 4303 ha-os teljes területe. A natúrpark területének 50%-a természeti terület, 25%-a Natura 2000 terület (4945 ha). Utóbbi nagy átfedést mutat a védett természeti területekkel. Különleges szépségű geológiai képződmény a Széleskő, az Asztalkő és a Kalaposkő, melyek korábbi térszínek emlékét őrzik az erdő borította gerinceken. Természetes állóvíz nincs a területen, de a natúr-

Óház-kilátó

Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont, Kőszeg

park vizekben gazdag. A hegység kőzetei rossz vízviszatartó képességűek, ezért közel 40 forrás fakad, ebből 16 a foglalt forrás. Több kisebb mesterséges tava mellett 2010-ben épült meg a 25 ha vízfelületű Lukácsházi Víz-tározó, másnéven Abért-tó. A hegység erdőtársulásai közül legjellemzőbb a 300–600 m magasságban előforduló nyugat-dunántúli (gesztenyés) gyertyános-tölgyes, de hegyvidéki bükkösöket is találunk. Uralkodó fafaja a kocsánytalan tölgy. Több országos és helyi jelentőségű védett természeti terület található a natúrpark területén.

KULTURÁLIS ÉS TÁRSADALMI JELLEMZŐI

Az Írottkő Natúrpark területe a neolitikum óta lakott táj. A velemi Szent Vid-hegyen feltárt réz-, bronz-, majd vaskori város és az itt talált aranydiadém világszerte ismert régészeti leletek. Az itt megtelepedett népek történetét meséli el a Kultúrák hegye tanösvény. A rómaiak emléket őrzi a valaha Savariát ellátó vízvezeték, vagy a Pogány-hegyen talált Bacchus-szoborfej. A vidéket napjainkban magyarok mellett németek és a 16. században betelepült horvátok utódai is lakják. Központja Kőszeg, 1328 óta királyi város. Felső várának romjai helyén kilátó áll, középkori eredetű, fallal kerített belvárosa és alsó vára ma is ép. Műemléki és múzeumi kincsei mellett gazdag polgári hagyományairól is ismert. A térség másik városa Csepreg, mezőváros a Répce mentén, 1950-ig járási székhely volt. Ma a teljes natúrpark a Kőszegi járáshoz tartozik. A városok erős iparos, polgári tradíciói mellett meghatározó a falvak földműves, szőlő- és gyümölcsstermelő hagyománya is. Különösen élő a horvát és német nemzetiségű falvak öröksége (nyelv, zene, tánc, szokások). Az erős kulturális és oktatási intézmények kifelé is vonzerőt jelentenek, ugyanakkor kevés a munkahely, a lakosság többsége a natúrpark területén kívül talál csak munkát.

AZ ÍROTTKŐ NATÚRPARK CÉLJA ÉS JÖVŐKÉPE

Az Írottkő Natúrpark jövőképe a természetvédelem, a vidékfejlesztési kooperáció – az érintett települések természeti és épített környezetének, gazdaságának összehangolt fejlesztése –, környezeti nevelés/szemléletformálás, valamint a turizmus/ökoturizmus folyamatos fejlesztése mentén fogalmazódik meg. Ezen belül kiemelendő

- a természeti és épített környezet, idegenforgalom, gazdaság összehangolt fejlesztése,
- a környezeti nevelés és gyakorlati természetvédelem a natúrpark területén,
- az Írottkő Natúrparkra vonatkozó elképzelések és fejlesztések kidolgozása, tervezése, együttműködés a megvalósításban és a működtetésben,
- az ausztriai Geschriebenstein Natúrparkkal való folyamatos és szoros kapcsolattartás, a fejlesztés és működtetés összehangolása, hosszú távon pedig a két szomszédos natúrpark egyesítése,
- a térségben gazdasági növekedés, egészséges és fenntartható fejlődés generálása.

AZ ÍROTTKŐ NATÚRPARK FŐBB TURISZTIKAI CÉLPONTJAI

Az Írottkő Natúrpark szemet gyönyörködtető tája: a Kőszegi-hegység vonulata és magaslatai, tiszta vizű forrásai; a Kőszeghegyalja megművelt dombjain, a Gyöngyös-völgy és a csepregi Répce-sík lankáin fekvő szőlőhegyek és gyümölcsösök, a völgyekben megbújó települések.

Vonzó bemutató és kirándulóhelyek: Kőszeg vára, belvárosa és múzeumai, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont, az Írottkő-kilátó, a Kálvária-hegy, a Hétforrás, az Óház-kilátó, a Szent Vid-kápolna, a Cádi pincesor, a velemi vízialom, a Velemi alkotóház, a bozsoki Sibrik-kastély, a peresznyei kastélypark, a horvátzsidányi Péruska-kápolna.

A térség a túrázás, a kerékpározás, a lovaglás, de a horgászat szerelmeseinek is vonzó úti cél.

A cádi pincesor

Kálvária templom, Kőszeg (fotó: Csepregi Tibor)

Ostromnapok 2018, Kőszeg (fotó: Ohr Tibor)

MOZGALMAK, HELYI TERMÉKEK

Orsolya napi vásári forgatag a Hősök tornyából, Kőszeg (fotó: Ohr Tibor)

Két új jelvényt szerző túramozgalmat indított az Írottka Natúrparkért Egyesület az alpannonia®-plus projekt keretében. 12 Light és 10 Hard határon átnyúló körtúra csábítja a kalandvágyó túrázókat az Írottka Natúrpark legszebb területeire.

Azoknak, akik inkább a gasztronómiai élményekre vágnak a kiváló kőszegi – főként vörös – borok mellett megtalálható itt a hegyaljai repce- és gesztenyeméz, a mézeskalács, vagy a lukácsházi lekvárok és szörpök. Mindegyik főbb turisztikai célpontnál megtalálhatóak a térségre jellemző kézműves ajándéktárgyak, kerámiák és fazekas munkák, textilkülönlegességek, szalma- és csuhéfonások, terménybábok, szárazvirág és fűszerdekorációk, fafaragások és gyöngyfűzések, sőt egyedi ruhák is, mind bemutatásra, mind pedig megvásárolható formában. A térség jellemző terményei a szelídgesztenye, az alma, az aszalt gyümölcsök és a bor.

Szent Vid-kápolna, Velem

FŐBB PROGRAMOK

- „Kőszeg és a Natúrpark – Minden napra friss kaland!” – garantált programok júliustól augusztusig a hét minden napján!
- Szőlő Jövésnek Könyve ünnepségsorozat Kőszegen (**április**)
- Nyitott Pincék a csepregi, a csömötei és a pogányi szőlőhegyen (**május–június**)
- „Miénk itt a rét!” – Madarak és fák napja a kőszegi Alsó-réten
- Kalapos napok Bozsokon (**június**)
- Hétforrás Piknik a Kőszegi-hegységben (**július vége**)
- Írottka Vándorlás – nemzetközi túrahétvége (**szeptember**)
- Kőszegi, Csepregi, Bozsoki, Lukácsházi Szüret (**szeptember**)
- Velemi Gesztenyeünnep (**október**)
- „Natúrpark ízei” Orsolya-napi vásár és gasztronómiai fesztivál Kőszegen (**október vége**)
- Advent a Natúrparkban és Kőszegi Advent

Főtéri zenés esték 2018, Kőszeg (fotó: Ohr Tibor)

TUDJA-E, HOGY...

- Kőszegen 1740 óta Szent György napján berajzolják a szőlőhajtásokat a Szőlő Jövésnek Könyvébe? (Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére felvéve: 2013)
- hazánkban Chernel István szervezte az első madarak és fák napját 1902-ben Kőszegen?
- Herman Ottó 1863–64-ben „fényirdai műtelepet” (fényképezőműhely) üzemeltetett Kőszegen?
- a Szent Koronát 1945-ben Velemben és Kőszegen őrizték nyugatra menekítése előtt?
- a natúrparkot öt kiemelt turista- és zarándokút érinti (Országos Kéktúra, alpannonia®, Vasfüggöny turistaút, Szent Márton Út, Mária Út)?
- Kőszegen az 1532. évi török ostrom emlékére 11 órakor is harangoznak?

Gerecse Natúrpark

*„Ahol a források vize és a zarándokutak csendje
a sasbércek világával találkozik...”*

- **Kihirdetés éve: 2013**
- **Területe: 29 településen 79.611 hektár, lakossága mintegy 162 ezer fő**
- **Települései: Annavölgy, Baj, Bajna, Bajót, Csolnok, Dág, Dunaalmás, Epöl, Gyermely, Héreg, Kocs, Lábatlan, Naszály, Neszmély, Nyergesújfalu, Sárísáp, Süttő, Szomód, Szomor, Tardos, Tarján, Tát, Tata, Tatabánya, Tokod, Tokodaltáró, Úny, Vértesszőlős, Vértestolna**
- **Képviselője és működtetője: Által-ér Szövetség**
- **Székhely: 2890 Tata, Kossuth tér 1.**
- **Honlap: www.gerecsenaturpark.eu**

Bajóti Öreg-kő (fotó: Musicz László)

tízezres vonuló madárcsapatokban is gyönyörködhetünk. A történelem fényes eseményei és komor évszázadai e vidéket is érintették. A magyarsággal évszázadok óta együtt élő szlovák és német nemzetiségek megannyi építészeti örökséget, máig élő hagyományokat hagytak ránk, a gyönyörű fekvésű falvak pedig pezsgő élettel telnek meg szinte az év egészében.

ELŐZMÉNYEK

A hegység középső és nyugati fele 1977 óta a Gerecsei Tájvédelmi Körzet részét képezi, de az Európai Unió ökológiai hálózatába, a Natura 2000 madárvédelmi, illetve természetmegőrzési területek sorába csaknem a teljes hegység és peremvidé-

ke beletartozik. A Gerecse zavartalan hegyvidékén, a dunai szigetvilág ártéri erdeiben, mocsárrétjein vagy a Magyarország legjelentősebb karsztforráscsoportjának számító tatai források környezetében számos növény- és állatritkaság maradt fenn napjainkig, de a tatai tavak térségében több

TERMÉSZETFÖLDRAJZI, TERMÉSZETI ÉS TÁJI JELLEMZŐI

A Gerecse viszonylag alacsony mészkő- és dolomit-hegység, legmagasabb pontja a 633 méter magas Gerecse. Kevesen tudják, hogy a Bükk és Bakony után barlangokban a leggazdagabb hegységünk, a barlangászok napjainkig mintegy 455-öt tártak fel.

A Gerecse a hazai középhegységeink sorában kissé tán méltatlanul mellőzött kirándulóhely, pedig minden oldalról városok veszik körül: Tatabánya, Tata, Lábatlan, Nyergesújfalu, Tát, Dorog, Zsámbék, Bicske és a fővárostól is alig 40 km-re fekszik. A nagyközönségtől egykor elzárt „kormányzati vadászterület” nagy kiterjedésű, zavartalan erdőségei megannyi természeti értéket, kulturális látnivalót rejtenek, kőbányái, régészeti lelőhelyei pedig évezredek emberi kultúrájáról regélnek...

A Gerecse Natúrpark nem csupán a természetföldrajzi értelemben vett Gerecse hegységre terjed ki, hanem nyugaton az Által-ér völgyére, illetve a Kisalföld keleti, szelíden hullámozó löszvölgyekkel tagolt vidékére is, északon pedig a Duna mintegy 50 km hosszú völgyét is

Agostyán Ökofalu
(fotó: Musicz László)

A tatai Öreg-tó vadludakkal
(fotó: Csonka Péter)

magába foglalja. Természeti értékét jól mutatja, hogy minden település határában megtalálható Natura 2000 terület, illetve számos településen alakítottak ki helyi vagy országos jelentőségű természetvédelmi területet. Nemzetközi viszonylatban is számon tartott természeti értéket képvisel a tatai tavakon zajló madárvonulás. A Ramsari Egyezmény által védett vizes élőhelyeken évente közel 100 ezer vadlúd, réce, sirály és egyéb vízimadár pihen meg. A natúrpark területén olyan unikális növényzeti ritkaságok élnek, mint a nagy aggófű vagy a magyarföldi husáng.

KULTURÁLIS ÉS TÁRSADALMI JELLEMZŐI

A Gerecse Natúrparkot nyugatról és északról csaknem egymásba épülő települések szegélyezik, itt helyezkednek el a natúrpark városai: a közel 70 ezres Tatabánya, a 24 ezres Tata, majd a Duna mentén Lábatlan, Nyergesújfalu és Tát. Köztük, de főleg a Gerecse völgyében és magaslatain kisebb-nagyobb falvak találhatók, melyekben váltakozva magyar, német, szlovák ajkú közösségek élnek. A történelem viharai nyomán alakult ki ez a változatos nemzetiségi összetétel, leginkább az 1700-as évek betelepítései nyomán.

A többnemzetiségű kultúra gazdag hagyományokat őriz, valódi élmény részt venni egy-egy sváb vagy szlovák ünnepeken, de a magyar népzene és néptáncnak is kiváló hagyományőrző közösségei működnek.

A natúrpark turisztikai kapuja, szervezőközpontja Tata, ahol egymást érik a különböző fesztiválok, találkozók és számos kiváló szálloda, étterem fogadja az ide látogatókat. A többi város elsősorban ipari-termelési központként ismert, de a natúrpark adta lehetőségeket is igyekeznek kihasználni, hogy megmutathassák ennél jóval sokrétűbb és turistacsalogató mivoltukat.

Vértesszőlősen található Európa egyik legősibb (mintegy 330 ezer éves) emberi lelete. A térség barlangjaiban feltárt számos őskori lelet azt bizonyítja, hogy az ember számára mindig is kedvelt vidék volt ez. Megannyi temetkezési hely, település, eszköz tanúskodik a különböző korok kultúrájáról, a paleolitikumtól a vaskoron át a római korig és az Árpád-kor építményeiig. Sok évszázad múltját őrzi a tatai vár, a gyönyörűen fel-

Magyarföldi husáng
(fotó: Csonka Péter)

újított tatai Esterházy-kastély vagy a napjainkra szintén megújult bajnai Sándor–Metternich-kastély. Templomai részben az Árpád-korról regélnek, de főként a barokk kor jellegzetes és nagyszerű építményei.

A vértesszőlősi előembertelep
(fotó: Musicz László)

A GERECSÉ NATÚRPARK CÉLJAI ÉS JÖVŐKÉPE

A Gerecse több évtizedes elzártsága egyre inkább a múlté. A gerecsei kőbányák a hazai sziklamászó iskolák talán legkedveltebb helyszíneivé válhatnak. Kirándulók sokasága jegyezte el magát e hegyvidék szépségével, itt szervezik az ország egyik legnépszerűbb teljesítménytúráját, a Gerecse 50-et és az embert próbáló Kinizsi 100-at, de a siklóernyősök is igazi iskolát teremtettek. Az Országos Kéktúra útvonal szinte az egész natúrparkot átszeli kelet–nyugati irányban, Dorogtól Bajóton át Tatabányáig.

A Gerecse Natúrpark jelképes helyen, a Gerecse szívében, Péliföldszentkereszten jött létre. Az elképzelések szerint itt, a szalézi rendház közelében alakulhat ki a na-

A péliföldszentkereszti látogatóközpont
(fotó: Milinte Judit)

Zarándokutak a Gerecsében
(fotó: Musicz László)

túrpark egyik jövőbeni látogatóközpontja. A natúrpark szervezőközpontja és egyúttal turisztikai kapuja pedig Tata, a vizek városa, mely méltán érdemelte ki a „vadludak városa” vagy akár a „vízimalmok városa” jelzőt is.

Tatai Fényes Tanösvény (fotó: Gréppály András Zoltán)

A zarándokutak, tanösvények, erdei iskolák, hagyományos tájgazdálkodás, interaktív látogatóközpontok, tájházak, kerékpáros-pihenők, borutak kialakítása mind a Gerecse Natúrpark fejlesztését és az ide látogatók élményszerzését szolgálja.

A GERCSE NATÚRPARK FŐBB TURISZTIKAI CÉLPONTJAI:

- Gerecse Natúrpark Látogatóközpont Bajót-Pé liföldszentkereszten,
- a tatai Öreg-tó és környéke,
- tatai vármúzeum,
- Tatai Kálvária-domb Természetvédelmi terület és Geológiai Szabadtéri Múzeum,
- Tatai Fényes Tanösvény,
- Tatabányai Múzeum,
- tatabányai Bányászati és Ipari Skanzen,
- vértesszőlősi előembertelep,
- Neszmélyi Hajóskanzen,
- Bajnai Sándor–Metternich-kastély,
- tardosi Malom-völgy,
- lábatlani Dunamente Ökoturisztikai Látogatóközpont és Gerenday Arborétum,
- Agostyáni Arborétum,
- Dunaalmási Kópité-túrakörök tanösvénye.

HELYI TERMÉKEK / GAZDÁLKODÁS:

- a Neszmélyi borvidék nyitott pincéi és kiváló borai,
- kiváló kecskesajtok, mézek, lekvárok több településen,
- Agostyáni (Ágoston-ligeti) Ökofalu.

KÉZMŰVESSÉG:

- tatai fazekasság,
- szlovák, sváb és magyar népviselet készítése.

HAGYOMÁNYÖRZÉS:

- magyar, német, szlovák nemzetiségi hagyományok,
- Tatai Sokadalom országos jelentőségű népzenei és népművészeti találkozó, néptáncverseny.

EGYÉB KULTURÁLIS EMLÉKEK:

- Magyary Zoltán, a magyar közigazgatás jeles átszervezőjének tatai szülőháza,
- Kernstok Galéria Nyergesújfalun,
- Öveges József tanítóskodása a tatai gimnáziumban,
- régi rádiók múzeuma Tardoson.

FŐBB PROGRAMOK:

- tatai fesztiválok (Tatai Patara – török kori csata, Tatai Sokadalom – népművészeti és néptáncfesztivál, Víz-Zene-Virág Fesztivál, Barokk Fesztivál, Öreg-tavi Nagy Halászat, Tatai Vadliúd Sokadalom

- természetvédelmi fesztivál,
- Kocsi Kocsitoló Fesztivál,
- Naszályi Kézműves Találkozó,
- Tarjáni fűvőszenekari találkozó,
- Gerecse 50 teljesítménytúra,
- Bajót-pé liföldszentkereszti búcsú,
- szeptember–október hétvégéin más és más településen szüreti felvonulások és falunapok.

Tudja-e, hogy...

- több Duna menti település határában (Nyergesújfalu, Tokod, Tokodaltáró) az egykori római limes több őrtornya, castruma látható, melyek a teljes hazai Duna-szakasz menti hasonló létesítményekkel együtt akár az UNESCO világörökségi listájára is felkerülhetnek?
- Tatán, a „vizek városában” naponta mintegy 35 ezer m³ kristálytisztá karsztvíz tör fel?
- a tatai Kálvária-domb szabadtéri geológiai múzeumában egy alig néhány hektáros területen több mint 200 millió év földtörténeti fejlődése tanulmányozható?
- Süttőn, a 10-es főút mentén áll az ország egyik legnagyobb hársfája, a 400 éves Rákóczi-hárs? Kerülete több mint 6 méter.
- a tatabányai Kő-hegyen 1907-ben emelt Turul- emlékmű Európa legnagyobb madáralakzata? Szárnyainak fesztávolsága 14 méter.
- az Európa-szerte használt kocsi elnevezése a natúrparkban elhelyezkedő Kocshoz kötődik?
- a tardosi, dunaalmási és süttői kőbányászat és kőfaragás a középkor óta a mai napig fennmaradt, országos hírű mesterség?
- Dunaalmáson van eltemetve Csokonai Vitéz Mihály szerelme, Lilla?
- a Gerecse szívében, Pusztamarót határában zajlott le a török kor egyik legvéresebb csatája, a maróti csata, ahol csaknem 25 ezer magyar esett el? Emlékét ma impozáns emlékmű és e vidék legmegkapóbb csendje őrzi.
- a Gerecse Natúrpark logójában szereplő hegy a bajóti Öreg-kő vonulatát mintázza? Ez a megye legrégebbi (1941 óta védett) természetvédelmi területe.

Turul- emlékmű – Tatabánya, Kő-hegy (fotó: Tatabánya Város)

HÓDÍTÓ HÓDOK

Szerző: Tószögi György

a Körösök völgyében

Minden idők első fényképe egy körösi hódról még 2007-ből (fotó: Mezey Gyula)

Néhány éve különös egzotikumként tűntek fel a Körösök hullámterében, ma pedig szinte már mindenhol találkozhatunk a korábban csak távoli tájakon ismert jellegzetes rágásnyomaikkal. Ide jöttek, jól érzik magukat, egyre többen vannak. Ez a körösi hódok története.

A hódok Körös-vidéki felbukkanásával az egykori *Körös-Horgász* magazin foglalkozott elsőként még 2009-ben, amikor is egy hús-vér körösi hódot megörökítő fotó jutott a szerkesztőség birtokába. A páratlan felvételeket Mezey Gyula horgász készítette egy csendes reggelen a Sebes-Körösön még 2007-ben, amikor is csónakjából sikerült megfigyelnie és lencsevégre kapnia az errefelé akkor még igencsak szokatlan állatot.

Mivel azonban még magának sem merte elhinni, mit látott, egy évig nem beszélt róla senkinek. Aztán mégiscsak elküldte a képet a WWF magyarországi szervezetének, ahol igazolták feltételezését: a képen látható állat bizony egy hód!

A körösi hódokról jó ideig nem került közszemlére újabb kép, azonban mesekönyvek lapjaira illő erdőmérnöki tevékenységeik nyomai egyre több helyen lettek megfigyelhetőek.

Mára a vízrendszer összes folyóját belakták – Romániába is túlnyúlóan – öles fákat döntögetve partnak, víznek. Éjjel aktív állatok lévén ritkán pillanthatóak meg, de nyomaik tanúsága szerint kétségkívül remek otthonra leltek a Körösök mentén, szaporodnak, sokasodnak. Bár a faj „benszü-

lött” múltja megelőzi az emberét, mégis ők tekinthetők új jövevénynek, és mint olyat, némelyek érdeklődve, mások örömmel vagy éppen bizalmatlanul fogadnak.

Az **eurázsiai hód** (*Castor fiber*) valaha egész Európában, így a hajdan mocsaras Körös-vidéken is gyakori volt, de keresett prémje miatt a kontinensszerte folyó, egyre fokozódó vadászata sok helyen kiirtotta. Magyarországon a 19. század közepén került puszkavégre az utolsó példány. A 20. században kezdődő visszatelepítési programok hatására hazánkban az 1990-es évek elején engedtek szabadon először külföldről származó hódokat a

Hortobágyi Nemzeti Parkban kísérleti jelleggel, amit újabb visszatelepítések követtek.

Az egykor csupán távoli tájak ökológiai egzotikumaként ismert hódrágások ma már a Körösök mentén is megcsodálhatók (fotó: Tószögi György)

A körösi hódok megjelenését nagy valószínűség szerint a 2000-es évek derekán történő Közép-Tiszán végzett visszatelepítések idézték elő, ahonnan ezek a szorgalmas erdömunkások spontán vándorlás révén széledtek szét, és a jelek szerint a Körös–Berettyó vízrendszert is belakták.

Húsz év távlatából kijelenthető, hogy a magyarországi hódok visszatelepítését nem várt siker koronázta, hiszen jelenleg – komplex felmérések hiányában pusztán becslések alapján – ezres nagyságrendű a hódok hazai egyedszáma. Ennek megfelelően térségünk folyóvonalain is szinte folytonos a territoriális jelenlétük. Mindemellett azonban rejtőkődő, éjjel aktív életmódjuk miatt ma is ritkán kerülnek szem elé, néhány elkapott mobilos fotó és videó azonban időnként útra kell az online közösségi térben róluk. Legutóbb egy szerencsés kimenetelű „hódbaleset” kapcsán kerültek médiafénybe. Egy fiatal példány szorult segítségre, amely a Hármas-Körös menti gyomaendrődi Sirató-holtág szivattyúaknájába esett és onnét nem tudott kikecmergni kelepceből. Az állatot végül a Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetségének halőrei mentették ki „stílszerűen” egy nagy méretű merítőhálával. Az állat nyugodt, megadó viselkedése lehetőséget adott arra, hogy néhány igazán kedves közös portré is készülhessen a váratlan és egyedi találkozásról.

Kedves Természetbarátok! A Körös-vidék tehát „saját” hódokkal büszkélkedhet, amelyek spontán térhódítással választották élőhelyül a Körösöket, és a jelek szerint jól érzik itt magukat. Belakták a térség folyóinak mentét, gyermekkorunk meséinek ámulatra méltó nyomaint hagyva maguk után...

MAGYARORSZÁGI HÓD-VISSZATELEPÍTÉSEK (A WWF Magyarország adatai alapján)

- 1996–1998, 2004 – Gemenc és Karapancsa (53 egyed)
- 2000, 2002 – Hanság (24 egyed) • 2001, 2002 – Felső-Tisza (10 egyed)
- 2003 – Tiszaladány-Tiszadob (20 egyed) • 2002 – Kesznyéteni TK (15 egyed)
- 2004, 2005 – Közép-tiszai TK (64 egyed) • 2005 – Mátra, Domoszló (3 egyed)
- 2006 – Mártélyi TK (8 egyed) • 2007 – Dráva mente (24 egyed)
- 2008 – Tiszatarján (14 egyed)

Telepítés összesen: 235 egyed

Vízaknába esett hód mentése a Hármas-Körösönél 2021 márciusában
(fotó: Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége)

AZ EURÁZSIAI HÓD (*Castor fiber*)

Kanadai rokonával ellentétben nem épít hódvárakat, gátakat is csak ritkán. Vackát a partfalban ássa, a vízből nyíló folyószórendszer akár a tizenegy méteres hosszúságot is elérheti. A lakóüreg átmérője kb. 50–80 centiméteres, itt akár több állat, szülőpár, a tavalyi és az idei alom is együtt élhet. A család kisebb állandó területet tart fenn a vízpart mentén, melynek határait szagjelzésekkel jelölik ki. A hód éjjel aktív. Kizárólag növényi eredetű táplálékát – fás- és lágyszárúak egyaránt – a vízpartot szegélyező 10–20 méteres sávon belül szerzi be, távolabbra ritkán merészkedik. Nagy metszőfogaik állandóan nőnek, koptatásuk miatt ösztönösen rágnak, ami jól árulkodik jelenlétükről. Kiváló úszók, farkukkal kormányoznak, úszóhártyás lábaikkal pedig hajtják magukat. Egymással füttyögéssel, szagjelzésekkel és farokcsapkodással kommunikálnak, ez utóbbival a veszélyre hívják fel a figyelmet. Téli álmat nem alszanak, ez náluk a szaporodás időszaka. Egy-két utódot hoznak világra, melyek két évig maradnak szüleikkel. Súlyuk a 30 kilogrammot is elérheti, 15–17 évig is élhetnek. A hód hazánkban védett állat, eszmei értéke 50.000 Ft, vadászata, élőhelyének tönkretétele pedig egyaránt tilos.

Hódvár a Kettős-Körösönél (fotó: Tószögi György)

ÉRDEKESSEGEK A HÓDRÓL:

- Szájüregét a metszőfogai mögött le tudja zárni, így víz alatt is képes rágni és ágakat szállítani.
- 15 percig tud víz alatt maradni és 7,2 km/h sebességgel is képes úszni.
- A kölykök három hónapig szopnak, de már alig kéthetesen fakérgyet rágszálnak.
- Zord klímájú élőhelyeken téli élelemraktárt tartanak, a vizek eljegesedésekor abból táplálkoznak.
- A legnagyobb általuk kidöntött fák átmérője elérheti a 60–80 cm-t is.
- Egy 3–5 fős hódcsalád évente mintegy 3,2 köbméter faanyagot „termel” ki.

FOTÓGALÉRIA

Bemutatózik: **KOCZISZKY ANDREA**

A gombák fantasztikusak, akárha az úrből érkeztek volna, pedig kétségtelenül mindig is földi élőlények voltak. Ehető termőtesteik miatt indultam el a keresésükre mezőre, erdőbe. Amikor ráleltem az első ehető gombára, amiből kiváló paprikást főztem, ott dőlt el minden, akkor lettem „gombamániás”. Csodálatos élőlények közé kerültem. Termőtesteik szobrok a természet nagytemplomában. Megunthatatlan az egyszerű forma változatossága. Amikor azt hallom valakitől, hogy „nem szeretem a gombát”, az olyan, akárha azt mondaná nekem: „nem szeretem az életet”. A gomba nemcsak „egy fura ízű kaja”, hanem az élet egyik megjelenési formája a szülőbolygónkon. Részbe az egésznek.

Az ember vágyik a biztonságot ígérő állandóságra, de hamar megtanulja, hogy az élet kiszámíthatatlan és minden változik. Azonban mindig akad kiskapu, amin átlépve meg lehet találni a nyugalom szigetét. Sokaknak hobbi, nekem az életem a gombászat, bővebben a természetjárás.

Azonban jó tudatában lenni, hogy amit harmóniának látunk a természetben, az az érdekérvényesítés magasiskolája. Az erdőben minden fa igyekszik túlnőni a

másikat, ugyanakkor támogatja a rokonait és életben tartja az árnyékban várakozó utódait. Ha valamelyikük elpusztul, élőlények sokaságának ad táplálékot, és lebomló anyagai visszaépülnek az újabb fákba. A természetben a lebontás jelentős részét a gombák végzik el. Rendkívül fontos a munkájuk. Gombászként régóta nemcsak az ehető termőtestek érdekelnek, örömmel fotózom az ehetőket is, szinte meditációval ér fel a megörökítésük. A fotóimmal igyekszem közelebb hozni az emberekhez a kedvenceimet, hogy ne csak az ennivalót vagy a veszélyt lássák bennük, hanem az egyetemes szépséget, az örök kapcsolatot minden élő között.

- 43 / 1 • Bronzos vargánya
- 43 / 2 • Bébi málnavörös tinóru
- 44 / 1 • Őserdőben
- 44 / 2 • Sárga róka gomba
- 45 / 1 • Császárgalóca
- 45 / 2 • Bébi rózsáskalapú tinóru
- 46 / 1 • Nyári kosár
- 46 / 2 • Öreg pusztai kucsmagomba
- 47 / 1 • Könnyező szállásgomba
- 47 / 2 • Spóranyomat
- 48 / 1 • Reggeli áhítat
- 48 / 2 • Bársonyos fapereszke
- 49 / 1 • Bébi rőt likacsosgomba
- 49 / 2 • Süngomba
- 50 / 1 • Kígyógombák a Csigakertben
- 50 / 2 • Kígyógomba-múmia
- 51 / 1 • Galléros csillaggomba
- 51 / 2 • Őszi csendélet

LETELEPEDÉSI KÖRÜLMÉNYEK A KÖRÖSÖK VIDÉKÉN AZ ÁRPÁD-KORBAN

Szerző: Erdős Dániel

ÁRPÁD-KORI TEPLOMOS FALVAK A KÖRÖSÖK MENTÉN

Az Alföld több száz éves tanúi – 2. rész

Ma is jól kivehető az egykori folyóhát (világos színnel) és a mélyebben fekvő egykori folyóvölgy (sötét színű) Berettyóújfalu határában

Előző cikkeinkben áttekintettük a több ezer évvel ezelőtt, emberkéz által épült ősi földműveket (kunhalmok, sáncok, földvárak), majd az egyházszerkezet kialakulását a Körösök vidékén. Szót ejtettünk a vidékünkön megtalálható Árpád-kori falusi templomokról, fontosabb ismérveiről, és megemlítettük a nemzeti és a szerzetesi egyházi épületeket is. Jelen írásunkban tovább boncolgatjuk az Árpád-kori templomos falvak, valamint településszerkezet kialakulásának kérdéskörét méghozzá földtani, geomorfológiai és régészeti nyomonkövetéssel! Megkeressük a választ arra, hogy vajon miként és hogyan választották ki elődeink letelepedési helyeiket a Körösök vízzel borított tengerében.

Ha megnézzük a régészeti leletek helyszíneinek a sokaságát, akkor szembeötlő lehet az a tény, hogy gyakran ezeket az elhagyott faluhelyeket két, ma is létező település közt találjuk láncszerűen felfűzve a Körösök vidékén (pl. Békéscsaba és Gyula közt). Sokakban felmerülhet a kérdés joggal, úgy mond „nincs most ott semmi”, ami a ma emberét letelepedésre készítené. Nem volt ez mindig így! Ahhoz, hogy kérdéseinkre választ kapjunk, olyan segédtudományokat hívunk segítségül, mint a régészet, a geomorfológia és a földtan. A feleletet környezetünk földtani és geomorfológiai adottságai fogják adni, ezeket tekintjük át.

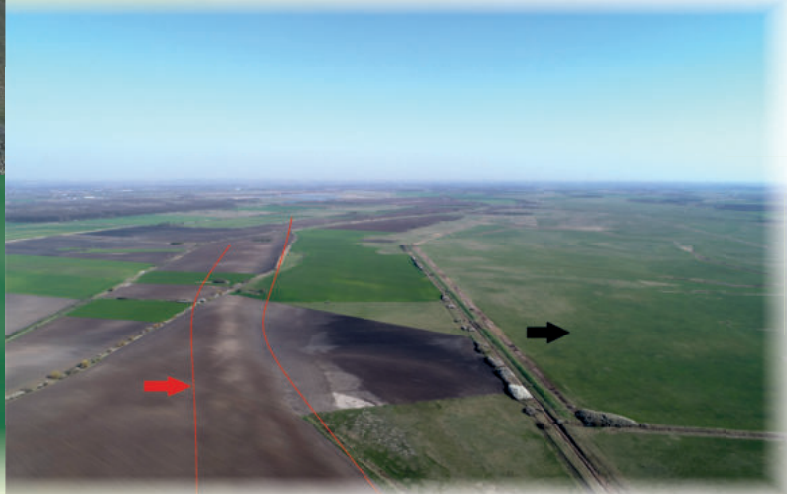
Rekonstruált Árpád-kori lakóhelyiség a peregi bemutató helyen

Elpusztult halomként tartjuk számon a Békéscsaba határában található Kápolna-halmot, amely még napjainkban is a környék egyik legmagasabb pontja. Ugyanakkor a halmot találjuk meg a Fövenyes nevű Árpád-kori templomos falu helyét is. A halmot keresztező földutak nyomvonala egészen az egykori folyóhát homokos anyagába hatolt

Az Árpád-kori falvak, templomos falvak a régészeti topográfiai kötetek szerint legtöbbször folyómedrek, érmedrek partján helyezkedtek el. Preferáltak voltak a vízfolyások melletti hátságok, több esetben dombokat szálltak meg. A települések általában az árterületek mentén helyezkedtek el, míg a belső területeken a késő középkor folyamán sem alakultak ki falvak, mezővárosok. A folyók mellett a 11–13. században kialakult a 4–5 kilométeres térközökkel egymást követő falvak hálózata. Tehát a kezdetektől a tatárjárásig fennállt a tagolt: kis és közepméretű, illetve nagyobb lakott helyeket magába foglaló települési struktúra. A nagy telepek és a közeliükben fekvő kisebb kiterjedésű települések között hierarchiai különbségek lehettek. Ennek legszembetűnőbb fennmaradt nyoma, hogy egy adott település rendelkezett-e templommal, vagy sem.

Ismét felvetődhet a kérdés, vajon hol vannak, lehetnek ezek a folyómedrek, érmedrek és magaspartok, hiszen például Békéscsaba és Gyula közt jelenleg csak az Élővíz-csatorna kanyarog. Számos egykori elpusztult településhelyet találtak régészeink, azonban mellettük jelenleg is kanyargó élő folyómeder nincs! A válasz nagyon egyszerű! Folyómedrek és érmedrek sokasága napjainkban is megtalálható a két város közt azonban folyóvíz nélkül kiszáradva, lecsapolva. A folyómedrek kiszáradá-

Mélyen fekvő területek (sötét színnel találjuk a réti öntéstalajt, a feltört mezőgazdasági területet) és a folyóhátak (világos színnel a homokos, löszös dombszerű kiemelkedéseket, pirossal jelölve) Békéscsaba határában

sával, természetes feltöltődésével, beszántásával egyre inkább eltűnnek azok az éltető vizet biztosító természeti elemek, amelyek meghatározói voltak évszázadokkal ezelőtt (és akár évszázadokon keresztül) egy-egy település létrejöttének, fejlődésének. Azonban, ha nyitott szemmel járjuk a határt, még észrevehetjük a fentebb említett parti magaslatokat és folyómedreket.

Ha a Körösök vidékének Árpád-kori településeit és azok múltbéli környezetét szeretnénk vizsgálni érthető, hogy a mai természeti viszonyokat vesszük alapul. Ha egy meghatározott földrajzi területet vonunk vizsgálat alá, érdemes megtekinteni mellé a műholdfelvételeket vidékünkéről, egy igen színes és változatos mintázatú fel-

színt láthatunk. A folyószabályozások előtti időket idéző keszekusza, kanyargós, fonatos „földtani dekorációt”, amit nem más, mint a Körösök és a Berettyó ősi medrei hagytak ránk mementóként. Mit tudunk kiolvasni ebből a területből?

Ami e terület földrajzi környezetét illeti, elmondható, hogy a térségnek mind napjainkban, mind a középkor folyamán meghatározó folyója volt a Fehér-Körös, a Fekete-Körös, a Sebes-Körös és a Berettyó. A nagy vízfolyásoktól délre viszont nagyobb, a térszínből kiemelkedve víz nélküli területek találhatóak, és a folyószabályozások előtt is ez volt a jellemző.

FÖLDTANI KÖRNYEZET

A terület régészeti lelőhelyeinek elhelyezkedése szempontjából a pleisztocén–holocén időszakban lezajlott földtani eseményeknek van meghatározó szerepük. Az Alföld területén a pleisztocénben három részmedence alakult ki, amelyek a Pannon-tó levonulása után végig egyenletesen süllyedtek és süllyednek a mai napig is. Ezek közül az egyik süllyedék a Körös-medence, amelyet a Körösök és a Berettyó töltött fel finomszemű üledékekkel az évmilliók során. Hiányoznak azonban a durva homok- és kavicsrétegek, mivel ezek az üledékek a Nagyvárad–Nagyszalonta vonalában húzódó mély tektonikus árokban rakódtak le. A felszíni folyóvizek a tektonikai vonalaknak és a süllyedésnek megfelelően változtatták folyási irányukat és töltötték fel a süllyedő területeket. Így a Berettyó és a Körösök vidékének felszínét csaknem teljesen holocén folyóvízi üledékek építik fel.

Állandó víz alatt lévő terület nyáron is Furta és Körösszakál közt a Bihari-sík Tájvédelmi Körzet területén

Általánosságban elmondható, hogy a mélyebben fekvő holocén árterek síkjából emelkednek ki néhány méter szintkülönbséggel a pleisztocén síkságok és homokdombok, amelyek délen löszdombokba mennek át. A felszíni képződmények közül a homok és a lösz a legjelentősebb. A lösz általában folyóvízi homokra vagy futóhomokra, a peremeken agyagra települ. A Körösök vidékén hasonló

képződményeket találunk, de az agyag és iszap előfordulása jóval nagyobb, mivel a Körösökhöz és a Berettyóhoz igen széles ártéri, mocsaras (állandóan vízzel borított) terület kötődött. A löszös területek kiterjedése összefüggésben van az emberi megtelepedéssel, mivel azok árvízmentes térszíneket jelölnek, és rajtuk termékeny talaj alakult ki.

A TERMÉSZETI KÖRNYEZET REKONSTRUKCIÓJA

A Körös–Tisza–Maros-köz az ember tájalkító munkája (folyószabályozás, erdőirtás) előtt földrajzilag két jól elkülöníthető részre tagolódott. A folyók melletti 10–20 km-es sávban kialakult alluviális (folyóvizek által elárasztott, hordalékkal feltöltött) területre, amelyet Rétságnek is neveztek, valamint a belső vidékre, amelyet Mezőségnek hívtak. A Rétság vízi világában az ideigle-

Napjainkban a Rétság és a Mezőség nehezen elkülöníthető köszönhetően az intenzív mezőgazdasági földművelésnek, azonban a rétségi idill rejtőzködve, de megtalálható még például Békéscsaba határában

nesen vagy állandóan vízzel borított helyekből dombok és háta emelkedtek ki, amelyek a neolitikum óta lakóhelyül szolgáltak az itt élt népeknek. A folyóktól távolabbi, belső területek nagy részét, a termékeny löszsíkságot jelentő Mezőséget, a Tisza, a Maros és a Körös elhagyott, feltöltődött folyómedrei, mélyedések, halmok és dombok képviselik.

A vízrajzi kép a maitól teljesen eltérő volt. Az Alföld jelentős területét időszakosan vagy egész évben víz borította. Különösen igaz volt ez a Berettyó és a Körösök vidékére, ahol a mocsaras területek gazdag növény- és állatvilága kiváló életlehetőséget biztosított az ott la-

kók számára. Az Árpád-kori magyarság erősen kötődött a vízhez, településeit mindig vízparton (folyók, tavak) hozta létre. A vízrajznak igen fontos szerep jutott a korabeli településhálózat kialakulásában. A rendszertelenül elnyúló kis és nagy folyók, tavak nemcsak halat adtak, de védelmet is nyújtottak támadás esetén. A folyók magas partjain kialakuló szárazföldi utak mellett fontos szerepük volt a vízi közlekedésben, hiszen összeköttetésül szolgáltak a különböző területek között.

A Körösök vidékének geográfiai viszonyai tehát ketősséget mutatnak: a Körösök ártere elválik a Maros hordalékkúpjától. Az előbbieket mentén állandóan jelen volt az éltető felszíni víz, és számítani kellett a folyók rendszeres, gyakori áradására. A felszíni természetes alakulatok is a folyómedrekhez igazodtak, annak rendszerébe illeszkedtek, követték a folyómedrek felszín befolyásoló változásait. Az utóbbi területen, vagyis a Maros hordalékkúpján viszont az élő felszíni vizek nem voltak jellemzőek, a terület nagy körzetben víztől távoli térségeket ölelt fel. A felszínre nem a folyómedreket követő háta voltak a jellemzőek, hanem a magasabb fekvésű, elsősorban a szél által alakított, rendszertelen előfordulású és szabálytalan formájú kiemelkedések.

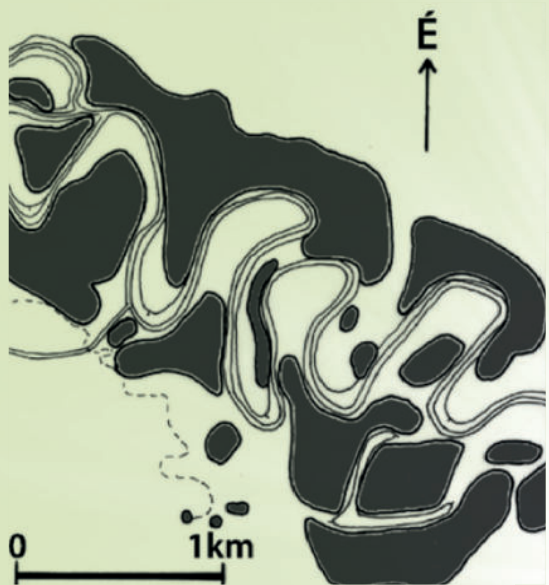

Már a 10. században is faluhely volt a herpályi templomrom napjainkban is vízzel határolt dombján

Ezek a földrajzi adottságok természetesen meghatározzák a régészeti lelőhelyek előfordulását is: az érmedrek, folyóvölgyek partján, illetve árvizek esetén is kiemelkedő hátaikon, szárazulatokon volt emberi megtelepedésre alkalmas hely. A Maros hordalékkúpján viszont nagyobb számban, de rendszertelenül helyezkednek el a különböző korú régészeti lelőhelyek, az őskortól egészen a késő középkorig.

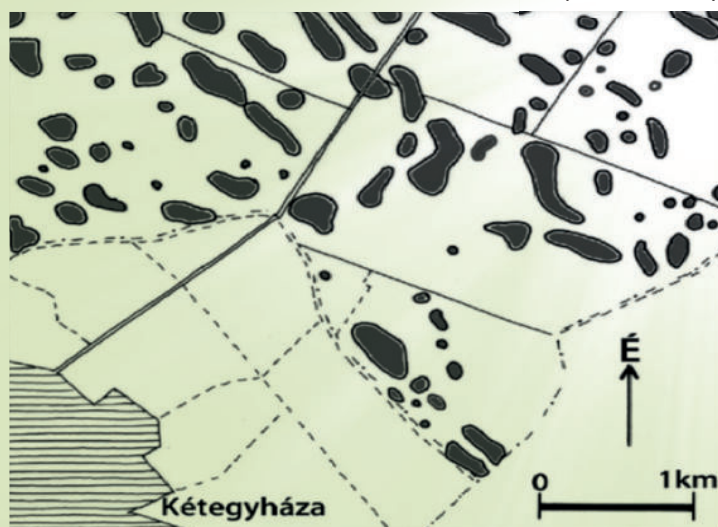
Az itt látható két képen kitűnően látszik, hogy míg a folyóvölgyekben a sötét foltokkal jelölt régészeti lelőhelyek szorosan követik a kanyargó folyómedret, és annak partját szinte teljes egészében elfoglalják. Ellenben a

Érmelléki löszös hát pereme Pocsaj és a román határ közt a Hajdúsági Tájvédelmi Körzet területén

Régészeti lelőhelyek a folyóvölgyekben a Gyepes vidékén (Erdész Á. 2015)

Régészeti lelőhelyek elhelyezkedése a Maros hordalékúpján Gyula és Kétegyháza közt (Erdész Á. 2015)

nagyobb, jelentősebb folyóvölgyektől távoli területeken és sötét foltokkal jelzett régészeti lelőhelyek teljesen rendszertelenül helyezkednek el, igazodnak a domborzat felszínéhez, a nagyobb kiemelkedések tetejére, lejtőibe vagy a kisebb, lefolyástalan, vizes területek mellé.

Összegezve elmondható, hogy az Árpád-korban még sokkal több, de szétszórtnan elhelyezkedő, leggyakrabban kis kiterjedésű lelőhelyek találhatóak köszönhetően a természeti, a folyóvizek, folyóhátak adta lehetőségeknek. A laza szerkezetű települési rend csak a késő középkor időszakára változik meg a 13. századi nagy gazdasági és társadalmi átalakulás következtében. A késő középkorra ugyanis a korábbiaknál sokkal kevesebb, viszont népesebb, nagyobb határral rendelkező, néha jelentősebb kiterjedésű település válik jellemzővé. Az Árpád-kor végére és a késő középkor elejére (a 13–14. századra) tehető ezek szerint az első nagy településszerkezeti átalakulás, melynek egyik jellemzője az Árpád-kori falvak jelentős részének elnéptelenedése, pusztává válása. (A másik, ehhez hasonló nagyságrendű átrendeződésre majd csak a 16. század végén, s a 17. század folyamán – részben a tizenöt éves háború, részben pedig a török hódoltság következtében – kerül sor, amelynek eredményeként ismét jelentős számú, korábbi, évszázadokon át virágzó település válik véglegesen néptelenné.)

A középkori településszerkezet jellegzetességei mellett nagyon fontos, és eddig csak alig kutatott, az újkorban (például a folyószabályozásoknak köszönhetően)

megváltozott, illetve a napjainkban folyamatosan átalakuló felszíni viszonyok miatt a középkori falvak korabeli geográfiai viszonyainak, vízrajzának vizsgálata. Ezeket a folyómedreket már napjaink részletes, korszerű topográfiai térképei sem mindenütt tüntetik fel. Az alábbi térkép-rekonstrukción Gyula határának délnyugati negyedében, a Fehér-Körös ástott medrétől Kétegyházáig terjedő területen azok a jelentősebb folyómedrek kerültek ábrázolásra, amelyek jól látható módon meghatározták az itt található középkori falvak elhelyezkedését.

Középkori falvak és korabeli geográfiai viszonyaik Gyula határában (Erdész Á. 2015)

Bár a rekonstrukció további pontosításokat igényel, kitűnően látszik, hogy a Fehér-Körös és a Szabadkai-ér között további három jelentősebb, élő folyómeder kanyargott a középkor időszakában Gyula határában délkeletről északnyugati irányban. (Természetesen ezek között nagyon sok további, kisebb vízmeder is kapcsolatban volt e nagyobb medrekkel.)

A geográfiai és földtani viszonyok – nem is gondolnánk – kétségkívül alapvető meghatározói, befolyásoló tényezői voltak egy-egy középkori település életének, sok esetben pedig pusztulásának is. Elődeink ösztönösen tudták kiválasztani a letelepedéshez szükséges szárazulati területeket. A falvak helyének pontos meghatározása, fekvésüknek a korabeli vízrajzi viszonyokba való illesztése nagymértékben segíthet bennünket a középkori települések környezetének komplex vizsgálatában és egykori vízrajzuk megismerésében. Ezzel el is érkezünk a következő cikkünk témájához. A továbbiakban igyekeznünk rekonstruálni vidékünk vízrajzát a kezdetektől, ehhez pedig több millió évet fogunk utazni vissza az időben!

Fotók: Erdős Dániel

Ma is élő folyóvölgy. A Száraz-ér kanyarulatainak magaspartján számtalan elpusztult Árpád-kori templomos faluhelyet találunk. A Kaszaperi Történelmi Emlékparkot is egy ilyen magas folyóháton találjuk, aminek a területén az egykori Pereg nevű templomos falu állt

Szemelvények az Erdélyi-szigethegység nyugati részének geoturisztikai értékeiből

A Fekete-Ponor-karsztfennsík látképe, háttérben a Meszes-hegység

A Nagyalföld és az Erdélyi-medence közé ékelődik a kb. 20 ezer km²-es területű Erdélyi-szigethegység (vagy más néven Erdélyi-középhegység). A román szakemberek által Nyugati-Kárpátoknak nevezett, a történelmi időkben Biharerdő néven emlegetett hatalmas hegyvidék a Kárpát-medence egyik legváltozatosabb és egyben legbonyolultabb földtani-szerkezetföldtani felépítésű tájegysége, amely ebből kifolyólag izgalmas domborzattal is rendelkezik. A Körösök „szülőföldjének” számító Erdélyi-szigethegység számos tagja közül talán a Bihar-hegység a legismertebb a turisták körében, pedig akad jó pár olyan hegyvidéki terület még, amely különleges természeti látnivalókat rejt. Írásunkban a szigethegység kevésbé ismert és járt nyugati tagjai (Réz-hegység, Béli-hegység) közé kalandozunk el, s bemutatunk néhány olyan látnivalót, amelyeket csak úgy ismerhetünk meg, ha picit elmélyülünk a geológia, azaz az évmilliók tudományának rejtelseiben. Kalandra fel, irány a kövek világa!

A Berettyó forrása (Réz-hegység)

A közel 170 km hosszú Berettyó folyóval már többen találkozhattak a magyarországi 78 km-es szakaszán. A folyó a Hajdú-Bihar megyei Kismarja térségében lép be hazánk területére, s Hencida, Gáborján, Berettyóújfalu, Bakonszeg és Szeghalom települések érintésével Körösladány térségében veszi fel a Sebes-Körös vize. Az erősen szabályozott medrű, nem túl bő vizű folyócska neve egy ősi magyar szóból ered, amely berekkel szegélyezett vízfolyást jelent (oklevelek 1476-ban említik először). A folyóval való találkozás közben kevesen teszik fel a nagy kérdést: „De vajon hol is ered a Berettyó?” A rövid válasz: a Réz-hegységben.

A Szilágyság és a Király-hágó felől is megközelíthető román hegyi falucska (Tuszatelke) mellett, a hegység északkeleti részében kereshetők fel a Berettyó forrásai. Az

itteni triász mészkövekre és dolomitokra lehulló csapadékvizek egy kicsiny karsztplató lábánál (Fekete-Ponor-karsztfennsík) bővizű karsztforrásokban bukkannak a felszínre. Itt jegyeznék meg, hogy ez a kis fennsík a Kárpát-medence egyik legkisebb karsztos területe, a maga 1,5 km²-vel.

A Berettyó vízésése
Tuszatelke település
határában

A Mérági-szakadék látványos szakadása

A Berettyó nagy forrása is egy ilyen karsztforrás, amely vizének átlagos hőmérséklete 10 °C körül van. A vizadó triász karbonátos kőzetekből előbukkanó karsztvíz pár 10 méter megtétele után egy látványos vízesést formál. A fátyszerűen szétterülő víz különösen tavasszal, a hóolvadás időszakában mutatja látványosabb arcát. A Berettyó forrásvíze jelentős mennyiségű oldott karbonátot tartalmaz, amely forrásmészkként (travertínoként) csapódik ki az áramló vízből a növényzetre, a behullott faágakra. A nagy vízesés tulajdonképpen egy ilyen hatalmas, forrásmészkköből álló, szakmai nyelven tatarátának nevezett üledékes kőzettel alakult ki. A Berettyó nagy forrásától délkelet felé, egy rövidebb sétával érhető el a kisebb forrás is.

Ha időnk engedi, érdemes a Berettyót követni a folyásirányban, hisz három nagyobb szurdokot is létrehozott a folyó a Nagyalföld felé tartó útja során. Tuszatelke és Füzespátlake között, valamint Valkóvárja térségében, egymáshoz közel található a két délebbi szurdok, a harmadik (északbibi) kicsit távolabb, Márkaszék település mellett.

A Mérági-szakadék (Béli-hegység)

A Béli-hegység északkeleti peremén, Belényes városától nem messze fekszik Mérág falucska. A valaha I. Rákóczi György birtokában lévő települést ma kb. 200 fő mélyen vallásos ortodox román ember lakja. A falutól nyugatra, az erdők mélyén igazi földtani és felszínalaktani csemege rejtőzik, a kevesek által ismert Mérági-szakadék.

A Béli-hegység vonulatai földtanilag rendkívül változatosak: megtalálhatók itt az 500 millió éves csillámpalák csakúgy, mint a 200 millió éves mészkövek is, amelyek geológiai értelemben igencsak idősek számítanak. A hegység peremén viszont megjelennek az előzőekhez képest fiatalnak számító üledékek és üledékes kőzetek is. Ezek közé tartozik a Mérági-szakadék anyagát adó késő miocén (pannon) korú (kb. 8–7 millió éves), vöröses és sárgás színű törmelékeny üledékes összlet is.

A viszonylag laza, kevésbé cementált üledékes test főleg homok- és kavicsrétegekből áll, valamint ezek különféle arányú keverékéből. Vannak erősen kavicsos rétegek,

ahol az egyes kavicsok mérete elérheti az emberi fej nagyságát is. Más rétegek viszont csak tisztán homokszemcsékből állnak vagy még ennél is finomabb kőzetlisztből és agyagból. Az imént említett szemcseméretű üledékek ciklikusan váltakoznak egymással, amelyek egyértelműen jelzik az energiaviszonyok változását az egykoron itt hullámzó Pannon-tó parti övezetében. A hatalmas méretű kavicsok jelenléte azt is mutatja, hogy az egykori part igen közel lehetett, és arra nagy esésű, energiájú vízfolyások futottak le az egykori hegyvonulatokkal tarkított szárazföldről.

Ebbe a vas-oxid és -hidroxid ásványoktól vöröses színű összletbe vágódott bele az az ágas-bogas vízfolyásrendszer, amely kialakította (viszonylag rövid idő alatt) ezt a látványos eróziós völgyrendszert. A meredek völgyfők és völgyoldalak kialakításában a különféle tömegmozgásos folyamatok (pl. omlások, csuszamlások) is részt vettek. A képen is látható magányos földpiramisok annak köszönhetőek megmaradásukat, hogy cementáltabbak, mint környezetük, és völgyközi helyzetben vannak.

A látványos földtudományi érték megközelítése, bejárása különös odafigyelést és körültekintést igényel, főleg csapadékos időben!

A Mérági-szakadék változatos formakincsét eróziós folyamatok hozták létre

A Kalugyeri-dagadóforrás kitörés idején

A Kalugyeri-dagadóforrás (Béli-hegység)

A Béli-hegység erdőinek mélyén románok lakta falvak (pl. Kalugyer, Vaskóhaszód) bújnak meg. Kalugyertől érhető el az Izbuc-kolostor, amely fontos zarándokhely az ortodox románság számára. A természetet kedvelő magyar ember viszont az ott lévő érdekes működést mutató karsztforrás miatt zarándokol el a „világ végén” fekvő kolostor mellé.

A kolostor mögötti hegyoldalon kereshető fel a Kárpát-medence egyik legkülönlegesebb forrása, a Kalugyeri-dagadóforrás, amely egy nagyon ritka forrástípus képviselője. Elidőzve a forrás mellett azt vehetjük észre, hogy az csendesen folydogál, majd egy idő után hangos robajjal, tajtékozva ömlik ki belőle a víz, majd aztán újra lecsendesedik, és az egész folyamat kezdődik előlről. De vajon mi okozhatja ezt az érdekes „fluktuációt”?

A Kalugyeri-dagadóforrás egy szivornya jellegű, ún. intermittáló típusú forrás. Ez azt jelenti, hogy időszakszerűen működik (tél végén, tavasszal kb. 7 percenként) a vízutánpótlástól függően, s egy olyan járatrendszer vezet le a vizét, amely egy U alakban meghajlított csőhöz hasonlít. A forrásszáj mögött, a kőzettest belsejében egy

olyan üreg van, amely bizonyos időközönként megtelik vízzel. Ha az üregben lévő vízszint eléri a kivezető szifon legmagasabb pontját, akkor a közlekedőedények elve alapján az üreg megcsapolódik. Ezután az egész kezdődik előlről. A kitörések időtartama nagymértékben függ a mögöttes területek időjárási (főleg csapadék-) viszonyaitól. A Kalugyeri-dagadóforrásban a Vaskóhi-karsztfennsíkban elnyelődő vizek kerülnek újra napvilágra. Nyáron és ősszel a forrás óránként tör csak ki, hisz a vízutánpótlódás akkor lassúbb. A karsztforrás vize kb. 10 °C, ami megegyezik az adott földrajzi szélesség évi átlagos középhőmérsékletével. A forrás vize hidrogén-karbonátos (meszes), viszonylag nagy keménységű.

A csodatevő kúthoz évente több tízezren zarándokolnak el, s várják, hogy ottlétükkor kitörjön a forrás, hisz az bizonyítja azt, hogy az illető jól, s Isten útmutatása szerint élt.

A menyházai márványbánya (Béli-hegység)

Az Erdélyi-szigethegység nyugati peremén húzódik a kevesek által ismert, erdővel fedett vonulat, amely a Béli-hegység névre hallgat. A közephegységi jellegű táj tiszta időben még Békéscsaba magasabb épületeiről is szépen látszik. A Béli-hegység központi részén fekszik Arad megye egyetlen hegyi fürdőtelepe, Menyháza.

Az üdülőfalva feletti hegyekben rejtőzik az Erdélyi-szigethegység egyik legjelentősebb, ma már nem működő „márványbányája”, amely vöröses színezetű kőve rendkívül közkedvelt építő- és díszítőkö volt. A vöröses mészkő a földtörténeti jura időszak (kora jura vagy más néven liász) mélyebb tengereiben rakódott le. Kőzettani értelemben nem is márvány (mert nem metamorf kőzet), hanem egy tömött szövetű és rendkívül dekoratív mészkő. Itt jegyezném meg, hogy a magyarországi, gerecei „vörös márvány” sem márvány, hanem vöröses színezetű mészkő. A vöröses szín azt jelzi, hogy az egykori üledékgyűjtőt oxigéndús áramlatok járták át, s az üledékekben lévő vasat feloxidálták. A vas-

Részlet a Menyháza feletti márványbányából

Részlet a Menyháza feletti márványbányából

A felhagyott márványbánya látképe Menyháza határában

Dézna várának maradványai a Vár-hegyen

oxidtól vöröses árnyalatú mészkő felcsiszolva kiválóan alkalmas volt különféle felületek burkolására, díszítésére. Az egykori bánya udvarán található hatalmas kőzethasábokon szépen látszanak a fehér színű kalcittal kitöltött húzásos eredetű repedések, amelyek generációi többféle szögben metszik egymást. Emellett a kőzet ősmaradványokat is tartalmaz, méghozzá a belemnitesz elnevezésű belső vázas lábasfejű maradványait.

A „márványbányát” 1887-ben alapították, s a Wenckheim-uradalom fontos létesítménye volt. A követ keskeny nyomközű vasúton szállították le Borossebes irányába, s még az aradi nagy építkezésekre is jutott belőlük. A kisvasút megszüntetése után (1961) a bánya is bezárta nem létező kapuit. Fénykorában kb. 40–50 ember állandó munkahelyét biztosította. A bányaudvarokat ma már felverte a gaz, de ettől függetlenül szabadon látogatható.

A déznai Vár-hegy (Béli-hegység)

Az Erdélyi-szigethegység nyugati peremén állnak őrten a Béli-hegység északnyugat–délkeleti csapású, sűrű erdővel fedett, földtudományi, kultúrtörténeti és tájképi értékekben gazdag vonulatai. A hegység délnyugati peremén bújik meg a középkori eredetű, szabályos sakktabla alaprajzú, románok által lakott kis „váras” település, Dézna. A község fölé méltóságteljesen emelkedik a 389 m magas Vár-hegy kúpja, amely a középkori Desznye (Dézna) várának jelentéktelen falmaradványait rejtje. A szép kilátást adó Vár-hegyre nemcsak az Árpád-kori eredetű vár romjai miatt érdemes felmászni a turistajelzéseken, hanem azokért a földtani/felszínalaktani képződményekért is, amelyek a Béli-hegység déli területeinek miocén kori vulkanizmusát mesélik el nekünk.

A hegység déli területeit a miocén földtörténeti korban egy andezites jellegű vulkanizmus „fiatalította meg”, melynek geológiai képződményei a legtanulságosabban a Dézna település fölé emelkedő, középkori vár romjaival „koronázott” Vár-hegyen érhetők tetten. Az erózió által már erősen lepusztított vulkáni kúp anyagát különféle méretű, döntően szögletes blokkokból, szemcsékből összecementált andezites vulkáni törme-

lékes kőzetek építik fel, amelyek egy kb. 13–12 millió évvel ezelőtti (miocén kor szarmata korszak) heves vulkáni működés némának tűnő, de annál beszédesebb tanúi.

Az egykori vulkáni felépítményről lezúduló törmelékárak (ún. izzófelhők) a néhai legmélyebb terepalakulatok, azaz a völgyek, vízmosások vonalát követték. A törmelék megállapodása és kőzetté válása után az erózió vette át a szerepet, amely mintegy kipreparálta az egykori ősi völgyekben lerakódott blokk- és hamuárüledékek anyagát. A repedéseket később kitágította a megfagyó víz, a csapadékvíz, a szél és a gra-

vitáció pedig elhordta a keletkező törmelékeket. Ezért áll fent az a furcsa helyzet, hogy az egykori legmélyebb völgyek ma a kiemelkedések, az egykori kiemelkedések pedig a legmélyebb pontok lettek. Ezt a folyamatot a szakirodalom geomorfológiai inverciónak, azaz „domborzatátfordulásnak” nevezi. A bizarr sziklatornyok kipreparálódásában a földtörténeti jégkorszak (pleisztocén) hideg szakaszaiban intenzíven „működő” fagyaprózódásnak volt döntő szerepe, az ún. periglaciális („jégkörnyéki”) éghajlaton. Az egykori völgykitöltő képződmények a külső erők lepusztító tevékenységével szembeni ellenállásukat annak köszönhetik, hogy a nagyobb kőzetblokkok tágulását és zsugorodását jól tűri a cementáló, finomszemcsés kötőanyag (idegen kifejezéssel mátrix), azaz az összetömörödött vulkáni hamu. Hasonló módon keletkeztek Magyarországon a Börzsöny és a Visegrádi-hegység merész sziklatornyjai is.

A sziklatornyok és a középkori vár romjai mellől csodálatos panorámában lehet részünk a Nagyalföld irányába kinyíló Zarándi-medence térségére, valamint a Zarándi-havasokra is. Túránk közben emlékezzünk meg Jókai Mórról is, aki az 1850-es évek végén járt itt, amikor meglátogatta Déznán Török Gábor barátját, aki Arad megye alispánja volt akkoriban. A déznai várról szóló legendák alapján született meg Jókai *Kurbán bég* című novellája is.

Fotók: Veres Zsolt

Az egykori vulkanizmus néma tanúja a déznai Vár-hegy oldalában

Témakövetés:
www.akovekmeselnek.hu
www.facebook.com/akovekmeselnek
www.instagram.com/akovekmeselnek

Sárrétek nyomában

A Kárpát-medence vízborította és árvízjárta területei, az ármentesítő és lecsapoló munkálatok megkezdése előtt
(térkép: A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium Vízrajzi Intézete – Budapest, 1938)

Sárrétek. A még ma is használatos földrajzi elnevezés, egy szinte nyomtalanul eltűnt tájegységet takar. A Körösök völgyének egykori szívét, egy hajdan csaknem 2000 km² kiterjedésű vadvízvilágot, melyet a Kárpátok hegláncjaiból lezúduló, medrüket szeszélyesen változtató folyók – Tisza vízrendszere, Berettyó, Körösök, Maros-ágak – alakítottak ki és tápláltak ősidőktől fogva.

A Pannon-tenger feltöltődése után a keletről idefutó folyók az Alföld síkján bonyolult, kacskaringós medervonalakat, a fokok, az erek, a lápok, a mocsarak, a kisebb nagyobb tavak időszakosan vagy állandóan vízjárta kusza rendszereit alkották meg, páratlanul buja természeti környezetet hozva ezzel létre. A Sárrétek tehát pontosan azok voltak, amit nevük a szó legszorosabb értelmében jelent: sáros, nedves, ingoványos rétségek, jobbra mindig vizes területek.

A sárréti táj két legnagyobb részegysége, a 700–800 km² területű Nagy-Sárrét (Békés megye és Hajdú-Bihar megye határrésze), melyet részben az északi pusztákon pangó Tisza árvize, de leginkább a Meszes-hegységben eredő Berettyó folyó táplált, magával hozva a Hortobágy folyócska vizét. A Berettyó a 19. századi folyószabályozások előtt Berettyóújfalu után veszett el a Nagy-Sárrét mocsarában, áradásaikor Borz-pusztánál (Ecsegfalva, Bucsa) tört ki onnan, s nagy kacskaringók után egyesült

a Hármaskörössel Mezőtúrnál. A vízszabályozások előtt a Berettyónak annyi mellékága, annyi kiszakadása volt, hogy egyes becslések szerint vízhozamának a tízszeresét is befogadta volna, a lefolyási akadályok miatt azonban szétterült a tájon.

A sárréti táj másik fő elemét a 400–500 km² területet uraló Kis-Sárrét jelentette, mely a Bihar-hegység északi részén fakadó Sebes-Körös és számtalan mellékvizének kétharmadát nyelte el. A gyors iramú folyó síkvidéket érve rendszerint Körösnagyhársány után hagyta el medrét, túlfolyója Körösladánynál volt, ahonnan ismét tekervényes medret vájva találkozott az egyesült Fehér- és Fekete-Körössel (Kettős-Körös).

Bár ismertem – mint tájegység – csak a Nagy- és Kis-Sárrét él a mai köztudatban, valójában az Alföld jelentős része vízjárta terület, azaz sárrét volt. Legnagyobb pusztánk, a híres Hortobágy jelentős része ugyanúgy vizes, mocsaras vidékként léte-

Az egykori Sárrétek szikes pusztáin tavasszal még ma is jól kirajzolódnak a hajdan állandóan vízjárta táj „hajszálerei”

*Ős-Berettyó-kanyarok Bucsa–Ecsegfalva térségében
(fotó: Szendőfi Balázs)*

az új medrek, lecsapoló csatornák, gátrendszerek száz és száz kilométereit évtizedeken át, vízrajzi mérnökök tu-
catjainak irányítása alatt.

A vízszabályozásokkor csak a Kettős- és Hármás-Körösnek több mint 50 helyen metszették le kacsaringós mederrészeit összesen 221,631 km hosszúságban. Olyan kanyarrendszereket, mint a ma legnagyobb állóvizeink

Felszántott, mentett oldali folyómeder Körösladány határában

A Gyepes – ma Gyepes-csatorna – hajózható vízfolyásként említik az 18. századi vízrajzi felmérések

zett egykoron, mint a Dél-Alföld már említett Sárrettjei. Előbbit a Tisza és a Hortobágy folyó áradásai, utóbbit a Körösök és a Berettyó vizei táplálták. A heves és szeszélyes vízjárású folyók csapadékosabb esztendőkből elkülöníthetetlenül egymásba szakasztották árjaikat, aszályos években pedig mocsaraik legmélyebb bugyraiba húzódtak vissza, ahol „százados aszálynak is megtörik az ő szárító hatalma”.

A Kis- és a Nagy-Sárréten kívül még öt jelentősebb, összefüggően mocsaras terület (Sárrétet) tartottak számon a korabeli vízrajzi felmérések ezen a vidéken. Az ősi vízrajz elképesztő tagoltságát, szövevényes voltát jól érzékelteti, hogy a folyószabályozási munkák egyik legnagyobb alakja, Huszár Mátyás vízrajzi mérnök és geodéta, vízrajzi felmérésében 112 fontosabb vízfolyás nevét említi. (Összehasonlításként: a mai Körös–Berettyó-vízrendszer mindössze hét élővízi tagolódású.)

A Sárétekben hol elvesző, hol előbukkanó folyóágak, fokok, vízerek, csorgók szövevénye, az általuk táplált kisebb nagyobb mocsaras, lápos vízállások sokasága az itt élők ajkán ekképp élt: Morgó-fok, Nagyhalas, Sári-fenek, Szunyog-ér, Ördögárok, Kálló-sárrétje, Berettyó-sárrétje, Sebes-Körös-sárrétje stb. Füzesgyarmat, Csökmő, Bi-harnagybajom, Vésztő, Komádi, Szeghalom – hogy csak néhányat említsünk a hátsabb területeken lévő sárréti települések közül – évszázadokon keresztül viselték kiszolgáltatottan a víz uralmát. Az uradalmak termőföld iránti vágya végül alapja lett annak az eszmének, hogy ez a zabolázatlan, sárba süppedt, vad országrész a vizek fogságából egyszer és mindenkorra felszabaduljon.

A 19. század második felében kubikosok tízezrei, sokmillió köbméter földet megmozgatva ásták és építették

Időszakosan vízzel telítődő, aszályos években kiszáradó holtmeder Kunszentmárton térségében a Hármás-Körös hullámterében

közé tartozó Kákafoki-holtág (29,632 km) vagy a Peresi-holtág (28,163 km). De a többi Körösön is jelentős folyórészek váltak holt mederré, nem beszélve az élővízi rendszerről történő olyan komplett folyószakaszok leválasztásáról, mint a Fehér-Körös Gyula–Békés közti (24,654 km) vagy a Sebes-Körös teljes kis-sárréti (53,450 km) szakasza.

Az Osztrák–Magyar Monarchia akkori legnagyobb vállalkozásának számító grandiózus munka végül eredményre vezetett. A század végére a legnagyobb mocsarak is kiszáradtak, az árvizek mind biztonságosabban vonultak le a gátakkal őrzött, megrövidített medreken, az új szántókat mind ritkábban verte fel a nádcsíra. A feltörtlen földek pedig víz hiányában pusztai formát öltöttek.

Az egykori sárrétek menthetetlenül elpusztultak: az ősi tájforma átalakult, a rendkívüli gazdagságú növény- és állatvilág elenyészett, az emberek tájhoz való viszonya megváltozott, hagyományaik hanyatlani kezdtek. De nem pusztultak el teljesen.

A Sárrétek ma is élnek nevükben, őrződnek a táj vetületeiben, hagyományozódnak a vidék néprajzában. Egykori képük letűnésével is tájegységgé, az itt élőkben a gyökereket jelentő szülőföldre váltak. A figyelő, kutató szem számára pedig lépten-nyomon fellelhetőek emlékei, melyek felfedezése olyan izgalommal teli élmény, melyet csak egy ilyen, múltba rejtett táj nyújthat a ma emberének.

Fotók: Tószögi György

A Kis-Sárrét egyik utolsóként fennmaradt foltja a Biharugra közelében található Ugrai-rét (fotó: Szendőfi Balázs)

A SÁRRÉTEK MEGHÓDÍTÁSA

A magyarok Kárpát-medencei megtelepedését követően a Körösök vidékén is mind fejlettebb, falusias településhálózat alakult ki, és a lakosság közvetlen környezetéhez tudatos és előrelátó módon alkalmazkodott. Az árhullámoktól rendszeresen járt területeken a már valószínűleg évezredek óta alkalmazott gyakorlat, a fokgazdálkodás jellemzővé vált, mely a folyók áradásait a mindennapok szolgálatába állította. A Körösök és a Berettyó sárréti mocsárvilágát a 19. században történt lecsapolásukat megelőző évszázadok során elődeink sikeresen hasznosították.

A SÁRRÉTEK PÁKÁSZJA

A hajdani Sárrét legjellegzetesebb alakja a pákász volt. Olyannyira igaz ez, hogy annak szinte jelképévé vált. Akit sorsa a lápok közé vitt, az nem boldogulhatott a pákász nélkül, mert a rétek állapota örökös változásban volt.

A járatlan ember a rétbé keveredve könnyen ott is ragadhatott, mégpedig örökre. A pákász ezeket mind ismerte. Jól tudta, hogy az eső melyik részen lágyít, az áradás hol szakítja meg az ingólapot, melyik része bírja az üres, melyik a megterhelt szekeret, a gyalogost, a lovas embert, az egyes marhát, a nagy falkát. Nappal ezer jel szerint igazodott el, főképpen a növények és a nyílt vizek után.

Jól tudta, hogy a nád, a sás, a gyékény milyen talajon terem, éles szeme meglátta a sűrű növényzet alatt kiserkenő vízben a vízilencsét, amely lápikútra – a vékony

A Sebes-Körös mocsara egy 1776-ban készült szabályozási térkép részletén

növénytakaró alatt húzódó feneketlen mélységre utalt. Éjjel a csillagok után igazodott. Ismerte a környék gazdája, birtokosa, messzi vidék utazója. Ő volt egyedüli biztos kalauza vadásznak, természetudósnak, földmérőnek, a nemes hintájának és a vásárosok ponyvás szerkerének.

A RÉGI SÁRRÉT VIZEINEK HALÁSZATA

Az egykori sárrétek életének meghatározó eleme volt a víz. A vizek járása táplálékkal is ellátta lakóit, mégpedig, ha hihetünk a régi adatoknak, bőségesen.

A rekesztés a halászatnak egy válfaja, mégpedig a legősibbek egyike. A rekesztő halászat eszközei a cége és a vész voltak. A Sárréten használt cégeszerű halászeszközök a csíkgátak, melyeken szabályos közönként nyílást hagytak, a közökbe pedig hasas vagy tölcséres kialakítású vesszőből font csíkvarsákat állítottak.

Pákásztanya a komádi rétbén
– Herman Ottó: A Magyar halászat könyve I-II, Budapest, 1887

Halászatra indulás a cirkói rétbé,
Csökmő 1885

A másik elhíresült, a Sárréten egykor széltében használt halfogó szerkezet a vész vagy vejsze volt. Ez olyanra igaz, hogy egyik településünk, Vésztfő számára lehetséges névmagyarazatul is szolgál. Az említett település közvetlen környezetében felállított vészkekről okleveles adat is tanúskodik.

A vész a cégéhez hasonlóan nádfalakból készült, V alakú szárnyai mellett haladva a halak a vészfejbe jutottak, ahonnan már csak a halászok szabadították meg őket. A lényeg a vészfej önmagába visszaforduló C vagy szív alakú kialakításában rejlett, amely a halaknak azt a tulajdonságát használta ki, hogy mindig arra úsznak, amerre a fejük áll, így kiutat nem lelve mindig a vészfej belsejébe terelődnek. Kényelmes halászati módszernek számított, hiszen magától fogta a halat.

Halászat kisméretű kerítőhálóval, Füzesgyarmat kb. 1940-es évek

vagy hajdúk rendje. Szükség is volt rájuk, mégpedig nagy létszámban a tolvajok, rablók, martalócok távoltartására. A felfegyverzett hajdúk kiválóan meg is feleltek erre a feladatra. Igaz, ami igaz, a társas viselkedés kívánalmait már nem teljesítették ilyen kifogástalanul, a vásár utáni áldomáskor mindig előfordult némi csetepaté.

A SÁRRÉTEK ÖRÖKÖSEI – FÖLDMŰVELŐK

A sárréti települések határában elterülő szántók aránya közvetlenül a folyószabályozások előtt 16 és 69 százalék között változott. A földművelésre alkalmas területet a szabályozatlan vizek eleve szűkre szabták, a nagyarányú gabonakereskedelmet pedig egyenesen lehetetlenné tették.

A vízjárta mocsaras réteken búzából keveset vetettek, mert a gyakori ködök miatt hamar megcsapta a rozsdá. Vetették még a kétszerest, vagy kétszerbúzát is, melynek fele búza, fele rozs volt, a kettő közül valamelyiknek csak kedvezett az időjárás. Az árpa és a tengeri is fontos termék volt, de még inkább a köles.

Ez utóbbinak nagy szerep jutott a táplálkozásban, az asszonyok sokféleképpen felhasználták konyhai műveleteikben.

A terményt gabonásokban, hombárokban tárolták. A megőrölt gabona lisztjéből sült kenyér minősége a gazdasszony egyik legfőbb ismérve volt. Az alföldi magyar ember a fehér, jó foszlós búzakenyeret legfőbb eleségének tartotta, s minden táplálék fölé helyezte. Ennek megfelelően nagy becsben is tartotta.

Régezt a kenyeret kizárólag a családfő szeghette meg. Készítéséhez, fogyasztásához, maradékához számos tilalom, babona, hiedelem és szokás fűződött.

Ma már kuriózum számba megy a háznál, kemencében sült kenyér. A sárréti földművelők tudása is lassan a múlt ködébe vész. A pákászok, pásztorok, halászok és szigetszántók örökébe lépő földművesek kultúrája közvetlen múltunk, vagy ha úgy nézzük, a nem is olyan távoli jelenünk. Ez a mi örökségünk. Megismerése és az elkövetkező generációk számára való megőrzése pedig egyik legfontosabb feladatunk.

Forrás: Körösök Völgye magazin 2010-2013 lapszámai, Nagy László András cikkei nyomán

A SÁRRÉTEK PÁSZTORAI

A pásztorkodás mellett, hogy a magyarság legősibb foglalkozásainak egyike, a régi Sárrét életében is kiemelkedő szerepet játszott. A régi vízi világban a sárréti ember fő foglalatossága a jószágtartás volt, vagyont az állatállomány képezte. Az állattartás a 16. században élte virágzását, amikor Nyugat-Európa vágóhídjait túlnyomórészt a magyar állatkereskedelemből látta el.

A 16. és 17. század páratlanul élénk marhavásárainak forgatógát zajló mozgalmasságú hajtótak táplálták. Az útirány mentén meghatározott távolságokban hatalmas legelőterületeket tartottak bérben a kereskedők, ahol az elfáradt jószágot itatták, legeltették és pihentették.

Juhász a Körös árterében, Szeghalom, 1920-as évek (fotó: Szeghalmy Gyula)

B. Nagy György gulyás, Szeghalom, 1950-es évek eleje

Irdatlan gulyák, juhnyájak, kondák vonultak töméntelen mennyiségben. A szilaj jószág terelése nem volt egyszerű dolog, gyakorlatot és szakértelmet kívánt. Nem is tudta ellátni akárki. Külön foglalkozási ág, külön réteg volt a hajcsárok

Szántás, Csökmő 1920-as évek (fotó: Vincze József)

Megújuló aktív turizmus a Körösök völgyében

Vízitúrázók a Kettős-Körös felsővívén

A 2021. évi turisztikai szezont követően most már bizonyosan ki lehet jelteni, hogy a világjárvány olyan lökésszerű impulzust gyakorolt a hazai turizmusra, amelyre a pandémia nélkül aligha lehetett számítani. A szabadidős kikapcsolódás igénye sürgető társadalmi követelménnyé vált, amelyben egyértelműen megmutatkozott, milyen régi és új erővonalak formálják az aktív turizmus jövőjét. A térségi helyzetképet a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület munkaszervezet-vezetőjének, Pócsi Gabriellának a segítségével igyekeztünk kontextusba helyezni.

– Milyen változásokat okozott a világjárvány a Körösök völgye aktív turizmusát illetően?

– Térségünkben az aktív turizmus „reformja” a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület által már jóval a pandémia előtt elkezdődött, ami főként olyan háttérmunkákat és -feladatokat jelentett, amik a mostanihoz hasonló, megnövekedett turisztikai igényű állapotot vették alapul. Ez a jövőkép a pandémia által, hirtelen valóságában megteremtődött. Az embereknek nem csak itt, a Körösök völgyében, hanem hazánk minden régiójában sokkal nagyobb igénye lett az aktív és ökoturisztikai lehetőségekre és szolgáltatásokra. Ez jól diagnosztizálható tendencia. Natúrparki törekvéseink azonban megelőzték a pandémia által generált igényeket, és ez az előregondolkodás most válik igazán értékesé számunkra.

– Milyen turisztikai irányvonalakra fókuszált a KVNE a pandémia előtt, illetve most?

– Bár akkoriban a fő aktív turisztikai fókusz a kerékpáros turizmus adta, munkaszervezetünk számára már akkor fontos alapfeladatot jelentett az aktív kikapcsolódás térségi szintű értelmezése, amelyben minden olyan tájértéket, szereplőt, szolgáltatást igyekezett látómezőbe helyezni, amely támogathatja a hazai natúrparki rendszerek négypilléres modelljeit (1. a természeti és kulturális örökség védelme; 2. környezeti nevelés, szemléletfor-

málás; 3. vidékfejlesztés; 4. turizmus és pihenés). Ennek a komplex felülnézetnek köszönhetően a pandémia időszakában nagyon szoros együttműködés jött létre az Aktív- és Ökoturisztikai Fejlesztési Központtal (AÖFK), amelynek során a kerékpáros turizmus mellett a bakancsos, a vízi és a lovasturizmus is nagyobb figyelmet kaphatott. Ez továbbra sem túraszervezői feladatokat jelent szervezetünk számára, hanem a térségi turisztikai lehetőségek tematikus rendszerezését és kiajánlását az ide érkezők és az itt élők felé.

Túrázók a Kányabangita tanösvényen – Békéscsaba, Póstelek (fotó: AÖFK)

Kerékpárosok pihenője Gyomaendrődön, a Hantaskerti-holtágnál (fotó: AÖFK)

A Körösök Völgye Natúrpark területe a teljes földrajzi régió belül

– Milyen jellegű túraprogramokra, szolgáltatásokra igyekszik felhívni az élménykeresők figyelmét a KVNE?

– Ennek meghatározása nem egyszerű feladat. Komoly kihívást jelent az óriási terület problémája, hiszen a Körösök völgye az egyik legnagyobb, turisztikailag is értelmezhető földrajzi tájegység a Kárpát-medencében, amely a romániai hegyvidéki vízgyűjtőket és a magyarországi alföldi területeket egészen a Tisza folyó vonaláig egységesen magába foglalja. A szervezetünk által működtetett Körösök Völgye Natúrpark ebből mintegy 200.000 hektár, ami önmagában is akkora régió, amit nehéz átlátni. Szükség szerint kisebb területi egységekre kellett tagolnunk, ráadásul mind a négy jármód szerint, hogy a kérdésben feltett szolgáltatások meghatározhatóak legyenek. Ennek függvényében a komplexebb, de mégis tematikus élményt kínáló túraprogramokra helyezük

a hangsúlyt, amelyek olyan infrastruktúrákhoz vagy szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, mint a térség kastélyait érintő Wenckheim kerékpárút vagy az alföldi táj múltját és jelenét megismertető Tanyák a Körösök körül tanyahálózat. Bakancsos túrák esetében többnyire tanösvényjellegű túrákra fókuszálunk, ahol főként a természeti értékek ismerhetők meg, ilyen túrák között az erdőt-pusztát bejáró Kígyósi tanösvény.

A Körösök völgyének eddigi legszínvonalasabb és legtartalmasabb aktív turisztikai ajánlója nem csupán a térség kiemelt túralehetőségeit ismerteti, de bemutatja a tájat, a top látnivalókat, mindemellett gasztronómiai és helyi termék-kínálatot, illetve szolgáltatói elérhetőségeket is tartalmaz. (A kiadvány a magyarországi Tourinform hálózat irodáiban, illetve többek között Békéscsabán a Körösök Völgye Látogatóközpontban érhető el.)

Lovastúrák esetében akár egy könnyed tanyasi sétakocsikázás, vagy egy-egy lovasiskolának köszönhetően a Natura 2000 területeken lévő gyepeken történő lovaglás élménye is átélhető. Vízitúrák esetében pedig próbáltunk olyan folyószakaszokat meghatározni, amelyeknek indító és végpontjain alapvető infrastruktúra áll rendelkezésre. A túrák összeállításánál figyelembe vettük az önálló túraszervezés igényét, a nehezebb próbatétel vagy a családi kirándulás szempontját, illetve új túraterréteket vagy olyan új túratípusok bevonását, mint az e-bike, azaz elektromoskerékpár-túrák. A kiválasztott túraprogramok egy 25 ezer példányban megjelenő, országosan terjesztett önálló kiadványban kerülnek megjelenítésre, amely a Körösök völgye aktív turisztikai életében kétségkívül új fejezetet nyit. A kor kívánalmainak megfelelően a túraajánló bővített tartalommal, QR-kód segítségével

online is elérhető lesz az aktivmagyarország.hu oldalon, a gpx-fájlokba tömörített letölthető túraútvonalakkal együtt.

– ***A kiadványban összpontosuló eredmény olyan kiterjed szakmai és szolgáltatói partnerséget feltételez, amelyre szintén nem volt példa korábban térségi szinten.***

– Egy évnyi – a pandémia időszakában zajló – munkát igényelt, hogy a kiadvány szakmai összeállításához szükséges adatok, kapcsolatok rendelkezésünkre álljanak, amelyben központi szerepet kapott az AÖFK-val való együttműködés, illetve maga az a tény, hogy 2020-ban a fejlesztési ügynökség által kijelölt tíz hazai aktív turisztikai térség közé bekerült a Körösök völgye is. Ennek köszönhetően tulajdonképpen megvalósult az a régi álom, hogy térségünk különleges lehetőségeket rejtő aktív turizmusa kormány szintű figyelemben részesüljön. Bízunk benne, hogy ez az együttműködés sok további rétegre bomlik majd a jövőben.

– ***Közel negyven éve került kiadásra a Körös–sárréti útikalauz, amely a táj turisztikai bibliáját jelentette a 2000-es évekig. Még ma is haszonnal forgatható kiadvány, de online korunk kívánalmait felvetik aktualizálásának gondolatát. Szóba jöhet-e egy ilyen jellegű feladat a KVNE életében?***

– Vitathatatlan, hogy a szóban forgó könyv a kor meghatározó alapműve és ilyen jellegű átfogó adatgyűj-

tés azóta sem valósult meg. Teljes tartalmi frissítésére azonban bizonyosan nincs szükség, hiszen számos tekintetben szinte örökérvényű információkat ad a tájról a könyv. Inkább a 21. századhoz illő felhasználóbarát digitális átdolgozása lehetne indokolt.

Az 1984-ben megjelent Körös–sárréti útikalauz az aktív turizmus térségi megújulásában ma is alapműnek számít

– ***A KVNE hálózatépítő törekvései, illetve az önkormányzatok helyi fejlesztései mellett, különösen az utóbbi évektől figyelhető meg egy civil-szervezeti és vállalkozói cselekvés a Körösök völgyének aktív turisztikai fejlesztéséért. Erre jó példa a Gyomaendrődön nemrégiben létrejött vízitúra-megállóhely, illetve a Körösök Völgyéért Alapítvány által létrehozott, hivatalosan engedélyezettetett kiszállókiszállók megvalósulása. Hogyan tud kapcsolódni a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület ezekhez az alulról jövő kezdeményezésekhez?***

– Rendkívül hasznosnak tartom az ilyen pontszerűen megjelenő fejlesztéseket, mint előremutató lépéseket, hiszen, ha őszinték akarunk lenni önmagunkhoz, rengeteg fejlődni valója van a térség aktív turizmusának. Úgy vélem azonban, hogy a különböző szereplők nem minden

A 2021. évben kialakításra került kiszálló- és pihenőhelyek a körösi vízitúrázás infrastruktúrájának régi hiányelemeit pótolják a jobb aktív turisztikai élmény jegyében (fotó: Körösök Völgyéért Alapítvány)

egy áttörési pont ehhez, amely egyértelműen elismertette a natúrparki jövőépítés létfontosságát.

– A hazai natúrparkok mind-egyike igyekszik minél magasabb szintű társadalmi státuszt kivívni magának. Szervezetünk az elmúlt tíz évben rengeteg – főként szemléletformáló és turisztikai – értéket tett le az asztalra, de a tavaly életre hívott KörösKosár bevásárlóközösség talán mind-egyiknél jobban igazolta azt, hogy a jó gyakorlatok hogyan segíthetik egy térség fenntarthatóságát. Ami a KörösKosárban összponosul, az egyben a hálózat- és közösségépítésnek, a szolgáltatások, illetve a lehetőségek összehangolásának, valamint az erősségek hatványozásának vitathatatlanul eredményes példája. Ezt a mintát, mint szem-

A turisztikai szereplők és szolgáltatások már korábban elkezdődött összefogásnak létjogosultságát a pandémia során megjelent igény végérvényesen alátámasztotta – Tanyasi gazdálkodók számára tartott fórum a Körösök Völgye Látogatóközpontban 2018 áprilisában

lelet-működési struktúrát, szeretnénk az egyesületünk koordinálásával egy megújult Körös-völgyi aktív turizmusba integrálni, ami által 5–10 éven belül sokkal erősebb turisztikai szereplővé válhat a térség nem csupán országos, hanem nemzetközi szinten is.

esetben tudják megtalálni egymással a kapcsolódást, ami miatt akár ki is olthatják egymás lehetőségeit, főként, ha versenyhelyzetbe kerülnek egymással. A KVNE hálózatépítési tapasztalata és rendszere sokat tudna segíteni nekik az együttgondolkodás és az erőhatások összeadása terén. Egyesületünk pontosan az ilyen célok, összefogások érdekében jött létre.

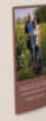
*– A Körösök Völgye Natúrparknak, mint tájlepté-
kű együttműködési rendszernek a lényegét, elviségét
és hasznát talán csak most kezdjük megérteni. Kelltt*

lelet-működési struktúrát, szeretnénk az egyesületünk koordinálásával egy megújult Körös-völgyi aktív turizmusba integrálni, ami által 5–10 éven belül sokkal erősebb turisztikai szereplővé válhat a térség nem csupán országos, hanem nemzetközi szinten is.

A KörösKosár bevásárlóközösség a hálózatépítés létjogosultságának megkérdőjelezhetetlen bizonyítéka

Vegyél helyét - Egyél helyét!

KÖRÖS-VÖLGYI KAMRA MÚSTRA

*„Emberé a munka, Istené az áldás!
– tele van a kamrám ajándékokkal!”
(Erzsike néni, Kondoros)*

Bennem él nagyszüleim kamrájának képe, melyet minden évben oly nagy gondossággal töltöttek és készítettek fel a télre. Minden befőtt, savanyúság, lekvár teteje szépen fel volt öltöztetve, mindegyiken nagymamán keze nyomán saját kézzel írott címke, a horgolt kupakfedők, mindezek katonás rendben felrakva csipkeshéjjel szépen feldíszített polcokra. A polcok szélein különböző paprikafüzérek lógtak. A polcokon a házilag készített, sodort száraszták sorakoztak, meg volt a helye a zsírosbödönöknek, a vágdlingoknak, és a falra felakasztva lógtak a különböző szűrők is. Mindig észrevették, ha a kamrában egy befőtt vagy egy lekvár „megindult” mert azt azonnal feltálaták nehogy kárba vesszen.

EGY LASSAN ELFELEDETT HELYISÉG NYOMÁBAN...

Spájz, spejz, kamra, éléstár, éléskamra... Mindegy, hogyan hívjuk, a lényeg ugyanaz: biztonságban és közelségben tárolni a sütéshez/főzéshez szükséges hozzávalókat. Lassan azonban a kamra már egy elfeledett helyiséggé válik. Nagyanyáink éléskamrájába olyan érzés volt belépni, mintha a földi mennyországba nyertünk volna bebocsátást. A keveredő illatokra és a sok finomságra még ma is jó szívvel emlékszünk vissza. A kamra mérete sok esetben nagyobb volt, mint a konyháé, sőt mi több, a többgenerációs családi közösségek esetében egy háztartáson belül akár két vagy három spájz is megtalálható volt. Az abban lévő használati tárgyakat mostanság leginkább már csak díszként láthatjuk egy-egy családi porta szegletében vagy kutakodva a padlások rejtett zugaiban.

STELÁZSI

A stelázi adott helyet mindennek, amit a nyáron elraktak. Itt sorakoztak a celofánnal lefedett meggy- és a

cseresznyebefőttek, a csalamádé, a savanyú uborka. A mézédés barack- és szilvalekvár is itt kapott helyet, de itt sorakoztak a házi málna- és bodzaszörpök is, amiket hideg szórával felengedve ittunk a meleg nyári napokon.

SZAKAJTÓ

A kisebb szakajtóknak is a stelázin volt a helye, a nagyobb méretűeket pedig alatta tárolták. A neve a használatából ered: régen ezekkel a kosarakkal szakajtották ki az háziasszonyok a kenyérnek való tésztát, és ebben is

kelesztették a sütés előtt. Attól függően, hogy mekkora cipót akartak sütni, a háziasszonyok a tésztagyúrás után elővették a szakajtót és abban kelesztették a tésztát.

ZSÍROSBÖDÖN

Az éléskamra egyik sarkában rendszerint egy piros, kék vagy zöld színű zsírosbödön magaslott. Ezek a nagy tárolóedények rejtették a legfinomabb zsírt. A vidéki csendélet szerves részét képező zsírosbödönök fontos szerepet töltek be a falusi konyhaművészetben: a disznóvágások során is.

DEMIZSON

A demizson vagy a konyhában a kredenc mellett, vagy a spájzban a stelázsi mellett állt. A náddal, gyékénnyel bevont fogantyús üvegben leginkább bort

vagy pálinkát tartottak, és napindító gyanánt néha felhajtottak egy stampedlivel. Ha vendégek érkeztek, a demizson is biztosan előkerült.

A KörösKosár bevásárló közösség csapatával elgondolkodtunk azon, hogy a mai világunkban vajon mennyire fontos mindez az embereknek. Mennyire fontos az éléskamra léte, annak feltöltése a saját kezek által megtermelt és feldolgozott élelmiszerek igényes tárolása. Szokták mondani: „Mutasd meg a kamrádat, és megmondom hogyan élsz s ki vagy!”

Ezen felbuzdulva meghirdettük az első Körös-völgyi Kamra Mustrát, hogy a legjobb éléskamrák nyomára akadjunk. A pályázat célja a valódi hagyományörzés és a gasztronómiai értékmentés volt, illetve az, hogy le-

nyomatot hagyjunk az utókor számára. Szerettük volna megmutatni a jelenkor és a jövő nemzedékének azt, miként lehet az önfenntartás felé közelíteni, hiszen az élelmiszerek feldolgozása és kamrai tárolása az önellátás egy formája lehet. Az elhúzódó COVID-19-világjárvány sajnos felülírta az eredeti terveket. A személyesség helyett ismét teret nyert az online tér, és a szavazás is ezen a csatornán keresztül történhetett.

FÉNYESI KAMRA

A közösségsszavazás eredményeként az Asztalosné Guttin Andrea kezei által megtöltött „fényesi kamra” nyerte el a *Körösök völgye legszebb éléskamrája 2020* címet. Andrea egy borosgyáni tanyán nőtt fel, ahol a szülei

gazdálkodtak, így mindig tele volt a kamra mindenféle befőttel, savanyúsággal, húskészítménnyel, zöldséggel, gyümölcscsel. „Apukám mondta is mindig viccesen: *Rajtunk nem fogna ki egy atomrobbanás sem, anyátok úgy telerakta a kamrát! Öcsémmel a paradicsompasszírozás közben meg is beszéljük, ha felnövünk, majd lesz egy kis családi „konzervgyárunk”. Az ugyan nem lett, de a hagyományokhoz híven én sem hagyok semmit kárba veszni, ami a kertünkben megterem. A befőttek, lekvárok, szörpök, savanyúságok mellett szárított gyógynövényekkel, fűszerekkel, szárasztéttákkal teli a kamránk, mely számomra gyönyörű és megnyugtató látvány” – mesélte Andrea.*

nomságokat rejti a szolgálatot teljesítők önellátása és a gyülekezetben élő rászorultak számára. A Zsolt atya és Lóránd által gondozott saralt kamra egy régi épület része, alatta pincelejáró húzódik, pár éve lett felújítva és újrameszelve. Három lépcsőn (polcon) sorakoznak mindenféle finomságok. A kertben megtalált gyümölcsösből befőtt, helyi termelőktől vásárolt zöldségből pedig savanyúság lett eltéve: zakuszká, paradicsom, ajvár, vegyes savanyúság, körte, meggy, cseresznye, barack és lekvárok színesítik a kamra belsejét.

60-AS ÉVEK

TANYASI KAMRÁJA

A kardosi Tusjak család tanyáján a „60-as évek tanyasi kamrája” az alföldi tanyavilág egykor jellemző éléstáraként funkcionál. „Részben önellátó életvitelünk elengedhetetlen része az a jól kialakított éléskamra, amely a múlt század közepi tanyasi hangulatot idézi. A kamrában megtalálhatók a befőttek, savanyúságok, lekvárok, dzsemek, szörpök, aszaltványok és elállós zöldségek mellett a saját portánkon termelt gyógy- és fűszernövények is” – mutatta be kamráját a Tusjak család.

FÉRFIKAMRA

Az újkígyósi Szent Mária Szent Neve Katolikus Plébánia „férfikamrája” a plébánia kertjében növekedő 46 gyümölcsfa által termelt és feldolgozott fi-

spájzban már helyem sem volt, féltem, hogy a hűtő melegétől megromlanak a befőttjeim és savanyúságaim. Apósom és férjem néhány nap alatt csodás

polcot alkotott a garázsban. 252 üveg látható a kamrában: különféle gyümölcslekvárok és -pürék, befőttek, dinsztelt alma, gyümölcslevek, paradicsomlé, lecsó, ketchup, csemegeuborka, valamint aszalt paradicsom szárított fűszernövényekkel. A pürék egyéves kisfiamnak készültek cukor nélkül, a többiben csökkentett cukoradag van, egyikben sincs tartósítószer.”

AJÁNDÉKOS KAMRA

A kondorosi „ajándékos kamrát” a közel 80 éves Erzsike tanító néni tölti fel unokáinak minden évben finomságokkal. A pályázatra a büszke unoka, Tóth Bianka Nóra nevezte be. „Ez az én nagymamám kis kamra

ÉVA SPÁJZA

A köröstarcsai „Éva spájza” a nagyszülőktől kapott tradicionális tudást jeleníti meg Zolnai Éva által. „Mind, amit megtermelünk és feldolgozunk, megtalálható

benne: befőttek, lekvárok, szörpök, birsalmasajtok és a szárított gyógynövények.

Tavasztól ősziig folyamatosan töltődik, majd ősztől tavaszig ürül. Legújabb tagja most a birsalmasajt. Minden odavaló úgy készült el, ahogy a nagymamámtól és a dédmamámtól tanultam. Befőttől kezdve a savanyúságon át az aszalványokig minden található benne, amit lehet tartósítani” – mutatta be kamráját Éva.

A 2020. évi első Körös-völgyi Kamra Mustra eredményeként elmondható, hogy mindegyik kamra egyedi lelkülettel és családra, közösségre „szabott” tartalommal hordozza az tradicionális kamraértékeket, hiszen a bolti termék- és ízvilágot megelőző időkre jellemző, szeretettel termelt és készített ételek – nélkülözhetetlen „élelmi tartalékként” – sorakoznak a polcokon.

A kezdeményezésünk sikerén felbuzdulva a jövőben is folytatjuk a Kamra Mustrát, ahol reményeink szerint a meglévők mellett még sok-sok hagyományos éleliskamrába pillanthatunk csodálattal bele.

**„Jóságoddal koronázod az esztendőt,
nyomodban bőség fakad” 65. zsoltár 12 vers**

Fotók: Garay Éva, Tószögi György

rája. Mindegy, melyik évszakban vagy napszakban térünk be hozzá, mindig tiszta és rendes. Egymás mellett sorakoznak a barackkal, szilvával, reszelt almával vagy éppen savanyúsággal telerakott befőttesüvegek, és olyan nincs, hogy egy fárasztó nap után betérve ne kerülne elő valami, amivel mosolyt csal az arcunkra a nagyfi. Én büszke vagyok az ő kamrájára. Ő viszont csak annyit mond: Emberé a munka, Istené az áldás! – tele van a kamrájával ajándékokkal!” – mesélte csillogó szemmel Bianka.

Önkéntes hagyományőrök: A Gerlai Wenckheim Társaság

Múltidéző
nap

Kis falunk csendben lapul a környező települések árnyékában, pedig nagy múltra tekint vissza. Már az 1200-as évekből is maradt fenn írásos emlék a településre vonatkozóan, itt állt például a környék legimpozánsabb Árpád-kori monostora is. A mai Gerla már nem egykori területén helyezkedik el. Kissé délkeleti irányba „húzódott”, Békéscsaba VIII. kerületéként jelenleg 1500–1800 fő lakja, de az itt élőknek még mindig falu.

Egyesületünk, a Gerlai Wenckheim Társaság 2015-ben önkéntesekből verbuválódott. Fő céljainknak a helyi népi hagyományok felélesztését, ápolását, a természet- és környezetvédelmet, a kulturális és sportesemények szervezését és nem utolsósorban a Gerlán élt Wenckheim család múltjának kutatását, megőrzését tűztük ki. Egy omladozó kastély árnyékában munkálkodunk, építjük a jövőt, szervezzük a programokat. Nagyobb közösségi épület híján a kulturális élet ugyan korlátozott, de kis csapatunkkal igyekszünk azt színesebbé tenni.

Első nagy megmozdulásunk a kastélypark rendbehozatala volt. A kastély magánkézbe kerülése után azt elkerítették, így a parkot is egyre kevesebben látogatták, hosszú évek alatt a növényzet teljesen elvadult. Mikor a munkálatokat elkezdtük, a maival összehasonlíthatatlan állapot fogadott, méteres gaz, átláthatatlan bozót borította a területet. Keményen megdolgoztunk azért, hogy a park olyan állapotba kerüljön, ahogy ma is kinéz. **Az egykor szebb napokat látott gerlai Wenckheim-kastély napjainkban**

*Első nagy megmozdulásaink egyike
– egynyári virágágyások telepítése a faluban*

éves fenntartási munkák mellett virágágyásokkal, virágládákkal díszítjük Gerlát, fákat ültetünk a falu területén. Így, hogy a park látogathatóvá vált, belekezdünk a rendezvények szervezésébe is, amelyek egyik célja a helyi közösségi élet fellendítése. Programjaink többsége is itt kerül megrendezésre, ezzel is igyekszünk felhívni a figyelmet „kastélyunk” erősen romló állapotára.

Vannak minden évben ismétlődő programjaink, mint a húsvét, a gyereknapi, a fák napja, az egészségnap, illetve a múltidéző nap, ahol bemutatjuk a régi falusi életet, az őszi betakarítási munkákat. Óvodás és iskolás gyerekek bevonásával egész télen át tartó madáretetést szervezünk, 2020-ban először éjszakai sátoros programra került sor. A céljainkkal azonosuló szervezetekkel együttműködve, valamint a helyi lakosság bevonásával több alkalommal tartottunk már szemétszedési akciót a környéken.

Ilyen volt, ilyen lett

Eddig három alka-

lommal jutottunk be az „Év fája” verseny országos döntőjébe egy-egy igen nagy dendrológiai értéket képviselő fával: a gerlai galagonyával, az évig erő vakkorral és a nagy platánnal. Az utóbbival harmadik helyet értünk el.

Legnagyobb rendezvényünk a június utolsó szombatján megrendezésre kerülő Gerlai Katonai Hagyományörző Fesztivál, amit a Békés Megyei Károlyi-huszár és Honvéd Hagyományörző és Kulturális Egyesülettel társ-szervezésben valósítottunk meg.

Gerlai Katonai Hagyományörző Fesztivál

Saját rendezvényeink mellett teljesítettünk felkéréseket is, ahol kisebb kiállítási anyaggal, helyi ízekkel képviseltük egyesületünket, valamint Gerlát. Szívesen látunk vendé- gül túracsoportokat, amiknek igény szerint bemutatjuk kis falunkat, a parkot, esetleg a Wenckheim-síremléket.

Programjainkat mindig segítik önkéntesek, közszolgá- latot teljesítő diákok vagy a helyi civilszervezetek tagjai.

Rendezvényeinkre, nagy örömeinkre, szinte minden al- kalommal kilátogatnak a Békés megyében élő Wenckheim családtagok. Jó érzés, hogy nem csak „hivatalból” jönnek, hanem többször aktívan bekapcsolódnak a programokba.

Igyekszünk felkutatni a még megtalálható Gerla múltjához bármilyen módon kapcsolódó emlékeket, tárgyakat. A tavalyi évben munkánk elismeréséül, fel- ajánlásként egy ilyen tárgyat kaptunk, mely – a helyiek elmondása szerint is – a gerlai kastélyiskolában használt harmónium volt. A több mint 100 éves hangszerre rá- fért a felújítás, amit támogatásból, ismerős kapcsolatok segítségével sikerült megvalósítani. A páratlan relikviát szeretnénk majd minél többször megszólaltatni, hisz sok helybelinek fűződik hozzá emléke.

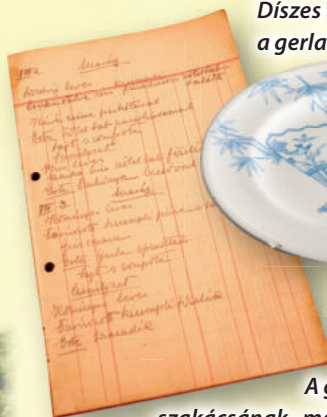
Sajnos az idő telik, és az élet múlik, így csupán né- hány történetet sikerült feljegyeznünk helyiektől a grófi családdal kapcsolatban. Ezek egyike a kápolnában a mise alatt rosszkedő két helybéli kislány történetét meséli el. A fiatal grófkisasszony nagyon megharagudott rájuk és kihívta őket, mintha mutatni akarna nekik valamit. Nem volt szokatlan, hogy a szolgálók és a grófi család gyermekei együtt játszottak. A kislányok nagy örömmel szaladtak utána, azt hitték, új babáját mutatja meg, de

játék helyett Enna egy orgonavesszőt kapott elő és jól el- verte őket. Az egyik kislány menekülés közben a kápolna melletti hosszú folyosó végén lévő tükörnek ütközött.

Ebből az időből maradt fenn az a szakács által készí- tett „menü-füzet” is, amelyben pontosan vezették, mi- kor, mit főztek az uraknak, és mit a szolgálóknak.

Díszes tányér

a gerlai kastélyból

Lófejszobor

– gróf Wenckheim

Jenő ajándéka

A grófi család

szakácsának „menü-füzete”

A grófi családtól fennmaradt tárgyi emlékek közé tar- tozik – a tulajdonosaik elmondása szerint – egy szép kék mintával díszített lapostányér és egy porcelánból készült lófejszobor is, melyet Jenő gróf adott búcsúajándékként a kocsisának, mikor a háborúba indult. Ez is mutatja – és az elmondások alapján is arra lehetett következtetni –, hogy a grófi család jól bánt szolgálóival, megbecsülte őket.

Egyesületünk jelenleg egy kis klubhelyiségben „fész- kel”, de amennyiben módunk adódik rá, szeretnénk lét- rehozni egy tájházat, ahol bemutathatnánk Gerla múlt- ját, benne külön gyűjteményes anyaggal a monostorról, valamint a Wenckheim családról.

Ötlemből sosem fogyunk ki! Eleinte furcsa szemmel néztek ránk a falubeliek, de azt hiszem, sikerült bebizo- nyítanunk, hogy szeretjük ezt csinálni, ingyen, lelkesed- sésből. Ma már várják a rendezvényeket, érdeklődnek, mikor, milyen program lesz. A pozitív visszajelzésekből szerencsére nincs hiány, sokszor ezek adnak erőt egy- egy akadály leküzdésében. Egyszer egy idős néni eljött hozzám megköszönni, hogy ilyen szépen beültettük ró- zsaival a buszfordulót. Elmondta, hogy a gyermekkorát juttatja eszébe. Talán az ehhez hasonló megható epizó- dok a legnagyobb elismerései a munkánknak.

Örülök, hogy a tagja lehetek ennek a csapatnak, na- gyon sok szép emlékekkel gazdagodtam és rengeteg jó em- bert ismerhettem meg! Elnökként büszke vagyok erre a kis társaságra, ami a semmiből vitt véghez helyi viszony- latban nagy tetteket. Egyesületünkhöz csatlakozhat bár- ki, aki céljainkkal azonosulni tud, illetve hálásan fogad- juk a Gerlához vagy a Wenckheim családhoz köthető tárgyi emlékeket és kapcsolódó történeteket.

Reméljük, hogy a közeljövőben megalakulásunk fő célja is megvalósul, és teljes pompájában lát- hatjuk majd a gerlai kastélyt és a hozzá tar- tozó kápolnát!

Tóthné Rozika saját tervezésű és készítésű gobelinje

Fotók: Gerlai Wenckheim

Társaság

ÉLMÉNYGAZDASÁGOK FELÉ

– wellness és rekreáció a gazdaságok szolgáltatásaként

Szerző: Szabadkai Andrea

Wellnessélmény
dézsafürdővel

Az már köztudott, hogy egy jó piac ma már sokkal több kell legyen, mint egy helyszín, ahol termelők adják el termékeiket a vásárlóknak. Egy piacnak sok esetben már a bevásárlócentrumok kulturális és élménykínálatával is versenyezni kell. E miatt tematikus piacok szerveződnek. Van, ahol megjelennek a kézműves termékek, gyermekprogramokat szerveznek, vagy személyes gazda-fogyasztó találkozók, nyílt napokkal teszik élményszerűvé a vásárlást.

Az agroturizmus is nyit az exkluzív vagy speciális fogyasztói igények felé. Ma már nem csak egy kényelmes szállás valahol vidéken, esetleg állatsimogatóval és finom helyi ételekkel. Lehetőség van élménygazdaságba, élménybirtokra is ellátogatni. Ezek a lehetőségek új utakat, új programokat nyújtanak a vendégeknek, melyek közül pár már a wellness irányába mutat, vagy az élményszerű tanulás, tapasztalatszerzés megélése felé. Ezek közül mutatunk be pár hazai és nemzetközi bevált példát.

A téma aktualitását az is adja, hogy 2021-től az őstermelők kiegészítő tevékenységet is végezhetnek, őstermelőként adózhatnak a bevételük egy kisebb arányában. A kiegészítő tevékenységek körében pedig ott található a falusi és agroturizmus is.

WELLNESS – ÉLMÉNYFÜRDŐ, SAUNAVILÁG, MASSZÁZS

A hosszú ünnepeken az élménymedencével rendelkező szállodák tele vannak. A vírus-helyzet miatt, és élmény szintjén is, az agroturisztikai szállások is kínálhatnak für-

Vizsolyi méhészeti
élménygazdaság, kínáló sarok

dőélményt. A személyre vagy szobákra szabott dézsa-kádak erre kitűnő lehetőséget adnak akár nyáron, akár télen (vízmelegítő kályhával). A „vintage” vagy rusztikus stílust ma igen kedvelik. Nem elég a dézsa, az élményt kell garantálni. Ehhez hozzátartozik a gyönyörű, rendezett környezet, tisztaság, akár népviselet, hangulatos gyertyafény vagy épp illatos virágszirmok a fürdővízbe szórva. Találkozhatunk tejjel-mézrel gazdagított dézsa-fürdőkkel is.

Speciális az osztrák gazdaságok némelyikében kínált szénafürdő. Érintetlen és vegyszermentes virágos rétről a szénát lekaszálják, ebbe a puha szénaágyba fekdhet a vendég. Tiszta törölköző, lepedő védi a bőrét, ám a testhő vagy pára átjárva a virágos szénát, onnan kioldva a hasznos illóanyagokat, a bőr tág pórusain keresztül kifejtik az egyedülálló kényeztető hatást. Hasonló módon működnek ma már hazai szállodákban is erre az elvre kifejlesztett szénasaunák.

Egészen más illatokkal dolgoznak a füstölőkre, szeszléparlókra épített vidéki „szaunák”. Ezek a megfelelő biztonsági óvintézkedések mellett épp oly vonzóak lehetnek.

Levendulaolajos masszázis vagy mézmasszázis, ezek bármelyike elképzelhető egy agroturisztikai nyílt napon vagy szállásadás mellett. Ha a gazdálkodó vagy annak családtagja nyitott ilyen területre, és megszerezte a képzettséget hozzá, ezzel is fejlesztheti a szolgáltatáskínálatot. Erre láttunk példát Vizsolyban, ahol Mézes Gergő

mintagazdaságában a mézmúzeum és mézkóstoló mellett méhészeti bemutató is kérhető látványkaptárral és védőkalappal, és helyitermék-bolt is van. A vendégházakban meg is szállhatunk, de külső szolgáltató bevonásával természetgyógyászati központ is működik itt, többek között apiterápiával (méhméreg terápia), mézmasszázs szolgáltatással.

Vizsolyi méhészeti élményszolgáltatás, terápia kaptárlevegős faházban

A masszázs speciális formája a Kneipp-ösvény, ahol a talpat érő nyomó és hő- (hideg víz) ingerek adják a túra lelkét, sok esetben a természet lágy ölén sétálva. Ilyen ösvényeket alakítottak ki Vas megyében a Hegyháti Kneipp Térség településein.

Kerek kavicsok, homok, toboz, faháncs...

ilyen és hasonló anyagok váltakozásával borította különleges ösvényen – vízfolyással keresztezve – járhat a kikapcsolódni vagy épp gyógyulni vágyó vendég. Ennek hossza lehet pár tíz méter, de ideális hossza 2–3 kilométer.

TUDÁSÁTADÁS

Az agroturisztikai jellegű wellness-szolgáltatások sora még hosszú, egészen a természetes kozmetikai kezelésektől (pl. uborka-, joghurtpakolás) a sós lábfürdőig, gyógynövényes tea-kóstolótól. E mellett növekvő igény van az élményalapú tudásszerzésre is. Ehhez nem elég a gazdának jól tudni azt, amit csinál, meg kell tanulni, meg kell szervezni azt, hogyan legyen ez élmény a vendég számára, meg kell teremteni a kulturált környezetet és a szükséges eszközöket hozzá. Egy disznót le lehet vágni a vendégnek a húsáért, vagy élményként lehet magát a disznóvágás programot is kínálni. Sikerral lehet főzőkurzust, sajtkészítő nyílt napot tartani úgy, hogy ennek aktív részese lesz a vendég, tanul és élményben gazdagodik.

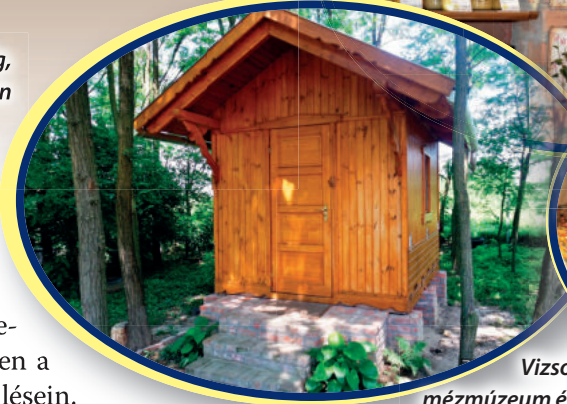
A jó borász ma már nem csak borkóstoló szervez, hanem a borkészítés, fajták titkaiba is beavatja az igényes vendégeket.

Nemzetközi jó gyakorlatok közül Norvégia,

Norvégia, Liza farmja, főzőkurzus

Vizsolyi mézmúzeum és apiterápiás központ, helyi termék mintabolt

Vizsolyi mézmúzeum és apiterápiás központ, gazdaságbemutató

giában ismerhettük meg Liza farmját, aki ilyen tudásátadó kurzusokból él. Maguk termelnek, állatokat tenyésztenek, a termékeket maguk fogyasztják, és a kurzusok alapanyagai is ezek. Liza farmján a baromfiól mellett egy fából készített külön élménykonyha várja a vendégeket, logózott köténykével, tisztálkodási lehetőséggel, edényekkel, sütőkkel és kemencével.

Liza kurzusai között találhatunk kovászoskenyérsütő, savanyúkáposzta-készítő, sajtkészítő, almaborkészítő, kolbászkészítő foglalkozást, de nagy sikerrel tart kiskerttervezési és művelési, vagy épp baromfielvágas és -pucolás, vagy birkaleölés és -nyúzás (humánus) foglalkozásokat.

A Kislépték Egyesület, mint kistermelőket, agroturisztikai szolgáltatókat segítő szervezet, ilyen színvonalas, minőségi szolgáltatásokat nyújtó gazdaságok létrejöttéért, működéséért dolgozik. A minőségi agroturizmus segíti a rövid értékesítési láncon (REL) belüli helyitermék-értékesítést is, így például a falusi vendégasztal szolgáltatást vagy épp a helyi gasztroturizmust. A Kislépték Egyesület 2021 júniusában tartotta az I. REL konferencia és expót (Smartchain – okos megoldások a rövid ellátási láncban), megrendezését, ahol a helyitermék-értékesítés és az agroturisztika innovációs megoldásai is bemutatásra kerülhettek. Az egyesület a vírushelyzet javulása után, ha már erre lehetőség adódik, a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület szervezésében megvalósuló Élményparaszt tudásmegosztó műhelymunka programját is bemutatja Békés megyében – ahol azok a tapasztalatok kerülnek fókuszba, amiktől egy termék vagy szolgáltatás élménnyé és így értékJánlattá is válhat.

2021-től a hazai őstermelői tevékenységek közé tarthat kiegészítő tevékenységként (25% bevétel) az agroturisztikai szolgáltatás is. Ez új lendületet adhat a vidéken élőknek, és széles körben fejlődhet a programkínálat.

(Forrás: Kislépték Egyesület)

A KISEBBIK ROSSZ

Dinnyeárus „cégere” Békéscsabán, egy multinacionális bevásárlóközpontok előtti útszakaszon

Fogyasztói társadalom; egyértelmű definíciója, egységes jelentése nincs, de népszerű kifejezés a közgazdasági, etikai, szociológiai antropológiai és társadalomfilozófiai szóhasználatban. A társadalomtudomány felől megközelítve olyan fogalom, mely szerint a modern társadalom a termelés-elosztás-fogyasztás körforgására épül. Ebben az értelemben a fogyasztói társadalomban élő egyének javakat teremtenek elő, amelyek a fogyasztást és birtoklást, vagyis a halmozást szolgálják. Erre a berendezkedésre egész iparágak épültek, amik működésükkel a folyamatos gazdasági növekedést biztosítják. Ám, az eddigi növekedés a termelés-elosztás-fogyasztás körforgása mellett a lineáris gazdasági modellt követte: a termékeket természeti erőforrásokból, nyersanyagokból állítják elő, melyek, használatukat követően, hulladékká válnak. A lerakott hulladékban lévő anyag és energia újrahasznosítás nélkül örökre elveszik, így a világ rendelkezésére álló, nem megújuló természeti erőforrások mennyisége is csökken – ami végül gazdasági összeomláshoz vezet, nem beszélve a küszöbön álló ökológiai katasztrófáról, amiből nem vonhatjuk ki magunkat.

A közéletben az elmúlt években hangsúlyossá vált a bolygó terhelésének csökkentése, a környezetvédelem. Egyre többen keresik a természetes alapanyagú háztartási eszközöket, biokészítményeket, natúr kozmetikumokat, egyre nagyobb teret hódít a szelektív hulladékgyűjtés, és egyre többen mérsékelik húsfogyasztásukat, illetve a nagy víz- és energiaigényű ipar termékei helyett inkább a helyi gazdaságokét választják.

Sokáig a termelők és kézművesek voltak azok, akik a fenti igényeket a leginkább ki tudták szolgálni, és manapság is a bolygót leginkább azzal lehet kímélni, ha ökolábnymunkát a minimálisra csökkentve a helyi termékeket választjuk.

Azonban nem mindenki számára adott ez a lehetőség, nem mindenhol lelhető fel olyan szervezőerő – mint például egy kosárközösség –, ami összefogja a helyi és környékbeli kis- és őstermelőket, hogy azok a lehető legtöbb igényt kiszolgálhassák; minőségben, mennyiségben és választékban egyaránt.

A multinacionális cégek érdekében áll, hogy reagáljanak a fogyasztói társadalom által támasztott igényekre. Ennek következtében egyre többen fedezhető fel „zöldí-

Tavaszi áradást követően a Fekete-Körös romániai szakaszán. – A kommunális hulladékok mennyisége és kezelése a folyókkal gazdagon ereszett Körösök völgyében is hangsúlyos kérdéskör

A békéscsabai Körösök Völgye Látogatóközpont szemléleti és gyakorlati síkon is igyekszik megoldásokat adni korunk kihívásaira

és”, vagyis környezettudatos átformálás, ami érintheti a cég egy részét vagy egészét. Megjelenhet a működési struktúra átalakításában, kampányok lebonyolításában, bizonyos termékek és szolgáltatások bevezetésében.

Amit közvetlenül tapasztalhatunk vásárlóként, azok a kampányok és a termékek. Azonban érdemes szót ejteni azokról az intézkedésekről is, amiket a multinacionális cégek üzleteikben alkalmaznak a fenntartható fennmaradás érdekében. A nyilvános, interneten elérhető források szerint kijelenthető, hogy a

A bevásárlóközpontokból otthonunkba kerülő termékek esetében számos környezeti kérdést érdemes szem előtt tartanunk

Körösök völgyében is elérhető szupermarketek irányelve az energiahasználat és CO₂-kibocsátás csökkentésén nyugszik, amit a beltéri hűtés, fűtés és villanyhasználat illetve a logisztika újradolgozásán keresztül valósítanak meg. Előbbiek olyan egyszerűbb és összetettebb folyamatokban mutatkoznak meg, mint a hagyományos égők LED izzókra cserélése; a szigetelés folyamatos ellenőrzése, javítása; a hűtőpultokban környezetbarát folyadék, illetve éjszakai rolók alkalmazása. Továbbá az energiamenedzsment bizonyos helyeken napenergiával egészül ki, amely biztosítja a kültéri, esti világítást. Logisztikai szempontból a tudatos átszervezés a jellemző, aminek célja, hogy a szállítmányok rövid úton jussanak el A-ból B-be. Ehhez több helyen olyan rendszert alkalmaznak, amely – többek között – lehetővé teszi mélyhűtött, hűtött és szárazáru együttszállítását.

Ahogy utalás is volt rá, ezek az információk kisebb utánajárással elérhetők. Ezzel szemben a kampányok már direkt módon, reklámok és kiadványok formájában érnek el a vásárlókhöz. Tekintve, hogy továbbra is üzletekről van szó, ezek a vásárlást, pontosabban az „irányított” vásárlást ösztönzik: felhívják a figyelmet a környezetvédelmi tevékenységükre, ami mögött számunkra elérhető termékek vannak; bizonyos összeg után pontokkal jutalmaznak bennünket, amiket összegyűjtve praktikus és környezettudatos eszközökhöz juthatunk; könnyen fogyasztható, ingyenesen elérhető kiadványokban tippeket adnak ahhoz, hogy tehetünk magunk is lépéseket a környezet megővésének érdekében, kiegészítve saját kínálatukkal – ami az élet legtöbb területére kiterjed.

A multinacionális cégek által forgalmazott élelmiszereknek sok esetben nem csak a csomagolása végzi kommunális hulladékként

HÁZTARTÁSI ESZKÖZÖK – a legtöbb tisztítószer környezetkímélő alternatívája elérhető, amelyek a legtöbb esetben olyan receptúrát követnek, amit akár magunk is elkészíthetünk. Előnye mégis az, ami a legtöbb terméknek: kikísérletezve, használatra készen, praktikus tárolóban juthatunk hozzá. Ide sorolható a természetes összetevőkből álló folyékony mosogató- és mosószer is vagy a mosódió. Továbbá lebomló, például kókuszrostból készült szivacsokat, fanyelű seprűt, felmosót, kefét is be tudunk szerezni, nem beszélve a természetes anyagokból előállított tisztítókendőről.

BEVÁSÁRLÓ- ÉS KONYHAI ESZKÖZÖK – sokak számára a vászontáska alapdarab, de ez kiegészülhet olyan vászonzacskókkal, amik kifejezetten a lédígy termékek vásárlásakor használhatók, és amelyeket több cég maga is forgalmaz. Ezek egészülnek ki szintén beszerezhető tárolóedényekkel, vegán, mosható, ételtartó tasakokkal, méhviaszos kendőkkel és olyan megoldásokkal, mint a műanyagfedél-mentes termékek, amikhez beszerezhető egy-egy újrahasználható szilikonfedél. Elérhetőek továbbá a fémszívószálak is, amiknek műanyag megfelelője a közeljövőben kivonásra kerül. Ebben a pontban érdemes

A szupermarketek polcain egyre gyakrabban tűnnek fel a bioélelmiszerek mellett a natúrkozmetikumok, illetve természetes anyagokból készült használati tárgyak

A nagyobb multinacionális cégek szinte mindegyikében elérhető az újrahasznosítással előállított papírtáska, ami mind előállításában, mind az általa keletkező kommunális hulladék tekintetében egy környezetkímélőbb alternatíva a műanyag zacskóknál

megjegyezni azt is, hogy egyre több cég segíti a húsfogyasztás csökkentését teljes értékű vegetáriánus és vegán hozzávalókkal, készletekkel.

HIGIÉNY ÉS KOZMETIKA – egyre elterjedtebbé válnak azok a higiéniai termékek, amik minimális, újrahasznosítható csomagolással rendelkeznek, összetevőik pedig környezetkímélők. Ilyenek például a szappanok, tusfürdők, samponok, haj-, test- és kézápolók. Ha csak nincs feltüntetve a fenti „címké”, elkerülhetetlen, hogy átböngésszük az összetevőket, de cserébe egy környezetkímélő, minőségi és hosszabb életű terméket kapunk. Hasonló a helyzet a kozmetikumokkal is, bár kisebb előzetes böngészéssel egész listákat találunk azokról a márkanevekről,

Az ökocímkék sorában az egyik legismertebb az „újrafeldolgozás-jel”, ami a termék (csomagolás) újrafelhasználhatóságát jelzi

A másik jól ismert jelzés az FSC védjegy (Forest Stewardship Council), mely garantálja, hogy a termék, fenntartható erdőgazdálkodásból, nem illegális fakivágásból származik

amelyeket környezettudatossági szempontból keresnénk. Továbbá beszerezhetünk újrahasznosítható fogkefét és tartós borotvát is – utóbbi bár szintén műanyag, kevesebb hulladékkal jár, mint egy eldobható, többdarabos csomag.

Bár a fentiek egy „merítés” eredményei, fontos kiemelni: ezeknek a környezetkímélő alternatíváknak nagyobb része az elérhető árkategóriába esik, ellenkező esetben pedig a drágább termék magasabb minőséget, hosszabb élettartamot hordoz magában. Annak ellenére pedig, hogy a multinacionális cégek ökolábnnyoma valószínűsíthetően továbbra is magas, ezek a lépések mindenképp üdvözlendőek, és lehetőséget biztosítanak számunkra, hogyha nem élhetünk a helyi és kézműves termékek lehetőségével, akkor is zöldítsünk mindennapjainkon.

Fontos, hogy felfedezzük és megismerjük magunk körül ezeket a lehetőségeket, de ami ennél is lényegesebb: a felsoroltak hozzájárulnak a hulladéktermelésünk csökkentéséhez, de a valódi cél a megelőzés, vagyis a fogyasztás csökkentése; azzal ugyanis nem segítjük a folyamatot, hogy sok műanyag helyett sok újrahasznosított terméket veszünk, mert annak az előállítása ugyanúgy nagy energia- és vízigényű. Ezért is lényeges a megfontolt, tudatos, hosszú élettartamú termékekre fókuszált és nem-felhalmozó vásárlói attitűdre átállni, azt gyakorolni.

Az iparnak nem érdeke a csökkentés, hiszen azzal borulna a termelés-elosztás-fogyasztás mechanizmusa és a ráépülő, fogyasztói társadalom modellje is – természetesen ez nem ennyire egyszerű, mint ahogy a teljes társadalmi átállás sem. Mondhatnánk, nem is a mi dolgunk. Ami viszont igen, hogy azokat az apró lépéseket, amiket a magunk szintjén tehetünk, bízva a fenntarthatóban, a jövőben – megtegyük.

Fotók: Tószögi György

„Muzsikál az erdő”
a Körösök völgyében

Szerző: Szabó Lajos

Muzsikál az erdő a Körösök völgyében

Élmények és értékek

A Misztrál zenekar Városerdőn, 2020 (fotó: Nagy János)

17 évvel ezelőtt újtára indult egy tiszta szándékú kezdeményezés a Mátra erdőségében, melyhez a Körösök völgyében élők is lelkesen csatlakoztak. Az akkor megfogalmazott küldetés ma is aktuális:

„Mai felgyorsult világunkban nap mint nap érezzük a lélek és a természet pusztítását. Az aggasztó társadalmi természeti folyamatokat egyre többen próbálják megállítani. Művészek küzdenek a lelki sivárság ellen, az erdészek, természetvédők az erdők, a természet megőrzéséért. Most létrejött egy összefogás művészek, erdészek és az ország kulturális életét, az erdőt féltő és felemelni akaró emberek között. A cél egy olyan aktív szabadidő eltöltési alternatíva megteremtése a térség lakóinak, turistáinak, gyermekeinek, mely kötődik mind a zenéhez, mind az erdőhöz. Hangoljuk rá magunkat a rendezvényekre! Szívjuk magunkba az erdő friss levegőjét, gyönyörködünk szépségeiben és közben hagyjuk szabadon szárnyalni lelkünket! A résztvevők közelebb kerülnek a művészetekhez és az erdőhöz egyaránt. A zene segít a környezetkultúra terjesztésében, az erdő pedig abban, hogy a művészetek valóban megérintsék az embereket.”

Ma olyan információáradat zúdul ránk, melyben eligazodni szinte lehetetlen, nehéz megkülönböztetni a valóban fontos információt az értéktelentől. Az egész világon a fogyasztói szemléletre épülő, korlátlan gazdasági növekedésben gondolkodó társadalmi, gazdasági berendezkedés az uralkodó. Egyre több tudós, szakember hívja fel a figyelmet arra, hogy ez az életforma nemcsak

a természeti erőforrásokat meríti ki, hanem az emberi erőforrások is kifulladásra, a társadalmak előregednek, nem tudnak fenntartható módon megújulni. Földünkön mértéktelen környezetszennyezés tapasztalható, csökken a biodiverzitás. Az emberi társadalom kiszorítja természetes élőhelyükről az ökoszisztéma egyéb fajait, elemeit. Amikor bőrünkön érezzük a koronavírus-járvány, a klímaváltozás negatív hatásait, ráébredhetünk arra, milyen sebezhetőek vagyunk mi, emberek: csupán egy bonyolult rendszer apró részei.

A lehetőségeket, az utat közösen kell megkeresnünk az elődeink által megőrzött és létrehozott értékekre alapozva. Ezen társadalmi, gazdasági, természeti és kulturális értékek megőrzése, átadása a jövő nemzedék számára közös felelősségünk, feladatunk.

Fenntartható boldog emberi lét csak a természettel összhangban lehetséges akkor, ha meg tudjuk valósítani életünk fő dimenzióinak (gazdálkodás, társadalmi életünk, környezetvédelem, kulturális-művészeti életünk) harmóniáját.

Ezzel a hittel igyekeznek a „Muzsikál az erdő” szerepet vállalni az útkeresésben, rávilágítani a valódi értékekre, egymásra figyelő közösséget építve az erdő és a zene erejével.

A „Muzsikál az erdő” – Mátrai Művészeti Napok 2004 nyarán szerveződött első alkalommal. A kezdeti 3-4 napos eseményből 9 napos 9 helyszínen zajló eseményfolyammá, majd országos és határokon átnyúló rendezvénysorozattá vált, a helyi közösségek, szervezetek (önkormányzatok, erdészet, nemzeti park, civilszervezetek), művészek összefogásával.

Együttműködési megállapodás értékeink megőrzéséért – Spiegel Endre, Görgényi Ernő és Szabó Lajos (fotó: Puskás Lajos)

2013-ban elindult az ország más régióiban szervezett rendezvények sora, mely által a rendezvény ismertsége országos szintűvé vált. Rendszeresen megvalósul a mátrai rendezvény mellett Gyula és Kecskemét térségében. A „Muzsikál az erdő” bemutakozott már Székesfehérvár és Miskolc vonzaskörzetében is.

MIÉRT ÉPPEN A KÖRÖSÖK VÖLGYE? – A KÖRÖSÖK VIDÉKE SZÍVSZERELEM

Sarkadi születésű vagyok, ott nevelkedtem. A gyerekkori megtapasztalások (az anyai szeretet, az illatok, ízek, a táj, a helyi emberek arca, beszéde, életvitele) maradandóan rögzülnek az ember személyiségében. Az alapvető természeti élményeim a Körösök völgyében lévő olyan természeti kincsekhez kötődnek, mint a Mályvádi-erdő, a Városerdő, a Sarkad-remetei-erdő, a Körös, a szikes puszta. Soha nem felejttem el, amikor gimnazistaként nyári munkát végeztem a Gyulai Erdészetről a remetei erdőben. Cseke Pista bácsi erdész irányításával kapáltam a tölgyerdősítést. Megmértük az idős erdők kőriseinek és tölgyfáinak átmérőjét, magasságát, megbecsülve a jövőben kitermelésre kerülő fa mennyiségét. A mai napig is felkeresem időnként azt a kis tölgyest, amely mára komoly erdővé cseperedett. Nem felejttem el azt az élményt, amikor soproni erdőmérnök hallgatóként az októberi nászidőszakban dambikákat fotóztam a Mályvádi-erdőben. Nesztelenül próbáltam megközelíteni őket, azért, hogy a megfelelő közelségbe kerüljek. A végén már hason csúszva tettem meg az utolsó 50 métert. Amikor már éreztem a dáмок szagát is a barcogó teknőben, sikerült néhány emlékezetes fényképet készíteni a szerelemre hevült, büszke állatokról Zenit fényképezőgéppel.

Később, a városerdei erdészeti erdei iskola létrehozása után, mint az Országos Erdészeti Egyesület Erdei Iskola Szakosztályának titkára sok emlékezetes napot töltöttem Városerdőn Puskás Lajos, Vid Katalin és Hajdú Imre bácsi társaságában. Lajossal sok erdőpedagógiai szakmai programot szerveztünk. A vadászélmények is erősítették kötődésemet.

A Körösök völgyébe én mindig haza megyek. A családom jelentős része és a régi barátok itt élnek. A család egy része a határ másik oldalán, Nagyszalonta térségében él. (1941-ben még nagyapám, Mátyási János, a zöldhatáron átszökve vált sarkadi polgárrá.) Érdekel, hogy

hogyan alakul a sorsuk, a helyi közösség, az erdők sorsa. Felelősnek érzem magam. Amikor lehetőség nyílt, és megvolt a fogadókészség, egyértelmű volt, hogy a Körösök vidékén is „muzsikálnia a kell az erdőnek”.

2015. szeptember végén volt az első „Muzsikál az erdő” rendezvény Gyula-Városerdőn. Óriási lelkesedéssel, elszántsággal készültünk a rendezvényre mindannyian, akik részt vettünk az első Gyula térségi összefogásban: a Muzsikál az Erdő Alapítvány, a DALERD Zrt. által működtetett Városerdei Erdészeti Erdei Iskola, Gyula Város Önkormányzata, a Székely Aladár Fotóklub, a résztvevő zenészek, táncosok és természetesen lelkes önkénteseink Gyula és Sarkad településekről.

A „Muzsikál az erdő” szabadtéri rendezvény, programjainak jelentős része a civilizációtól távol, az erdő közepén valósul meg, ahol mindig vágyakozunk a kellemes időjárásra. A megvalósítás előestéjén összegyűlt a csapat az erdei iskolában, és aggódva az időjárás-jelentést tanulmányoztuk. Az esős időjárást nem váltja fel napsütés, de nem keseredtünk el, hiszen egyik jelmondatunk: „Nincs rossz időjárás, csak rossz öltözködés”. Bízunk abban, hogy sokan lesznek kíváncsiak a Városerdő és a Mályvádi-erdő természeti értékeire, illetve a „Muzsikál az erdő”-n fellépő kiváló művészekre. Másnap reggel szélcsendes őszi időre ébredtünk szitáló esővel. A meghatározott időpontban gyülekezett a nép az évszázados tölgyfák alatt. A csapadék nem volt intenzív, úgyhogy elindulhattunk a sétára Városerdőből a Mályvádi-erdőben lévő Biri-érhez (a Fekete-köröshöz kapcsolódó ér). A szakvezetési erdei séta vége, egy lenyűgözően szép erdei koncerthelyszín az ér partján. A szemerkélő esőben meg-megállva, beszélgetve, jó hangulatban tettük meg a 3 km-es sétát a Biri-érhez. Puskás Lajos erdőmérnök barátommal közösen álltunk az élre, útközben megismerkedtünk a magyar kőrissel, a kocsányos tölgygyel, az erdei békával, az imádkozó sáskával és az életközösség több

jellegzetes fajával, az ökológiai kapcsolatrendszerrel. Szóba került az ember természetet alakító tevékenysége, még az „ökológiai vízpótlás” is. Az ismerkedés közben bevetettük minden érzékszervünket. Nemcsak távolról nézegettük a fákat, hanem a látásunk mellett a szaglásunkat, a tapintásunkat, az ízlésünket is igénybe vettük. Még ma is a számban érzem a szeder fanyar ízét. Az érhez közeledve meghallottuk a muzsikusaink hangolásának csalogató futamait, hiszen már vártak minket. Amikor odaértünk a Biri-érhez, ámulatba ejtő látvány volt az ér túlsópartján a tölgyek és szílek társaságában elhelyezkedő művészeink tükröződése a víz felületén. A mintegy 80–100 főnyi elkötelezett, lelkes közönség, akik teljesítették a túrát, megtisztult tudóval és lélekkel elfoglaltak egy-egy kényelmes helyet az avarban várva a megérdemelt jutalmat. Elkezdődött az erdei koncert,

A hallgatóság koncert közben is testközelben van az erdővel a talajon (fotó: Bánfi Barnabás)

Dongó visszafogottan belefújta a furulyába, Fábri ujjai is lágyan mozdultak a húrokon. Ekkor csoda történt, mintegy varázsütésre megnyílt a zárt felhőtakaró, és a melegítő napsugarak végigpásztáztak a résztvevőkön, a művészekén, a közönségen és a fákon egyaránt. A jelenség mintegy 200 m sugarú körben volt érzékelhető. Soha nem felejttem el azokat az átszellemült arcokat, amelyeket akkor láttam. Az emberek lehunyva szemmel a fény felé fordították arcukat és élvezték a simogató napsugarakat, az erdő illatát és azokat a szívünkbe hatoló dallamokat, melyeket a két művész: Szokolay Dongó Balázs és Fábri Géza a hangszereikből életre keltettek. A koboz, a furulya, a tárogató, a duda minden hangja lelkünk húrjait pengette. Dongó nem csak a hangszerével muzsikált, hangszerré vált a faág, a víz, az avar is. Szinte pillanatok alatt egy felfokozott érzelmi szintre kerültünk. Amikor Szokolay Dongó tárogatóhangja egy rövid felfutás után ordítva belejajdult a levegőbe, tudtam, hogy a barátom a néhány hete elveszített fiát siratja. Fájdalma feloldódott a muzsikájában, az őt körülölelő erdőben és az emberek szeretetében. Többen csendesen sírtak. A katarzisz megvalósult. Az erdő, a zene és az emberek itt valóban

egy rendkívüli harmonikus egységet képeztek. Azok az emberek, akik ezt átélték, tudták, hogy ez nem a véletlen műve. A Jóisten a napsugarak által megsimogatva az arcunkat kifejezte, hogy neki tetsző dolgot művelünk. Olyan „Muzsikál az erdő”-s élmény volt ez, ami egyszeri és megismételhetetlen. Azóta egyre többen túrázunk ki az erdei koncertekre, és együtt keressük és meg is találjuk „a testi-lelki feltöltődést” az erdő közepén.

A rendezvény sajátos, európai szinten is egyedülálló módon épül fel. Az erdei helyszín meghatározó jelentőségű. A programok a családok minden tagjához szólnak, minden korosztály megtalálhatja az őt érdeklő lehetőséget.

Az a bizonyos első koncert a Biri-érnél – Szokolay Dongó Balázs és Fábri Géza, 2015

A „Muzsikál az erdő” rendezvénysorozat jellemző programelemei:

- klasszikus és népzenei koncertek, táncház
- szakvezetési erdei séták
- ismeretterjesztő előadások
- művészeti kiállítások
- erdei sportrendvények (kerékpártúra, gyalogtúra, kenutúra)
- vidéki vendéglátás helyi ételekkel, termékekkel, borokkal, hagyományokkal
- gyermekprogramok
- fenntartható gazdálkodási példák
- alkotói pályázatok (fotó, irodalom, gyerekrajz)

Eleinte kizárólag amatőr előadóművészek, fiatal tehetségek kaptak lehetőséget, ma már országos ismertséggel bíró, Kossuth-díjas, Prima Primissima díjas művészek sora jelenik meg a rendezvényen.

Néhány fellépője a „Muzsikál az erdő”-nek a teljesség igénye nélkül: Egri Szimfonikus Zenekar, Békés Megyei Szimfonikus Zenekar, Monarchia Szimfonikus Zenekar, Szabó Sipos Máté, Palya Bea, Pál István Szalonna, Csík János, Dűvő, Kubinyi Júlia, Muzsikás Együttes, Petrás Mária, Szokolay Dongó Balázs, Lajkó Félix, Cimbaliband, Orosz Zoltán, a Corpus Harsona Quartett, In Medias Brass, Misztrál, Zoord, Talamba, Csörömpölők, Nagyváradai Fil-

harmónia Intermezzo Vonósnégyese, Musica Mansuéta Kamarazenekar, Bolba Éva és a Jazzterlác, Cantemus Kórus, Aurin Leánykar, Vox Mirabilis, Erkel Ferenc Kórus, Kónya Kórus, Petruska, a Cantus Corvinus és a Bartók Béla Vegyeskar, a Körös és a Harrucken Táncegyüttes, a Virtuózok tehetségei.

A Muzsikás Együttes megérkezett a csodabogyós erdőbe, 2018

ELISMERÉSEK:

- 2011-ben a „Muzsikál az erdő” és Szabó Lajos főszerző *Nógrád megyei Prima Díj*ban részesült.
- 2014-ben a rendezvénysorozat *Nógrádkum* díjat kapott.
- 2017-ben *Ozone Zöld-díjat*, 2018-ban *Minősített Fesztivál* címet, majd 2019-ben a Magyar Fesztivál Szövetség *Nívó Díjjal* ismerte el a szervezők munkáját.

**EMBLEMATIKUS ESEMÉNYEK
A KÖRÖSÖK VÖLGYÉBEN**

2015. szeptember 26-án, a legelső rendezvénynapon az *Összetartás-émlékplakett* ünnepélyes felavatása Városerdőn az Erdei-kápolnánál. Alkotó: Józsa Judit kerámiaszobrász, a Magyar Kultúra Lovagja. Azóta minden évben itt zajlik a regionális Erdők Hete ünnepélyes megnyitója. 2019. szeptember 28-án ünnepélyes keretek között, sajtónyilvánosan háromoldalú együttműködési megállapodást írt alá a DALERD Zrt., Gyula város és a Muzsikál az Erdő Alapítvány, mellyel megerősítették a többéves együttműködést, mely elősegíti a helyi közösségek fejlődését, támogatja a helyi identitástudat erősödését, fejleszti a térségi turizmust, minőségi rendezvényt hoz létre, növeli a térség vonzerejét a fiatalok körében, erősíti a

A „MUZSIKÁL AZ ERDŐ” ÁTÍVEL A HATÁROKON

2016-ban vált először határokon átnyúlóvá, a mátrai rendezvény nyitó napja a felvidéki Fülekre, a Körösök völgyi rendezvény egy napja pedig Nagyvárad közelébe, Püspökfürdőre szerveződött. A Partiumban bekapcsolódott a szervezésbe Bihar Megye Tanácsa, a Nagyvárad-i Filharmónia, a Nagyvárad-i Művészeti Líceum, a Bihar Megyei Turisztikai Desztináció Menedzsment, a Romsilva Bihar Megyei Erdészeti Igazgatósága, a Nagyvárad-i Erdészeti Vadászati Felügyelőség. Az előkészítő munkát nagy lelkesedéssel, némi félelemmel végeztük. Azután minden feszültség kirobbanó közösségi élménnyé vált a „csodabogyós erdőben”. Ma már a román sajtó is elismerően ír az eseményekről.

helyben maradás esélyét. Ekkor lemezbemutató koncertre is sor került Bartók Béla Békés megyei gyűjtéséből.

A „Muzsikál az erdő”-s igazi élmény, a megtisztulás, a testi-lelki feltöltődés azoknak adatik meg, akik legalább egy napra kiszakítják magukat a mindennapi taposómalomból, és valóban részt vesznek a rendezvényen. Magukba szívják az erdő fáinak tiszta levegőjét, illatát, megizadnak az erdei séta során, a patakon történő átkeléskor segítőkészek nyújtanak a kisgyermeknek vagy az idősebb embertársnak, és az avarban leheveredve élnek meg az erdei koncertet hatalmas fák erőt sugárzó ölelésében.

Bízom benne, hogy a sorok olvasása közben sokakban megfogalmazódik a gondolat, hogy szeretnének ők is megélni hasonló élményeket, szeretnének ők is tenni a fenntartható, boldog jövő, gyermekeink, közösségünk jövőjének megteremtéséért, a mi csodálatos életterünk, a Kárpát-medence megőrzéséért.

Az Aurin Leánykarral felékesített Városerdő, 2018 (fotó: Puskás Lajos)

A fenntartható közös jövőt csak a helyi közösségek és a Kárpát-medencében élő nemzetek összetartásával, a természettel összhangban valósíthatjuk meg.

A gyerekek mindig a legőszintébbek, az erdőben különösen (fotó: Bánfi Barnabás)

Civil és iskolai együttműködés, partnerség, csapatépítés, utazás a történelemben, egy ifjúsági projekt a Gulág Emlékében

Ifjúsági munka, közösségfejlesztés

– küldetés a ma fiataljainak jövőjéért

„Nem építhetjük mindig a jövőt az ifjúságnak, de építhetjük az ifjúságot a jövőnek.”
Franklin Delano Roosevelt

Szinte nincs olyan település ma Magyarországon a pár száz fős falvaktól az ötezres lélekszámú kisvárosokon át a megyeszékhelyekig, ahol ne szembesülnének azzal, hogy a fiatalok elmennek, elhagyják azt a helyet, ahol felnőttek, tanultak, ahol családjuk él. A fiatalok a jövő letéteményesei, a családok, a közösségek, a település jövőjéé. Emiatt is fontos, hogy mi, felnőttek hogyan gondolkodunk róluk, értsük és életkoruknak megfelelően bevonjuk őket, teret adjunk nekik. A települési ifjúsági munka, a közösségfejlesztés szemlélete és módszerei segíthetik ezt a generációs egymásra hangolódást, együttműködést.

Van egy kérdés, amit szívesen teszek fel csoportokban ismerkedéskor. Arra kérem a résztvevőket, idézzék fel egy meghatározó közösségi élményüket. A középiskolás és húszas évek eleje mindig megjelenik, iskolai, kollégiumi vagy iskolán kívüli események, szakkörök, művészeti közösségek, sport, néptánc, diákönkormányzat, filmklub, baráti társaságok... és ugyanolyan intenzitással idézik fel fiatalkori élményeiket a különböző életkorú résztvevők. Ennek mindig nagyon örülök, mert azt bizonyítja, amit ifjúságsegítőként huszonöt éve magam is tapasztalok: az iskolai és iskolán kívüli csapatépítésnek, közösségi tevékenységeknek, települési ifjúsági munkának, fejlesztéseknek szerepe, helye van az emberek, a közösségek, a települések történetében, meghatározóak, olykor sorsfordítóak ezek a találkozások, tapasztalatok.

Kedves Olvasó! Ön is álljon meg egy pillanatra, idézze fel azokat az élményeit, melyeket csapatban, közös-

ségben élt át diákként, fiatalként! Milyen volt ez a csapat? Hányan voltak? Mit csináltak együtt? Miért és hogyan került be ebbe a csapatba? Volt-e felnőtt Önök körül, aki segített? Kötődtek-e más közösségekhez? Kik tudtak Önökről? A felnőttek keresték-e a kapcsolatot Önökkel? Volt-e meghatározott hely, ahol összejöttek, találkoztak?

A Térfigyelő regionális ifjúsági konferencia szervezőjeként, moderátoraként Békéscsabán – Zsótér Mária

Ha most eltávolodunk a személyes vonatkozásoktól, és kitágítjuk a kérdéseket, akkor a települési ifjúsági munka, a fiatalokkal való foglalkozás vázát alkottuk meg.

Huszonöt évesen, 1991-ben kezdtem dolgozni Békéscsabán az Ifjúsági Házban. Egy zömében fiatalokból álló szervezői közösség tagjaként a rendszerváltás szabadságában élveztük azt a pezsgést, ami akkor (is) jellemezte a megyeszékhely legnagyobb közművelődési intézményét. A 90-es évek közepén Békéscsaba Város Önkormányzata egy sikeres belügyminisztériumi pályázatnak köszönhetően, komoly városi összefogással életre hívta az azóta is működő, országosan is elismert Békéscsabai Diákönkormányzatot, aminek felnőtt segítőtje lettem. A városi diák-érdekképviseleti szervezet sikeres működése teret kívánt magának, így 1997-ben az Ifjúsági Házban megnyílt a Patent Ifjúsági és Diákiroda, ami a városi gyermek- és ifjúsági párbeszédrendszer működtetésének, az iskolai diákönkormányzatok segítésének, az ifjúsági információs és tanácsadó tevékenységnek lett a bázisa. Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata partnereként megalakítottuk a Közép-békési Ifjúsági Fórumot, a Megyei Művelődési Központ által szervezett legendás megyei diákönkormányzati vezetőképző és diákújságíró nyári táborok mellett az országos ifjúsági munka vérkeringésébe is bekapcsolódtunk. 2014-ben új kihívásokat keresve elsősorban országos ifjúsági projektek munkatársaként dolgozom, de rövid időre békéscsabai ifjúsági referensként a másik oldalon ülve tudtam segíteni a városi ifjúsági munkát. Jelenleg az Erzsébet Ifjúsági Alap ifjúságsszakmai mentora vagyok Békés megyében. A „Komplex ifjúsági fejlesztések – Új Nemzedék újratöltve” című EFOP-VEKOP pályázat keretében nyújtunk komplex ifjúságsszakmai szolgáltatásokat a 12–25 éves fiatalok csoportjainak, valamint az ifjúsá-

gal és önkéntességgel foglalkozó szereplőknek, szervezeteknek, szakembereknek. Jelenle-

Kortárssegítő-képzés a Gyulai Ifjúsági Központ Tréning termében

Ifjúsági Cselekvési Program kidolgozása fiatalok bevonásával a mezőberényi Vadsz Sörkert teraszán

A szarvasi You-Klub közösségi tér önkéntesei akciójában

gi munkám és az elmúlt 25 év szakmai tapasztalata ad egyfajta rálátást a Békés megyében zajló ifjúságsszakmai folyamatokra. Örök kérdés, hogy milyenek is a mai fiatalok. De legyen benne egy csavar: milyenek is voltunk mi fiatalokként, milyen volt a mi, az olvasók generációja 12–25 évesen? Ez egy tág életszakasz, eltérő biológiai, pszichológiai, szociológiai jellemzőkkel, de kisebb szakaszokra tagolva már értelmezhető mind magunkra, mind a mai fiatalokra. Milyen egy általános iskola felső tagozatos, éppen pályaválasztás előtt álló diákja? Milyen egy önállósodó, útkereső középiskolás? Milyen egy egyetemista, szakmát tanuló, pályakezdő vagy éppen munkát kereső fiatal, aki akár családját, települését elhagyva máshol próbál szerencsét? A kérdés és a válaszok egy újabb szempontot adnak az ifjúsági munkához, a települési szintű, a helyi közösségek és szakemberek által, a fiatalokkal együtt megvalósított napi gyakorlathoz: a célcsoport megismerése, az adott helyi igényekre való speciális reakció.

Milyenek szeretnénk látni mi, felnőttek a mai fiatalokat? Ez is ugyanolyan bonyolult kérdés, mint az előző. Mert milyenek is szeretné látni a szülő a gyermekét, a tanár, az edző a diákját, a szórakozóhelyet üzemeltető vállalkozó a szabadidejét eltöltő, a civilszervezetek az utánpótlást is jelentő fiatal? Milyen fiatalot szeretne a településen a polgármester, a képviselő-testület, az ifjúsági referens, a drogprevencióval foglalkozó szakember? Megannyi válasz születik. És ezek a válaszok és ezek a szereplők máris az ifjúsági munka egy újabb szeletét adják, amit mi ágazatközi együttműködésnek hívunk. Különböző intézmények, szervezetek, szakemberek, maguk a fiatalok cserélnek véleményt, tapasztalatot, terveznek, szerveznek, valósítanak meg együtt ötleteket, és mindeközben figyelnek egymásra, tanulnak egymástól, egymásról.

Chill and Ride és BMX Országos Bajnokság 2018-ban Békéscsabán

Ifjúsági munka, közösségfejlesztés

Várakozás, amikor semmi nem történik
– egy komoly ifjúsági projekt pillanatai egy buszmegállóban

De kanyarodjunk vissza oda, hogy milyenek szeretnénk látni a fiatalokat. Legyenek motiváltak, érdeklődők, együttműködők, kötelességtudóak, jól neveltek, ismerjék a jogukat és kötelességeiket...

Most idézzünk magunk elé egy fiatal vagy egy csapatnyi fiatal! El tudjuk-e képzelni azokról az utcán viharászó tizenéves lányokról, akik elképesztő ruhában, kék és rózsaszín hajjal éppen megbotránkoztatnak bennünket, hogy az európai identitáson gondolkodnak? Elhisszük-e azokról a srácokról, akik a városközpontban EU-s forrásból felújított díszburkolaton rollerral, gördeszkával, BMX biciklivel száguldoznak keréknymokat hagyva, hogy egy olyan aktív társadalmi réteget alkotnak, amely felelősséget érez magáért, szűkebb és tágabb környezetéért? Vagy a hétvégén (vírusmentes időkben) hajnalban ittasan hangoskodó fiatalok tudatában vannak annak, hogy pár év múlva településük alakítói lesznek? Pedig így van. Ők a nap 24 órájában fiatalok, érzékenyek, tele energiával, kérdésekkel sokszor válasz nélkül, keresik önmagukat, kutatják a felnőtteket, és kíméletlenül átlátnak rajtunk, keresik a kapcsolódást a kortársai-

ikhoz, a felnőttekhez, a közösségekhez, a jövőjükhöz, de mi egy pillanatukban kapjuk el őket, és alkotunk rólunk véleményt (ahogy ők is rólunk, akár ugyanabban a pillanatban, ahogy elkapják értetlen, megbotránkozó tekintetünket, rosszallásunkat kifejező megjegyzéseinket).

Tökéletes fiatal nem létezik, ahogy nincs tökéletes felnőtt sem. De ahogy Franklin Delano Roosevelt mondja: „Nem építhetjük mindig a jövőt az ifjúságnak, de építhetjük az ifjúságot a jövőnek.” Nekem ezt jelenti az ifjúsági munka, az ifjúsági közösségfejlesztés. Egy apró, de annál fontosabb kiegészítéssel: velük együtt. Az ifjúsági munka nem könnyű, hiszen pont azzal a korosztállyal, korosztályért dolgozunk, melynek tagjai a felnőttek legnagyobb kritikussai, akik olykor csak azért sem értenek egyet, akiknek egy-egy mondata, viselkedése sokszor kihoz bennünket a béketúrésból. Viszont az ifjúsági munka könnyű is, mert azok a nemformális módszerek, amikkel mi dolgozunk, felszabadítóak, kreatívak, itt nincsenek rossz válaszok, osztályzatok, itt párbeszéd van, odafigyelés, csapatmunka, tegeződés (nem feltétel), akár a földön fekvő óriás-csomagolópapírra jövőtervezés, önmegismerés, konfliktuskezelés, bevonódás, másokra hangolódás, képessé tevés...

Mit is jelent egy-egy településen az ifjúsági munka? Az ifjúsági munka értelmezéséről, céljáról, feladatáról, eszközrendszeréről számos tanulmányt olvashatunk. Ha nem feszítenek bennünket ezek az értelmezések, hanem csak örömmel és együtt teszünk valamit a saját településünkön a fiatalokkal, ami segíti az élethelyzetük jobbítását, szocializációját, iskolán kívüli szabadidős lehetőséget kínál, már települési ifjúsági munkát végeztünk. Álljon itt egy felsorolás, amiben esetleg ráismerhetnek majd a saját településükön megvalósuló formákra. Először azok közül említek néhányat, ame-

Önkéntesség személyre szabva projekt fejlesztő tábora a sarvasi Civil Közösségért Alapítvány szervezésében a You-Klubban

lyek az önkormányzat, a település részéről biztosítanak kereteket (ezek egy része akár intézmény, szervezet által is megvalósulhat):

☒ a település rendelkezik ifjúsági koncepcióval és cselekvési tervvel, ami általában 5 éves időtartamban határoz meg feladatokat, forrásokat, vagy olyan fejlesztési tervvel, aminek érintettje a korosztály, és lehetőleg az ő bevonásukkal készültek el (ilyen települések pl. Békés, Békéscsaba, Gyula, Mezőberény, Szarvas),

Fiatalok csapatépítésen a Gyulai Ifjúsági Központban

☒ ifjúsági referens, egy olyan munkatárs (általában) a polgármesteri hivatalban, aki a települési ifjúsági munka koordinátora, közvetítő a szereplők között, az ifjúsági terület ügyintézője (van Békésen, Békéscsabán, Gyulán, Mezőberényben, Szarvason),

☒ az önkormányzatban nevesítetten megjelenik az ifjúság egy alpolgármesterhez rendelve a területet, esetleg a testület egy bizottságának a nevében is szerepelhet az ifjúsági területre utalás, vagy a feladatkörében jelenik meg (a települések honlapjain az önkormányzat felépítése menüben ezekről pontos képet kapunk, érdemes időt szánni és így is végignézni, hol hogyan jelenik meg a korosztály, a terület),

☒ a településen van önálló ifjúsági keret, amiből esetleg helyi ifjúsági pályázatot írhatnak ki, programokat, közösségeket támogatnak,

☒ van Ifjúsági Kerekasztal, ahol az önkormányzat, a fiatalokkal foglalkozó intézmények, szervezetek és a fiatalok képviselői találkoznak, egyeztetnek (pl. a Békéscsabai Ifjúsági Kerekasztal része az ifjúsági koncepciónak és cselekvési tervnek, elnöke a polgármester),

☒ van települési szintű diákönkormányzat vagy települési gyermek- és ifjúsági önkormányzat (Békéscsabai Diákönkormányzat, Városi Diákönkormányzat – Gyula, Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat – Mezőberény),

☒ léteznek fiatalok számára közösségi terek (a Gyulai Ifjúsági Központot a Mi egy Másért Közhasznú Egyesület működteti feladatellátási szerződéssel önkormányzati és jelentős pályázati támogatásokból; a békéscsabai Csabagyöngye Kulturális Központ Patent Diákirodája önkormányzati forrá-

2020. november 16-án megalakult Mezőberényben a GYIÖK, előkészületek még személyesen, alakulás az online térben

sokból működik; a békéscsabai extrém sport-pálya tulajdonosa az önkormányzat, üzemeltetője a Békéscsabai Extrém Sport Egyesület, ami az önkormányzati ifjúsági keretből kap támogatást a pálya működtetéséhez; a szarvasi You-Klubot a Civil Közösségért Alapítvány és a You-Klub Egyesület tartja fenn teljesen civil forrásból; Békésen a Connect Ifjúsági Centrumban működik az Életműhely Alapítvány ifjúsági klubja).

Ezen kívül ifjúsági munka lehet egy fiataloknak szóló tábor, egy önismeretifoglalkozás-sorozat, egy helytörténeti csoport, egy ifiklub a művelődési házban, a fiataloknak szervezett szabadidős programok, az iskolai közösségi szolgálat támogatása, a helyi drogprevenációs és egészségfejlesztési programok, helyi diákpolgármester-választás, a települési újságban egy fiatalok által szerkesztett oldal.

Egy településen minél több a nem csupán az önkormányzattól induló, ifjúságot mozgató kezdeményezés, annál inkább szövi át szervesen a helyi társadalmat a korosztályról való gondolkodás, gondoskodás. Mindezeket megvalósíthatják civilszervezetek vagy egy lakótelepi közösség, egy meghatározó személyiség, de maguk a fiatalok is akár egy-egy akcióra összefogva. És mindennek most már létjogosultsága van az online térben is, amit azoknak is tanulni kell, akik eddig ott nem mozogtak.

Az ifjúsági munka mind a településen, mind az online világban egy kihívásokkal, örömmel teli, nélkülözhetetlen területe a jövőépítésnek.

Akcióban az iskolai közösségi szolgálat keretében verbuválódott Color Commando egy LIKE fesztiválon (Lézengő Ifjúság Kulturális Eseménye) Békéscsabán

Szerző: Tószögi György

Égig érő csillagálmok

A tündérellekek világához vonzódók számára már évek óta biztos szigetet jelent a békéscsabai Bábgyalogló Művészfalu tevékenysége, amellyel magazinunk korábbi lapszámában már megismerkedhettünk. A gyerekek és felnőttek számára egyaránt lélekfogódzkodót jelentő összetartozás a közösségi alkalmas rengeteg apró csodagyümölcsöt megteremtette már, sok-sok örömezzel ajándékozva meg kicsit és nagyot. Ez a teremtmény a közelmúltban egyfajta esszenciaként összpontosult egy kívül és belül is egyedülálló szépségű mesekönyvben, amelyet Seres Barbara, a művészfalu vezetője álmodott meg.

– Hogyan született meg a mesekönyv címét is adó, „Huba és Zizi a csillagálmokat eregető két barát” története?

– Korábban is írtam már meséket, de mindig csak papírdarabkákra, amelyek rendre a fiók mélyére kerültek. Egészen addig, míg egy barátom fel nem hívott, hogy egy budapesti illusztrátor ismerőse, Tóth-Wéber Dana, „Huba” nevű élő nyuszijáról szeretne egy mesét, de nem talál olyan személyt, akivel szívesen megíratná.

Engem ajánlott. Dana felvette a kapcsolatot velem, én pedig küldtem neki néhányat a fiók mélyén lapuló meséim közül. Nagyon tetszettek neki, ő pedig átküldte a nyuszijáról az általa rajzolt figurákat, amelyek stílusa pedig engem érintett meg. Elvállaltam a meseírást, és első lépésként kértem, meséljen a nyusziról: hogyan viselkedik, mit szokott csinálni, mit szeret. Ekkor derült ki, hogy az aranyos kis állatkát Békéscsabán vette férje, aki odavalósi. Amikor hazavitték, aznap este derült ki, hogy a család kisbabát vár. Ebből a történetből kezdett formálódni a mese, amelyben másik főszereplőként helyet kapott Zizi, a lovacska, „aki” a mi karakterünk. A két barát kalandjait így tulajdonképpen az élet apró csodái inspirálták.

– **Pedagógusként nyilván többet is elrejtettél Huba és Zizi történetében, mint mesefantáziát.**

– Ez így van, de tudni kell, hogy az ötletet ehhez is a valóság szolgáltatta. Az igazi Huba nyusziról a való életben – megvásárlását követően – később kiderült, hogy nem fiú, hanem lány. Ennek ellenére a család megtartotta, holott a mai kisállattartó gazdiknál hasonló „félreértés” esetén nem ritka, hogy megválnak a kiskedvencről. A mesebelől Huba nyuszi története is egy kisállat-kereskedésben kezdődik, aki a különlegesebbnél különlegesebb állatok között pontosan ezzel a titokkal szorong, amikor is megérkezik életébe Zizi, aki a barátság erejével segít neki szembeszállni a legyőzhetetlennek hitt félelemmel, az álmokat beteljesítő csillag elérésének reményével. A mese által az önelfogadás felszabadító lelki útja, valamint a szeretetből fakadó önzetlen segítség rajzolódik ki kettejük történetéből.

– **Munkásságodra jellemző, hogy bár a gyermeki világot veszi alapul, de nem csak gyerekeknek szól. Ez Huba és Zizi történetére is igaz?**

– Természetesen. Korábban inkább színdarabokat írtam, amelyek a gyerekeken keresztül a felnőttek számára szintén minden esetben fontos üzenetet hordoztak. Ez a mese is így van megírva. Elolvasása után sok felnőtt megjegyezte: „Barbi néni! Ez igazából nekünk is szól!” Ez számomra azt tükrözi, hogy nemcsak a mese, hanem a pedagógia is célba ért.

– **Milyen alapüzeneteket hordoz ez a mese?**

– Legfontosabb tanítás benne, hogy ne a külsőség számítson, hanem sokkal inkább a belső értékek.

– **A mesekönyvet illusztráló rajzok csodálatosak, művészi színvonaluk rendkívüli, ami a Bábgyalogló Művészfalu alkotómunkájának mindig is a védjegyét adta. Kinek köszönhetőek ezek a gyönyörű alkotások?**

– Minden illusztrációt, rajzocskát Dana készített. Az íródo mese készülő szövegét folyamatosan küldtem neki, amihez ő vázlatokat készített és azokat visszaküldte. Ezekbe azonban nem szóltam bele. Hagytam, hogy szabadon formálódjanak Dana önkifejezése szerint. A bábgyaloglós foglalkozásokon is azt szoktam mondani a gyerekeknek, hogy ami és ahogy elkészül, az úgy jó. Egy bábnak van-e szeme vagy sem, hogy milyen a keze-lába, az alakja, a színe, az mindegy. Ez a művészi szabadság lényege. A könyv elkészült illusztrációit éppen ezért nem küldtem el senkinek sem véleményezésére. Számomra úgy lett tökéletes, ahogyan azok az adott pillanatban kibomlottak. A mesét végül Gyulainé Hárs Gyöngyi tanárnó, mint a szöveg „mecénása” nézte át, amit ezúton is nagyon köszönök neki.

– **Milyen módon vált végül kézzelfoghatóvá ez a minden tekintetben egyedülálló mesekönyv?**

– Minőségi nyomdai kivitelezéssel, kis példányszám-ban készült el, az előrendelt példányok egy meghitt és ünnepi könyvbemutató keretében kerültek átadásra. A megmaradt példányokat pedig ott, illetve később meg lehetett vásárolni.

– **Ismerve a munkásságodat: életre kelt a mese a könyv lapjain kívül is?**

– Igen, ez határozott terv volt. Eleve úgy íródott, hogy átültethető legyen egy bábelőadásba is. A mesét egy nyári táborunkban már feldolgoztuk, a bábokat minden porcikájukban kézi varrással elkészítettük, amelyekhez szintén hozzá lehetett jutni házon belül.

– **Lesz-e folytatása a mesekönyvnek?**

– Mivel az értékesítés és a reklám számomra nem mérvadó, ezért tudatosan hagytam, hogy a könyvpéldányok különösebb mesterséges törekvés nélkül találjanak oda, úgy és annyi, ahogyan azt a sorszerők irányítják. Elvárásaim nem voltak, inkább csak szerény reményeim, hogy néhány tucat azért otthonra lel majd. Az érdeklődés a könyv iránt azonban felülmúlta mindezt, és ez valóban felveti a folytatás lehetőségét. De ez a kérdés még nyitva áll. Hiszem, hogy ha az „égig érő csillagalmok” beteljesülésének ez az útja, akkor az úgyis ki-kerülhetetlen.

A Tusjak-tanya – A TANYASI ÍZEK VILÁGA

A régi 44-es főúton haladva a Tanyak a Körösök körül hálózat egy piciny tagja ékeskedik az alföldi tanyavilágban: a Tanyasi tanösvény kardosi állomásaként is ismert Tusjak-tanya.

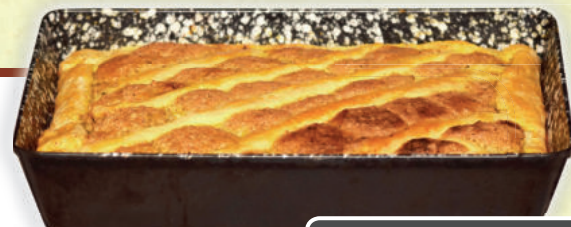
A tanya a régmúlt időket idézi, az állatokat leginkább szabadtartásban tartjuk, úgy, ahogyan annak idején nagyszüleink is tették. Számos olyan szerszámot, eszközt, tudást használunk, amit őseink is használtak – kezdi a tanya bemutatását Tusjak Ármin, aki születésétől fogva a tanyavilágban él, itt képzeli el saját és családja jövőjét is.

A tanyasi életforma a mindennapok élő részét jelenti a Tusjak-tanyán

2011-ben tettem el az első üveg cseresznyebefőttemet baráti segítséggel, és ma már közel 600 üveg finomságot teszünk el télire – meséli a Tusjak-tanya háziasszonya. Az általunk fogyasztott élelmiszerek nagy részét magunk termeljük, illetve készítjük, úgymint zöldségeket, gyümölcsöket, füstölt és sózott hústermékeket, savanyúságokat, befőtteket, időszakonként kecske- és tehéntejből túrót, joghurtot, sajtot, valamint gyógy- és fűszernövényeket, szirupokat, szörpöket, aszalványokat, péksüteményeket és természetesen házi kenyeret is.

Fontos megemlíteni, hogy az aktív termelés helyett egy extenzív fenntartható gazdálkodást választottunk – magyarázza Krisztina. Ez azt jelenti, hogy nem törekszünk az állatok, a föld, és a környezetünk maximális kihasználása révén a tömegtermelésre. A kis gazdaság 7 év alatt érte el jelenlegi állapotát, és hűen tükrözi a valamikori parasztudvarok hangulatát, hiszen működésében és funkciójában alapjaiban nem tér el azoktól. Ennek okán nem vagyunk többek között klasszikus látványtanya sem. Az ide betérők mégis megismerkedhetnek a parasztudvar mindennapjaival, testközelből láthatják a szabadon tartott állatokat, lehetőségük nyílik azok etetésére, simogatására és gondozására is. Megismerhetik a háztáji termékek titkát, szezontól függően az aszalványok készítését, a befőzés tudományát, a tradicionális ételek konyhaművészetét.

Szerző: Garay Éva

A baromfiudvar és a konyhakert megtekintése végén megérkezünk a régmúlt időket felelevenítő éléskamrába is, ahol Tusjakné Papp Krisztina szorgos kezeit dicsérendőn az „eltett” termékek bősége tárul elénk.

Lekvárok, befőttek, savanyúságok, szárított gyógynövények, egyéb finomságok és ingyencsúszok sarmada sorakozik a polcokon. A kamra mellett található helyiségben pedig a disznótor élő hagyományait bizonyítandón kolbászok, sonkák pihennek, illetve a háztájiból elmaradhatatlan szalonnák, amelyek tradicionális sózási folyamataiba nyerhettünk éppen bepillantást.

Étvágygerjesztő „vendégfalatok”

Látogatásunkkor vendéglátóink két tanyasi ételt készítettek, amelyeknek különlegessége, hogy hozzávalóik mind-mind megtalálhatók egy tanyasi éléskamrában. Hozzáadott értéként pedig az ételek eredeti sporthelten készültek. (A sporthelt a mai gáz- vagy villanytűzhely őse, korunk méltatlanul elfelejtett használati eszköze, amely nemcsak sütés-főzésre szolgált: a belőle áramló hő a helyiség fűtését is lehetővé tette.)

A főzés folyamatát két piciny és igen aktív kiskukta – a házaspár gyermekei – segítették, megvalósítva az igazi hagyományörzés és tudásátadás folyamatát.

Fotók: Tószögi György

Toros káposzta csülökkel

Hozzávalók:

- 2 evőkanál sertészsír
- 1 közepes fej vöröshagyma
- 4 gerezd fokhagyma
- 1 db kicsontozott csülök kockára vágva
- 2,5 kg savanyú káposzta
- 2 evőkanál fűszerpaprika, köménymag, só ízlés szerint

Elkészítése:

A zsíron megfonnyasztjuk a vöröshagymát, megszórjuk a pirospaprikával. Rátesszük a kockára vágott húst. Mérsékelt lángon pároljuk. A fokhagymát közben belenyomjuk és gyakran megkeverjük. Mikor a hús már félig megfőtt, hozzáadjuk a káposztát –

Igazi tanyasi ízeket csak háztáji alapanyag adhat

ügyelve arra, ha nagyon savanyú, egyszer mossuk át –, majd alaposan átforgatjuk a hússal. Kevés vizet hozzáöntve, lefedve, néha megkeverve, szükség szerint vízzel pótolva készre főzzük. Házi tejföllel, frissen sült kenyérral tálaljuk.

Mágnás diós

Hozzávalók:

- 45 dkg finomliszt
- 20 dkg porcukor
- 1 csomag sütőpor
- 1 csipet só
- 2 db tojás
- 25 dkg vaj
- 1 db tojás a rácsok kenéséhez

A töltelékhez:

- 8 db tojás
- 8 csapott evőkanál porcukor
- 25 dkg dió
- 3 dl házi meggylekvár

Az omlós tészta elkészítése:

Egy tálba szitáljuk a lisztet, hozzáadjuk a csipet sót, sütőport, porcukrot, a vanília kikapart magjait, a házi tojást, a megpuhított vajat, a két citrom reszelt héját és kicsavart levét, majd összegyúrjuk a tésztát. A tészta nagyobb felét kinyújtjuk, a kizsirozott tepsibe tesszük, eligazgatjuk benne, majd megkenjük a lekvárral.

A töltelék elkészítése:

A házi tojásokat különválasztjuk. A sárgáját öt kanál porcukorral habosra keverjük. A tojások fehérjét három

kanál porcukorral kemény habbá verjük. A darált diót hozzáadjuk a tojássárgájához, és óvatosan hozzákeverjük a kemény tojásfehérjehabot. A tésztára ráöntjük a diós masszát, elegyengetjük rajta.

A kisebbik tésztából rácsokat készítünk a pite tetejére, és a felvert tojással megkenjük azokat. 200 fokra előmelegített sütőbe tesszük 15 percre, majd 180 fokon még 30 percig sütjük, szép piros-barnára. Kivesszük, hűlni hagyjuk, aztán kockákra szeljük, porcukorral meghintve tálaljuk.

Jó étvágyat!

A gyúrt házi tésztának már a színe is árulkodik a minőségéről – lekvár, tojás, dió, mind-mind a háztájból

